

Skupina na vysokej úrovni pre nediskrimináciu, rovnosť a rozmanitosť

Podskupina pre údaje o rovnosti

Usmernenie k zberu a používaniu údajov o rovnosti LGBTIQ ľudí

EURÓPSKA KOMISIA

Generálne riaditeľstvo pre spravodlivosť a spotrebiteľov

Riaditeľstvo D – Rovnosť a nediskriminácia

Oddelenie D1 – Nediskriminácia: LGBTIQ, vek, horizontálne záležitosti

Európska komisia

B-1049 Brusel

Usmernenie k zberu a používaniu údajov o rovnosti LGBTIQ ľudí

Tento dokument vypracovala podskupina pre údaje o rovnosti skupiny na vysokej úrovni pre nediskrimináciu, rovnosť a rozmanitosť.

Podskupina pre údaje o rovnosti sa skladá zo zástupcov členských štátov EÚ a Nórska, Európskej komisie, Eurostatu, Eurofoundu, EIGE a FRA. Zástupcami členských štátov sú odborníci z ministerstiev, ktorí majú na starosti politiky nediskriminácie, národné štatistické úrady a subjekty pre rovnaké zaobchádzanie. Táto podskupina predstavuje fórum pre príslušné vnútroštátne orgány a inštitúcie EÚ, v rámci ktorého môžu diskutovať o výzvach a príležitostiach na zlepšenie zberu a používania údajov o rovnosti.

Podskupina pre údaje o rovnosti by chcela poďakovať Agentúre EÚ pre základné práva (FRA) a dvom externým odborníkom, Jozovi Motmansovi a Aise Burgwalovej, za ich významný prínos k vypracovaniu tohto usmernenia, pri ktorom sa čerpalo z ich rozsiahlych poznatkov a odborných znalostí.

Rukopis dokončený v marci 2023.

PDF ISBN 978-92-68-05054-5 doi:10.2838/398439 DS-03-23-327-EN-N

Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie 2023

© Európska únia 2023

Politika opakovaného použitia dokumentov Európskej komisie sa vykonáva na základe rozhodnutia Komisie 2011/833/EÚ z 12. decembra 2011 o opakovanom použití dokumentov Komisie (Ú. v. EÚ L 330, 14.12.2011, s. 39). Ak nie je uvedené inak, opakované použitie tohto dokumentu je povolené v rámci medzinárodnej licencie Creative Commons Attribution 4.0 (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). To znamená, že opakované použitie je povolené za predpokladu, že sa riadne uvedie zdroj a akékoľvek zmeny.

Obsah

Obsah	5
1. Súvislosti a účel tohto usmernenia	7
1.1. Potreba údajov pre informované politické rozhodnutia	8
1.2. Čo sú „údaje o rovnosti“?	10
1.3. Účel a štruktúra tohto usmernenia	12
2. Výzvy, ochrana údajov a ďalšie etické úvahy pri zbere a používaní údajov o rovnosti týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov	17
2.1. Výzvy pri zbere a používaní údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch	17
2.2. Pravidlá ochrany údajov nebránia zberu údajov o rovnosti týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov	22
2.3. Etické úvahy v súvislosti s údajmi o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch	25
3. Všeobecné zásady zberu údajov o rovnosti týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov	29
3.1. Posúdenie potrieb používateľov a potenciálnych používateľov údajov rozčlenených podľa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov	29
3.1.1. Odôvodnenie.....	29
3.1.2. Usmernenie.....	30
3.2. Identifikovanie existujúcich zdrojov údajov, ktoré poskytujú informácie o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch	30
3.2.1. Odôvodnenie.....	30
3.2.2. Usmernenie.....	31
3.3. Zosúladenie vymedzení/kategorizácií týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov	33
3.3.1. Odôvodnenie.....	33
3.3.2. Usmernenie.....	34
3.4. Všeobecné používanie informácií o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch vo všetkých vnútroštátnych prieskumoch a prieskumoch EÚ.....	36
3.4.1. Odôvodnenie.....	37
3.4.2. Usmernenie.....	45

3.5. Všeobecné využívanie prierezového prístupu pri zbere a používaní údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch	48
3.5.1. Odôvodnenie.....	50
3.5.2. Usmernenie.....	50
3.6. Poskytnutie dostatočného rozpočtu na pravidelné prieskumy s cieľom zbierať údaje o rovnosti týkajúce sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov	52
3.6.1. Odôvodnenie.....	52
3.6.2. Usmernenie.....	52
3.7. Uľahčenie účinného používania údajov o rovnosti týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov na účely posilnenia a zlepšenia rovnosti LGBTIQ ľudí.....	54
3.7.1. Odôvodnenie.....	54
3.7.2. Usmernenie.....	55
4. Ako zbierať informácie o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch	58
4.1. Ako zbierať údaje o sexuálnej orientácii	59
4.1.1. Odôvodnenie.....	59
4.1.2. Usmernenie.....	63
4.1.3. Príklady skúmania sexuálnej orientácie	64
4.2. Ako zbierať údaje o pohlaví a rode (rodovej identite)	67
4.2.1. Odôvodnenie.....	67
4.2.2. Usmernenie.....	71
4.2.3. Príklady na to, ako zbierať údaje o pohlaví, rode a rodovej identite.....	74
4.3. Ako zbierať údaje o rodovom prejave.....	79
4.3.1. Odôvodnenie.....	79
4.3.2. Usmernenie.....	81
4.3.3. Príklady skúmania rodového prejavu.....	81
4.4. Ako zbierať údaje o pohlavných znakoch	84
4.4.1. Odôvodnenie.....	84
4.4.2. Usmernenie.....	86
4.4.3. Príklady skúmania intersexuality.....	87
Príloha: Slovník pojmov	91

1. Súvislosti a účel tohto usmernenia

Rovnosť a nediskriminácia predstavujú základné hodnoty Európskej únie (EÚ). Tieto hodnoty sú zakotvené v zmluvách EÚ¹ a v [Charte základných práv Európskej únie](#)². Okrem toho tvoria neoddeliteľnú súčasť [Európskeho piliera sociálnych práv](#)³.

V posledných desaťročiach sa vďaka legislatívnemu vývoju a politickým iniciatívam na vnútroštátnej úrovni a úrovni EÚ dosiahli inkluzívnejšie spoločnosti, a to aj pre lesby, gejov, bisexuálnych, asexuálnych, transrodových, intersexuálnych a kvír (LGBTIQ) ľudí⁴. Konkrétne v novembri 2020 Európska komisia uverejnila svoju vôbec prvú [stratégiu pre rovnosť LGBTIQ osôb na roky 2020 – 2025](#)⁵. Touto stratégiou sa plní záväzok Európskej komisie budovať Úniu rovnosti a samotná stratégia je počiatkom novej éry úsilia podporovať rovnosť LGBTIQ ľudí na európskej úrovni.

Nedávny prieskum [Agentúry Európskej únie pre základné práva \(FRA\) týkajúci sa LGBTI ľudí v EÚ však vyvoláva obavy](#). Z tohto prieskumu, ktorý bol najväčší svojho druhu, sa získali informácie o skutočnom živote LGBTI ľudí v EÚ. Vyplynula z neho pretrvávajúca a znepokojujúca miera diskriminácie, násilia páchaného z nenávisti a obťažovania namiereného proti LGBTIQ ľuďom. Preto je naliehavo potrebné zozbierať spoľahlivé a porovnateľné údaje, aby sme mohli skúmať pokrok pri podpore rovnosti a nediskriminácie. Informácie o skutočnom živote LGBTIQ ľudí v celej EÚ sú však neúplné a fragmentované. Dostupné údaje sú často nedostatočne porovnateľné alebo majú nízku kvalitu.

¹ Článok 10 [ZFEÚ](#) a článok 2 [ZEÚ](#).

² Článok 21.

³ Zásada 3.

⁴ LGBTIQ ľudia sú ľudia: i) ktorých priťahujú ľudia rovnakého rodu (lesby, gejovia) alebo viacerých rodov (bisexuálni ľudia, pansexuálni ľudia), alebo sú to ľudia, ktorí pociťujú malú alebo nepociťujú žiadnu sexuálnu a/alebo citovú príťažlivosť (asexuálni ľudia, aromantickí ľudia); ii) ktorých rodová identita a/alebo rodový prejav nezodpovedá pohlaviu, ktoré im bolo pripísané pri narodení (transrodoví, nebinárni ľudia); iii) ktorí sa narodili s pohlavnými znakmi, ktoré nezodpovedajú bežnému vymedzeniu mužského alebo ženského pohlavia (intersexuálni ľudia), a iv) ľudia, ktorých identita nezodpovedá binárnej klasifikácii sexuality a/alebo rodu (kvír ľudia). Pozri dokument Európskej komisie (2020), [Stratégia pre rovnosť LGBTIQ osôb na roky 2020 – 2025](#) [COM(2020) 698 final], Brusel 12. novembra 2020, s. 3.

⁵ Táto stratégia vychádza zo zoznamu opatrení na dosiahnutie pokroku z hľadiska rovnosti LGBTI ľudí na roky 2015 – 2019, ktorý bol prvým politickým rámcom osobitne zameraným na boj proti diskriminácii LGBTI ľudí. Pozri: Európska komisia (2020), [Final report 2015-2019 on the list of actions to advance LGBTI equality](#) (Záverečná správa za roky 2015 – 2019 o zozname opatrení na dosiahnutie pokroku z hľadiska rovnosti LGBTI ľudí), Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie (Úrad pre vydávanie publikácií), Luxemburg.

Uznávajúc, že je potrebné získať viac kvalitnejších informácií o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch, Európska komisia v roku 2020 vyzvala agentúru FRA a Európsky inštitút pre rodovú rovnosť (EIGE), „[...] aby členskými štátmi naďalej poskytovali technickú pomoc a metodickú podporu pri navrhovaní a uskutočňovaní zberu údajov o LGBTIQ osobách na základe jedného alebo viacerých dôvodov diskriminácie⁶“.

1.1. Potreba údajov pre informované politické rozhodnutia

„Spoľahlivé a porovnateľné údaje o rovnosti budú nesmierne dôležité pri posudzovaní situácie LGBTIQ osôb, ako aj pri účinnom boji proti nerovnostiam.“

[Stratégia pre rovnosť LGBTIQ osôb na roky 2020 – 2025.](#)

Hlavným účelom každého procesu zberu údajov je získať informácie, ktoré môžu: i) prispieť k zmene; ii) pomôcť pri navrhovaní zacielených politík a programov na základe dôkazov a iii) zabezpečiť rozpočty, ktoré spĺňajú potreby rôznych skupín ľudí. Údaje vypovedajú o identitách, skúsenostiach a potrebách ľudí a spoločností, ktoré majú právo na vypočutie a rešpekt. Každý by mal mať možnosť vidieť seba a svoju identitu zastúpenú v prieskumoch a iných nástrojoch na zber údajov⁷. Rozmanitosť LGBTIQ ľudí však zvyčajne nie je vo vnútroštátnych prieskumoch ani v administratívnych zdrojoch údajov viditeľná⁸.

Tieto všeobecne nedostatočné (alebo neúplné) štatistické dôkazy o identitách a skúsenostiach LGBTIQ ľudí sťažujú posúdenie skutočného rozsahu/prevalencie diskriminácie, štrukturálnych nerovností, trestných činov z nenávisti a obťažovania, ktorým sú vystavení LGBTIQ ľudia. Nedostatok údajov o rovnosti takisto sťažuje monitorovanie a hodnotenie účinnosti právnych predpisov a politík na riešenie nerovnosti a diskriminácie LGBTIQ ľudí. V mnohých prieskumoch a výskumoch, na základe ktorých sa vypracúvajú politiky, sa nekladú otázky týkajúce sa: i) sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov ani ii) skúseností s diskrimináciou na základe sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu

⁶ Európska komisia (2020), [Stratégia pre rovnosť LGBTIQ osôb na roky 2020 – 2025](#) [COM(2020) 698 final], Brusel 12. novembra 2020, s. 24.

⁷ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), Washington, DC: The National Academies Press, s. 6.

⁸ „Administratívne údaje“ sú údaje uvedené v záznamoch, ktoré zbiera a uchováva štátny orgán.

a pohlavných znakov. LGBTIQ ľudia sa tým zneviditeľňujú vo vnútroštátnych aj v medzinárodných súboroch údajov a pri monitorovaní snáh o rovnaké zaobchádzanie.

Na prijímanie informovaných politických rozhodnutí v rámci boja proti diskriminácii a posilňovania rovnakého zaobchádzania potrebujú zákonodarcovia a tvorcovia politik údaje o spoločenskom postavení ľudí a o ich skúsenostiach s diskrimináciou na základe sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov. Dosať bol preto zber údajov o LGBTIQ ľuďoch v EÚ len málo systematický a opakovaný a aj existujúce údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakov sa do značnej miery líšia svojím rozsahom a kvalitou. Len niekoľko členských štátov zbiera údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakov, pričom iné to úmyselne nerobia, ako vyplynulo z dôkazov uvedených v [správe Komisie o zbere údajov týkajúcich sa LGBTIQ ľudí](#) z roku 2017. Z informácií vyplýva, že hoci dostupnosť údajov o sexuálnej orientácii je vo všeobecnosti nízka, naďalej zostáva podstatne vyššia ako dostupnosť údajov o rodovej identite, rodovom prejave alebo pohlavných znakov. Ako sa zdôrazňuje v stratégii EÚ pre rovnosť LGBTIQ ľudí, vyplýva z toho, že je potrebné zlepšiť zber a používanie údajov o rovnosti LGBTIQ ľudí⁹.

Rámček A 1 – Podskupina pre údaje o rovnosti

V roku 2018 zriadila [skupina EÚ na vysokej úrovni pre nediskrimináciu, rovnosť a rozmanitosť](#) podskupinu pre údaje o rovnosti (ďalej len „podskupina“), aby podporovala členské štáty pri snahe zlepšiť zber a používanie údajov o rovnosti. Agentúru FRA poverila úlohou uľahčovať prácu podskupiny v súlade s mandátom agentúry vypracúvať metódy a normy na zlepšenie porovnateľnosti, objektivity a spoľahlivosti údajov o rovnosti na európskej úrovni¹⁰.

Podskupina doteraz vypracovala:

- súbor [nezáväzných usmernení k zberu a používaniu údajov o rovnosti](#),
- [prehľad perspektívnych postupov v oblasti zberu údajov o rovnosti](#), ktoré sa vykonávajú na vnútroštátnej úrovni,
- [diagnostický mapovací nástroj](#) na pomoc členským štátom pri identifikovaní existujúcich zdrojov údajov o rovnosti a identifikovaní nedostatkov vo svojich údajoch,

⁹ Európska komisia (2020), [Stratégia pre rovnosť LGBTIQ osôb na roky 2020 – 2025](#) [COM(2020) 698 final], Brusel 12. novembra 2020, s. 22.

¹⁰ [Nariadenie Rady \(ES\) č. 168/2007 z 15. februára 2007, ktorým sa zriaďuje Agentúra Európskej únie pre základné práva](#) (Ú. v. EÚ L 53, 22.2.2007).

- [praktické usmernenie pre členské štáty k zlepšovaniu zberu údajov o rasovom alebo etnickom pôvode.](#)

1.2. Čo sú „údaje o rovnosti“?

V príručke [European handbook on equality data](#) (Európska príručka o údajoch o rovnosti) a v [Usmerneniach na zlepšenie získavania a využívania údajov v oblasti rovnosti](#) sa „údaje o rovnosti“ vymedzujú ako akékoľvek informácie, ktoré sú užitočné na účely charakteristiky, analýzy, argumentácie a rozhodovania v súvislosti so stavom rovnosti. Tieto informácie môžu mať kvantitatívny alebo kvalitatívny charakter. Môžu zahŕňať súhrnné údaje, ktoré vyjadrujú nerovnosť a jej príčiny, prípadne vplyvy na spoločnosť¹¹.

Štatistiky o rovnosti sa môžu zostavovať z rôznych zdrojov údajov, napríklad zo sčítania obyvateľov; správnych registrov; prieskumov medzi domácnosťami a jednotlivcami; prieskumov viktimizácie a prieskumov postojov. Ďalšími zdrojmi údajov môžu byť: i) údaje o sťažnostiach (vrátane súhrnných profilov sťažovateľov a páchatel'ov); ii) údaje o trestnej justícii (vrátane súdnych štatistík a údajov o výsledkoch súdnych prípadov, ako aj o ponúknutej náhrade/uplatnených sankciách) a iii) iné spôsoby zberu údajov (napríklad testovanie na odhaľovanie diskriminácie a monitorovanie rozmanitosti vykonávané zamestnávateľmi, organizáciami občianskej spoločnosti a poskytovateľmi služieb).

Údaje rozčlenené podľa určitých osobných charakteristík (vrátane veku, pohlavia, rasového alebo etnického pôvodu, náboženského vyznania alebo viery, zdravotného postihnutia, sexuálnej orientácie, rodovej identity alebo intersexuality/odchýlky v pohlavných znakoch) sa môžu na súhrnnej úrovni na štatistické účely použiť na získanie údajov o rovnosti, ak sa to uskutoční na základe dobrovoľnosti a v plnom súlade s právnymi ustanoveniami o ochrane údajov (pozri oddiel 2.2 tohto usmerňovacieho dokumentu)

¹¹ Národná vedecko-technologická rada Spojených štátov rozoznáva tri druhy údajov, pričom všetky sú pre tvorbu politík na základe dôkazov mimoriadne dôležité:

„a) údaje, ktoré nám pomáhajú pochopiť, aké množstvo ľudí má konkrétnu skúsenosť alebo charakteristickú vlastnosť („údaje o množstve“ alebo „údaje o prevalencii“), b) údaje, ktoré nám pomáhajú pochopiť, ako ľudia odlišne vnímajú systémy („údaje o kvalite“ alebo „údaje o rozdielnosti“), a c) údaje, ktoré nám pomáhajú pochopiť, či politiky alebo intervencie fungujú v rozdielnych populáciách („pochopenie toho, čo funguje“ alebo „údaje, z ktorých vychádza posúdenie“).“

Pozri publikáciu Podvýboru pre údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite a odchýlkach v pohlavných znakoch a Podvýboru pre údaje o rovnosti Národnej vedecko-technologickej rady (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) (Federálna dôkazová agenda v oblasti rovnosti LGBTQI+ ľudí), vláda Spojených štátov, s. 8.

Rámček A 2 – Umeľá inteligencia

Relatívne nedávno sa dosiahol významný pokrok pri používaní údajov na vytváranie algoritmov podporujúcich rozhodovanie a systémy umelej inteligencie. Takéto algoritmy a systémy umelej inteligencie často vychádzajú zo zložitého spracúvania údajov a zameriavajú sa na efektívnejšie rozhodovanie a niekedy na plnú automatizáciu procesov.

Pri týchto technológiách založených na údajoch musí byť kľúčovou rovnosť a nediskriminácia. Ako sa preukázalo v nedávnej správe agentúry FRA¹², algoritmy majú veľký potenciál v oblasti diskriminačnej zaujatosti. Zaujatosť je často charakteristickou vlastnosťou údajov, ktoré sa nezriedka používajú na vytváranie algoritmov a systémov umelej inteligencie, takzvaných trénovacích údajov. Pri simulácii algoritmov na odhaľovanie urážlivých prejavov napríklad agentúra FRA použila trénovacie údaje pozostávajúce z reálnych príspevkov na sociálnych médiách, ktoré boli označené ako urážlivé alebo neurážlivé¹³. Prípady nenávistných prejavov online v údajoch boli často namierené proti LGBTIQ ľuďom, moslimom a Židom. V dôsledku toho boli v simulácii algoritmov na odhaľovanie urážlivých prejavov, ktorú vykonala agentúra FRA, pojmy súvisiace so sexuálnou orientáciou, ako napríklad „gej“, častejšie nesprávne označované ako urážlivé, pričom to rovnako platilo aj pre pojmy „moslim“ a „Žid“¹⁴. Nadmerné označovanie môže byť užitočné pri identifikácii výskytov nenávistných prejavov voči týmto skupinám a pri boji proti týmto prejavom. Môže však mať negatívny vplyv na členov týchto skupín, ktorých obsah sa neprimerane často označuje za urážlivý¹⁵, čo je problematické najmä vtedy, ak označený obsah nepodlieha preskúmaniu človekom¹⁶.

Je potrebné analyzovať algoritmy z hľadiska zaujatosti, a to aj vyhľadávaním zdrojov zaujatosti v trénovacích údajoch a kontrolou výstupov samotných algoritmov. Aj vtedy, ak v údajoch neexistujú žiadne priame informácie o chránených charakteristikách, môže použitie algoritmov viesť k diskriminácii, a to v dôsledku údajov, ktoré sa do veľkej miery prekrývajú s chránenými charakteristikami (zástupné údaje). Konkrétnym problematickým príkladom je algoritmické profilovanie používané pri presadzovaní práva, pri ktorom sa využívajú rôzne techniky na profilovanie ľudí na

¹² FRA (2022), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#) (Algoritmická zaujatosť – umelá inteligencia a diskriminácia), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg.

¹³ FRA (2022), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#) (Algoritmická zaujatosť – umelá inteligencia a diskriminácia), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 11 – 12 a 55 – 56.

¹⁴ FRA (2022), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#) (Algoritmická zaujatosť – umelá inteligencia a diskriminácia), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 11 – 12 a 62.

¹⁵ FRA (2022), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#) (Algoritmická zaujatosť – umelá inteligencia a diskriminácia), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 11.

¹⁶ FRA (2022), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#) (Algoritmická zaujatosť – umelá inteligencia a diskriminácia), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 77.

základe korelácií a vzorcov v údajoch¹⁷. Profilovanie, ktoré má za následok diskrimináciu na základe chránených charakteristík, je nezákonné¹⁸, ťažko sa však odhaľuje. Väčšina algoritmickej zaujatosti má za následok nepriamu diskrimináciu prostredníctvom zástupných údajov (napríklad konkrétne štvrte alebo názvy ako zástupné údaje pre etnicitu alebo veľkosť obuvi ako zástupný údaj pre rod). Vzhľadom na potenciálne neobmedzené množstvo zástupných údajov, ktorých prekryvanie s chránenou charakteristikou nemusí byť zjavné, je proti tomu ťažké bojovať¹⁹.

Zaujatosť sa môže vyskytnúť aj vtedy, ak sú tréningové údaje nereprezentatívne. Ak je napríklad algoritmus na rozpoznávanie tváří trénovaný predovšetkým na mužských tvárach, jeho predpoklady nemusia byť spoľahlivé, keď sa použije na ženské tváre²⁰. Zaujatosť vyplývajúca z nedostatočnej kvality údajov môžu ešte prehĺbovať mechanizmy spätnej väzby, ktorá sa vyskytuje, keď sa na základe predpokladov algoritmu vytvárajú ďalšie školiace súbory údajov, napríklad v oblasti prediktívneho vykonávania policajných funkcií²¹.

Preto je dôležité analyzovať aj zaujatosť výstupu algoritmov. Ak odlišnosť výstupu algoritmu spôsobí iba zmena informácií o chránených charakteristikách, znamená to riziko diskriminácie²². Na tento účel je potrebné zozbierať údaje o chránených charakteristikách vrátane informácií o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch. V súčasnosti nemusí byť používateľom algoritmov jasný právny základ pre túto situáciu, keďže odhaľovanie algoritmickej diskriminácie sa vo [všeobecnom nariadení o ochrane údajov \(GDPR\)](#)²³ neuvádza ako dôvod na spracúvanie citlivých osobných údajov, hoci navrhovaný akt EÚ o umelej inteligencii môže priniesť určité objasnenia²⁴.

1.3. Účel a štruktúra tohto usmernenia

Keďže kategórie sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov môžu mať v rôznych spoločnostiach a sociálnych súvislostiach odlišné významy,

¹⁷ FRA (2018), [Predchádzanie nezákonnému profilovaniu v súčasnosti a v budúcnosti: príručka](#), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 19.

¹⁸ Článok 11 ods. 3 [smernice o presadzovaní práva](#).

¹⁹ FRA (2022), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#) (Algoritmickej zaujatosti – umelá inteligencia a diskriminácia), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 24.

²⁰ FRA (2022), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#) (Algoritmickej zaujatosti – umelá inteligencia a diskriminácia), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 19.

²¹ FRA (2022), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#) (Algoritmickej zaujatosti – umelá inteligencia a diskriminácia), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 77.

²² FRA (2022), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#) (Algoritmickej zaujatosti – umelá inteligencia a diskriminácia), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 25.

²³ FRA (2022), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#) (Algoritmickej zaujatosti – umelá inteligencia a diskriminácia), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 24.

²⁴ FRA (2022), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#) (Algoritmickej zaujatosti – umelá inteligencia a diskriminácia), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 10.

neexistuje jednoznačné riešenie na ich hodnotenie. Neexistuje žiadny zavedený štandard optimálneho zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch. To má za následok nedostatočnú porovnateľnosť existujúceho zberu údajov na vnútroštátnej úrovni so zberom údajov na úrovni EÚ. Takisto sa tým predlžuje čas a zvyšujú náklady na vývoj príslušných kategórií a zber údajov. Zlepšenie zberu údajov a kvality zozbieraných údajov pomôže členským štátom a EÚ získať viac presnejších údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch na podporu ich činností monitorovania a vykazovania. Takisto sa tým prispeje k zvýšeniu dôvery LGBTIQ ľudí v zber údajov, ktorý vykonávajú štáty a verejné inštitúcie.

Hoci sa týmto usmernením podporuje zvyšovanie informovanosti o príležitostiach a výzvach v oblasti zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch, slúži aj ako východisko pre členské štáty pri účinnom uplatňovaní a monitorovaní právnych predpisov EÚ o rovnosti. Uvádzajú sa v ňom výzvy spojené so zberom údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch a zdôrazňujú sľubné možnosti na dosiahnutie štandardizovaného a jednotného prístupu pri prihliadnutí na rôzne vnútroštátne súvislosti a odlišné požiadavky na zber údajov o rovnosti na základe sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov. Tvorcovia politik a ostatné zainteresované strany si môžu vybrať alebo uprednostniť opatrenia stanovené v usmernení, ktoré najlepšie zodpovedajú potrebám, ktoré sa v určitom čase identifikujú v danom členskom štáte.

Členské štáty EÚ sa povzbudzujú, aby tieto usmernenia používali: i) ako podklady pri vypracúvaní a účinnom vykonávaní národných akčných plánov v oblasti rovnosti LGBTIQ ľudí; ii) ako podklady pre stratégie týkajúce sa údajov o rovnosti a iii) na monitorovanie výsledkov týchto stratégií z hľadiska rovnosti.

Tieto usmernenia sú určené verejným a súkromným subjektom zapojeným do zberu a používania údajov o rovnosti LGBTIQ ľudí, ako napríklad:

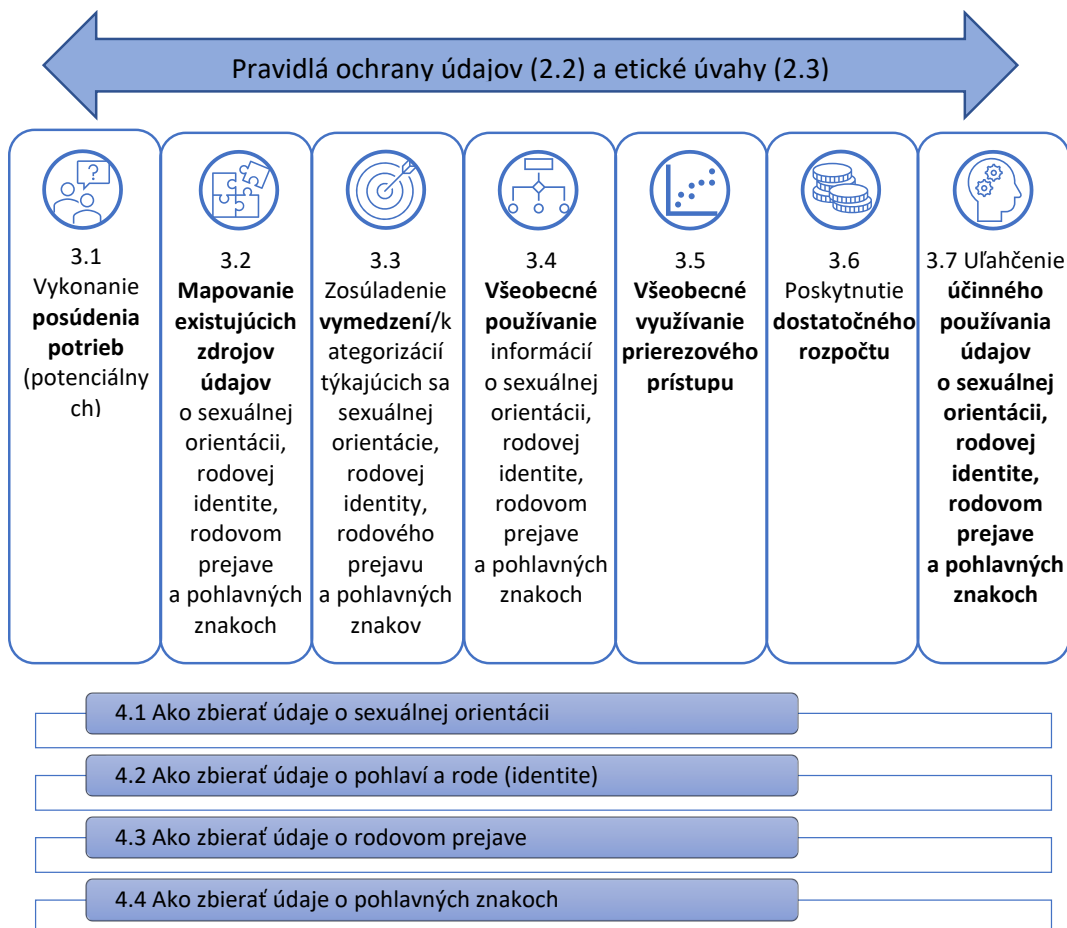
- zostavovateľom údajov politických a správnych orgánov na vnútroštátnej, regionálnej a miestnej úrovni,
- národným štatistickým úradom,
- súkromným a verejným organizáciám,
- justičnému systému a polícii,
- subjektom pre rovnaké zaobchádzanie a národným inštitúciám pre ľudské práva,

- akademickej obci.

Usmernenie sa začína uvedením výziev, pravidiel ochrany údajov a základných etických úvah týkajúcich sa zberu a používania údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch (oddiel 2). Hlavnú časť tohto usmernenia tvorí súhrn dvoch súborov zásad pre zber a používanie údajov o rovnosti na základe informácií o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch. Prvý súbor siedmich zásad je svojou podstatou všeobecný/prierezový a rozoberá sa v oddiele 3. Druhý súbor štyroch zásad poskytuje praktické usmernenie k zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch a rozoberá sa v oddiele 4. Druhý súbor praktických zásad obsahuje viacero príkladov na minulé prieskumy, ktorých cieľom je ilustrovať možné prístupy. Nejde však o príklady najlepších postupov, ktoré sa majú priamo prijať. Ak príklady obsahujú problematické prvky, upozorňuje sa na ne v poznámkach na zváženie pod jednotlivými príkladmi.

Keďže požiadavky na zber údajov o rovnosti na základe informácií o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch sa môžu v rámci jednotlivých zdrojov údajov líšiť (napr. administratívne údaje, údaje zo sčítania alebo z prieskumu), uplatniteľnosť nasledujúcich hlavných zásad môže byť v prípade niektorých zdrojov údajov jednoduchšia ako v prípade iných. Na zásady sa nevzťahuje žiadne konkrétne poradie priority. V závislosti od potrieb používateľa je možné ich vnímať a uplatňovať buď spoločne ako celok, alebo individuálne či kombinovane.

Obrázok 1 – Hlavné zásady zberu a používania údajov o rovnosti na základe informácií o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch

Alternatívny text: Obrázok štruktúry usmernenia. V hornej časti je šípka s textom Pravidlá ochrany údajov (2.2) a etické úvahy (2.3). Nižšie sú rámčky so všeobecnými/s prierezovými zásadami a logami na ich ilustráciu: 3.1 Vykonanie posúdenia potrieb (potenciálnych) používateľov, 3.2 Identifikovanie existujúcich zdrojov údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch, 3.3 Zosúladenie **vymedzení/kategorizácií** týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov, 3.4 **Príhliadnutie** na informácie o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch vo všetkých politikách, 3.5 **Zaujatie prierezového prístupu vo všetkých politikách**, 3.6 Poskytnutie **dostatočného rozpočtu** a 3.7 Uľahčenie **účinného používania údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch**. Pod nimi sú štyri rámčky s praktickými zásadami: 4.1 Ako zbierať údaje o sexuálnej orientácii, 4.2 Ako zbierať údaje o pohlaví a rode (identite), 4.3 Ako zbierať údaje o rodovom prejave a 4.4. Ako zbierať údaje o pohlavných znakoch.

Sem zadajte text.

© Sem zadajte informácie o autorských právach.

Zdroj: Sem zadajte zdroj.

Usmernenie dopĺňa [prehľad perspektívnych postupov v oblasti zberu údajov o rovnosti](#)²⁵, ktorý predstavuje celý rozsah postupov pre rôzne dôvody diskriminácie vrátane diskriminácie na základe sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov a ktorého cieľom je poskytnúť praktické príklady vykonávania zásad zberu a používania údajov o rovnosti.

Toto usmernenie vypracovala podskupina pre údaje o rovnosti s podporou agentúry FRA a dvoch uznávaných odborníkov na rovnosť LGBTIQ ľudí. Pred dokončením a schválením skupinou EÚ na vysokej úrovni pre nediskrimináciu, rovnosť a rozmanitosť bolo konzultované s kľúčovými organizáciami zastupujúcimi európsku LGBTIQ komunitu²⁶ a s podskupinou pre rovnosť LGBTIQ ľudí.

²⁵ FRA (2023), [Compendium of practices for equality-data collection](#) (Prehľad postupov v oblasti zberu údajov o rovnosti).

²⁶ ILGA Europe, The Eurocentralasian Lesbian* Community (EL*C), OII Europe, Transgender Europe (TGEU), IGLYO.

2. Výzvy, ochrana údajov a ďalšie etické úvahy pri zbere a používaní údajov o rovnosti týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov

2.1. Výzvy pri zbere a používaní údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch

Okrem bežných výziev a nedostatkov v súvislosti so zberom a s používaním všeobecných údajov o rovnosti, ktoré boli predmetom skúmania v prvom usmernení vypracovanom podskupinou²⁷, existujú ďalšie a/alebo kumulatívne výzvy súvisiace so zberom a používaním údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch. Tieto výzvy sa podrobnejšie rozoberajú v nasledujúcich 11 bodoch.

- **Nedostatok spoľahlivých informácií o podiele LGBTIQ ľudí na obyvateľstve EÚ a nedostatok opôr výberu.** Otázky o sexuálnej orientácii a rodovej identite sa zatiaľ kládli iba pri sčítaní obyvateľov na Malte²⁸, pričom pri žiadnom sčítaní obyvateľov v krajinách EÚ sa nekládli otázky zamerané na rodový prejav alebo pohlavné znaky. Preto nie sú k dispozícii dostatočne spoľahlivé odhady percentuálneho podielu LGBTIQ ľudí na obyvateľstve, čo obmedzuje kvantitatívny výskum a sťažuje vypracovanie spoľahlivých opôr výberu²⁹.

²⁷ Bežné výzvy v súvislosti so zberom a používaním údajov o rovnosti sú okrem iných tieto: nedostatočne koordinovaný prístup; nedostatočné zdroje; nedostatočná porovnateľnosť jednotlivých zdrojov údajov; nedostatočné konzultácie s príslušnými zainteresovanými stranami; nerovnováha pri zbere údajov o jednotlivých dôvodoch diskriminácie a v rámci jednotlivých oblastí života; prílišné spoliehanie sa na zástupné údaje a nesprávny výklad rámcov ochrany údajov. Pozri: Európska skupina na vysokej úrovni pre nediskrimináciu, rovnosť a rozmanitosť, podskupina pre údaje o rovnosti (2018), [Usmernenia na zlepšenie získavania a využívania údajov v oblasti rovnosti](#), Úrad pre vydávanie publikácií, Brusel, s. 9 – 10.

²⁸ Národný štatistický úrad Malty, [Census](#) (Sčítanie obyvateľov).

²⁹ Daly, F., Crehan, P. R., Grzywnowicz, M. (2022), [The LGBTI Inclusion Index: An Innovative Tool to Incentivize Human Rights and Development Data](#) (Index inklúzie LGBTI ľudí: inovačný nástroj na

- **Potreba primeraných a spoľahlivých opatrení, v ktorých sa zohľadňuje súčasná terminológia a pojmy.** Je potrebné zosúladiť vymedzenia a kategorizáciu v rámci vnútroštátnych zdrojov údajov a medzi jednotlivými členskými štátmi, aby sa zabezpečila porovnateľnosť (pozri usmernenie č. 3.3 tohto usmerňovacieho dokumentu). Konceptie LGBTIQ identít a skúseností sa neustále vyvíjajú, preto by sa tieto pojmy mali pravidelne skúmať, pričom je potrebné usilovať sa o to, aby boli porovnateľné v čase³⁰. Mali by sa zväžiť aj rozdiely v jazyku, kultúre a historickom chápaní ([pozri oddiel 4 tohto usmerňovacieho dokumentu](#)). Okrem toho pojmy, ktoré sú bežne známe v LGBTIQ komunite, nemusia byť známe aj verejnosti, preto by mali výskumníci zabezpečiť, aby používanie presnej terminológie vyvažovala potreba formulovať prístupné otázky, a to najmä vtedy, ak sa prieskum zameriava na celkovú populáciu³¹. Pritom by sa mali výskumníci vyhnúť používaniu pojmov, ktoré sa síce bežnej používajú, ale považujú sa za zastarané a/alebo urážlivé (ako napríklad „hermafrodit“ namiesto „intersexuálny človek“ alebo „transsexuál“ ako pojem na označovanie všetkých transrodových ľudí)³².
- **Malá veľkosť vzoriek, ktorá oslabuje štatistickú silu.** Vo väčšine prieskumov obyvateľstva predstavujú LGBTIQ ľudia menej ako 10 % vzorky. To môže sťažovať rozčlenenie údajov a oslabovať štatistickú silu. V dôsledku toho môžu byť LGBTIQ ľudia úplne vylúčení z vykazovaných zistení alebo začlenení do rozsiahlych intervalov spoľahlivosti. Tým sa môže obmedzovať aj akákoľvek dôkladná prierezová analýza. Možno to kompenzovať zväčšením celkovej veľkosti vzoriek,

stimulovanie údajov o ľudských právach a rozvoji). *Journal of Human Rights Practice*, 14(2), 600-621, s. 614.

³⁰ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), Washington, DC: The National Academies Press, s. 124.

³¹ Center for American Progress (2022), [Collecting Data About LGBTQI+ and Other Sexual and Gender-Diverse Communities – Best Practices and Key Considerations](#) (Zber údajov o LGBTQI+ ľuďoch a ostatných sexuálnych a rodovo rozmanitých komunitách – najlepšie postupy a hlavné úvahy).

³² Ďalšie informácie o pojmoch, ktoré sa majú používať, a pojmoch, ktorým sa treba vyhnúť, sa nachádzajú v dokumente Európskeho parlamentu (2020) [Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications](#) (Slovník citlivého jazyka pre vnútornú aj vonkajšiu komunikáciu) a v publikácii Ginicola, M., Smith, C. a Filmore, J. (ed.) (2017), [Affirmative Counseling with LGBTQI+ People](#) (Afirmatívne poradenstvo pre LGBTQI+ ľudí), *American Counseling Association*, s. 368 – 370.

prevzorkovaním³³ LGBTIQ ľudí, použitím podporných vzoriek³⁴ alebo vykonaním cieľených prieskumov, hoci všetky tieto prístupy znamenajú náklady navyše³⁵.

- **Metódy zberu údajov.** Uskutočňovanie prieskumov týkajúcich sa LGBTIQ ľudí tradičnými metódami, ako sú osobné rozhovory, ktoré sa vykonávajú buď na osobnom stretnutí, alebo telefonicky, je spojené s osobitnými výzvami. Mnohí LGBTIQ ľudia nevedú otvorený život vo všetkých aspektoch a nemusia byť ochotní odhaliť určité aspekty svojej súkromnej identity alebo skúseností, prípadne to môžu byť ochotní urobiť iba anonymne. To možno kompenzovať v časti, ktorú môžu vyplniť pri osobnom rozhovore sami (CASI – samostatne vykonávané opytovanie s pomocou počítača), čím sa zabezpečí dôvernosť, prípadne metódou online prieskumu (napríklad CAWI: webové opytovanie s pomocou počítača), čím sa zabezpečí anonymita. Môže sa tým zabezpečiť viac respondentov z rôznych vrstiev cieľovej populácie, ktorí budú ochotní zúčastniť sa na prieskume, a to vrátane tých, ktorí nechcú v tradičnom prieskume uskutočňovanom osobne alebo telefonicky zverejniť, že patria k LGBTIQ ľuďom. Často býva z dôvodu nedostatku opôr výberu³⁶ uprednostňovanou metódou zberu údajov online prieskum na základe vlastného výberu. To však takisto prináša špecifické výzvy, keďže vzorka je zaujatá, pretože sa na nej zúčastní viac ľudí, ktorí sú v LGBTIQ komunite aktívnejší, najmä, ak prieskum nie je spojený s dobre pripravenou osvetovou kampaňou. Online metódy vo všeobecnosti predstavujú problém v tom, že sú z nich vylúčení ľudia, ktorí nemajú dostatočný prístup k technológiám alebo sú digitálne negramotní.
- **Metódy váženia závisia od metódy zberu údajov.** Ak sú k dispozícii údaje pre reprezentatívnu vzorku (napríklad zo sčítania obyvateľov na Malte³⁷), je možné ich vážiť na základe podielu populácie a jej zloženia. Ak sa použije prístup náhodného výberu vzoriek, môže sa uplatniť poststratifikačné váženie s cieľom zosúladiť úplnú vzorku s odhadovanými celkovými hodnotami za populáciu. Pri vážení by sa malo

³³ Prevzorkovanie je postup výberu respondentov tak, aby niektoré skupiny tvorili väčší podiel vzorky prieskumu ako tvoria v populácii.

³⁴ V rámci nemeckého sociálno-ekonomického panela sa použila podporná vzorka respondentov patriacich k sexuálnym a rodovým menšinám na doplnenie existujúcej vzorky vychádzajúcej z pravdepodobnosti; pozri publikáciu Fischer M., Kroh M., De Vries L., Kasprowski D., Kühne S., Richter D. a Zindel Z. (2022), [Sexual and Gender Minority \(SGM\) Research Meets Household Panel Surveys: Research Potentials of the German Socio-Economic Panel and Its Boost Sample of SGM Households](#) (Výskum sexuálnych a rodových menšín sa stretáva s panelovým zisťovaním v domácnostiach: potenciál výskumu nemeckého sociálno-ekonomického panela a jeho podporná vzorka domácností osôb patriacich k sexuálnym alebo rodovým menšinám), *European Sociological Review*, (38(2)).

³⁵ Sell, R. L. (2017), [Challenges and Solutions to Collecting Sexual Orientation and Gender Identity Data](#) (Výzvy a riešenia v oblasti zberu údajov o sexuálnej orientácii a rodovej identite). *American Journal of Public Health*, 107 (8), 1212-1214, s. 1213 – 1214.

³⁶ Opora výberu je zoznam jednotiek/ľudí, z ktorých sa vytvára vzorka.

³⁷ Národný štatistický úrad Malty, [Census](#) (Sčítanie obyvateľov).

takisto pristúpiť ku korekcii možnej zaujatosti z dôvodu vylúčenia, výberu a neúčasti. Pri tom sa môžu zohľadniť aj spôsoby propagácie prieskumu³⁸.

- **Nedostatočná účasť/nedostatočné konzultácie s LGBTIQ ľuďmi** a organizáciami, ktoré ich zastupujú, pri: i) navrhovaní a vykonávaní zberu údajov; ii) interpretácii výsledkov a iii) úsilí o šírenie informácií. Táto nedostatočná účasť môže mať za následok nesprávne kategorizácie a interpretácie zistení, ako aj obmedzený dosah. Prihliadnutie na skúsenosti a odborné znalosti komunit je dôležité pri vypracúvaní opatrení politik, v ktorých sa zohľadňuje súčasná terminológia a situácia. Aktívne konzultácie s LGBTIQ ľuďmi/organizáciami vo všetkých fázach zberu, analýzy a používania údajov môžu prispieť k pochopeniu kultúrneho kontextu, stigmatizovania, ktorému môžu LGBTIQ ľudia čeliť, ako aj iných špecifických skúseností.
- **Potreba budovať dôveru.** Vzhľadom na dlhú históriu prenasledovania a kriminalizovania, ktorému LGBTIQ ľudia čelili a naďalej čelia, nemusia byť ochotní poskytovať informácie o svojej sexuálnej orientácii, rodovej identite, prípadne o tom, či sú intersexuálni/majú odchýlku v pohlavných znakoch. Platí to najmä pre ľudí, ktorí patria k viacerým marginalizovaným skupinám. Preto je dôležité: i) budovať dôveru na základe spolupráce so skupinami občianskej spoločnosti a ii) objasniť spôsob a účel uchovávaní a používania údajov (pozri oddiel 2.3 tohto usmerňovacieho dokumentu). Ak je to možné, anonymizované údaje by sa mali sprístupniť LGBTIQ komunitám a organizáciám, aby ich mohli použiť na vlastné účely. Všetky verejné subjekty by mali zverejňovať údaje o rovnosti, ktoré môžu verejnosť, organizácie občianskej spoločnosti a nezávislí výskumníci jednoducho použiť. Údaje by mali byť v prístupných formátoch, aby ich mohli použiť aj ľudia, ktorí nie sú odborníkmi na danú oblasť. Osobitná pozornosť by sa mala venovať sprístupneniu týchto údajov ľuďom so zdravotným postihnutím³⁹.
- **Náročnosť oslovovania nedostatočne zastúpených a ťažko dostupných skupín.** Pri zbere údajov sa musia vedome prijímať stratégie vzorkovania, ktoré oslovujú nedostatočne zastúpených LGBTIQ ľudí. Pri tomto úsilí by sa mali zväziť okrem iného tieto faktory: rod; vek; zdravotné postihnutie; rasový a etnický pôvod; postavenie migranta alebo utečenca; trieda; sociálny pôvod; jazyky, ktoré ovládajú potenciálni respondenti; úroveň zapojenia respondentov do LGBTIQ komunity;

³⁸ V prípade prieskumu agentúry FRA z roku 2019 o LGBTI ľuďoch sa napríklad na korekcii nadmerného zastúpenia afiliovaných respondentov a respondentov, ktorí boli oslovení prostredníctvom kampaní vedených LGBTIQ organizáciami, použilo afiliované váženie. Pozri publikáciu agentúry FRA (2020), *Technical report. A long way to go for LGBTI equality* (Technická správa. Dlhá cesta k rovnosti LGBTI ľudí), Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, Luxemburg, s. 76 – 85.

³⁹ Môže ísť o opatrenia, pri ktorých sa využíva napríklad „zjednodušená angličtina“ (alebo jej ekvivalent), tmočenie do posunkového jazyka, veľké písmo, alternatívny text namiesto obrázkov a farby prístupné pre farboslepých vo vizualizáciách údajov.

prístup k bývaniu (keďže neprimerane veľký počet LGBTIQ ľudí je bez domova); prístup k technológiám, ako aj prieniky medzi týmito faktormi. Metódy prieskumu by mali byť prispôsobené oslovovaným skupinám, pričom by sa mali otvorene priznať metodické obmedzenia. Prieskum zameraný na LGBTIQ komunitné centrá sa bude napríklad do veľkej miery zameriavať na oslovenie ľudí, ktorí sa už aktívne zapájajú do činnosti komunity, a oveľa menej na oslovenie ľudí, ktorí skrývajú svoju identitu (t. j. ktorí otvorene nehovoria o tom, že sú LGBTIQ ľuďmi)⁴⁰.

- **Potreba viac oslovovať LGBTIQ ženy.** V rámci LGBTIQ komunity sú pri zbere údajov často nadmerne zastúpení cisrodoví⁴¹ endosexuálni⁴² gejovia⁴³. Preto je potrebné vyvinúť osobitné úsilie zamerané na: i) zabezpečenie účasti ďalších členov komunity, a najmä sa zamerať na ženy v LGBTIQ komunite, a ii) zabezpečenie účasti organizácií občianskej spoločnosti vedených LGBTIQ ženami a zameraných na LGBTIQ ženy na všetkých častiach procesu šírenia informácií.
- **Potreba explicitného začlenenia transrodových a intersexuálnych ľudí.** Často sa pri výskume zameranom na LGBTIQ komunity skúma iba sexuálna orientácia (pozri usmernenie č. 3.4 tohto usmerňovacieho dokumentu) a nekladú sa otázky o rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch. Je dôležité zabezpečiť, aby boli v údajoch viditeľné všetky časti komunity a zohľadniť viaceré afiliácie v rámci LGBTIQ kategórií (napríklad niekto môže byť transčlovekom, intersexuálnym človekom, lesbou a ženou).
- **Administratívne údaje a používanie zástupných údajov** (pozri usmernenie č. 3.4 tohto usmerňovacieho dokumentu). Členské štáty čoraz častejšie pristupujú k využívaniu administratívnych údajov pri vypracúvaní štatistických informácií o populácii a sčítaní obyvateľov. Keďže zdroje administratívnych údajov len zriedka obsahujú informácie o sexuálnej orientácii, rodovej identite alebo o intersexualite/odchýlkach v pohlavných znakoch, existuje riziko, že LGBTIQ ľudia budú čoraz neviditeľnejší. Zber informácií o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch v rámci administratívnych údajov bez poskytnutia právneho základu alebo opodstatnenia môže takisto vyvolávať

⁴⁰ Human Rights Campaign Foundation (2019), [LGBTQ-Inclusive Data Collection: A Lifesaving Imperative](#) (Zber inkluzívnych údajov o LGBTQ ľuďoch: životná nevyhnutnosť). Washington, DC, Human Rights Campaign Foundation, s. 17.

⁴¹ Cisrodoví ľudia sú ľudia, ktorých rodová identita zodpovedá pohlaviu, ktoré im bolo pripísané pri narodení.

⁴² Endosexuálny človek je človek, ktorého pohlavné znaky zodpovedajú normatívnym lekárskeym alebo spoločenským predstavám o mužskom a ženskom tele.

⁴³ V druhom prieskume agentúry FRA o LGBTI ľuďoch z roku 2019 tvorili napríklad cisrodoví gejovia 42 % respondentov. FRA (2020), [Technical report. A long way to go for LGBTI equality](#) (Technická správa. Dlhá cesta k rovnosti LGBTI ľudí), Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, Luxemburg, s. 63.

pochybnosti o ochrane údajov a platnosti poskytnutých informácií⁴⁴. Zber administratívnych údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch bude vždy obmedzený: i) právnym základom, ktorým sa určuje jeho účel, a ii) dodržiavaním pravidiel ochrany údajov. Zber informácií o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch v rámci administratívnych údajov môže mať takisto za následok obmedzenú porovnateľnosť zdrojov údajov v jednotlivých krajinách aj medzi nimi. Je to tak preto, lebo skúmania v rámci jednotlivých zdrojov údajov a krajín môžu vychádzať z rozdielnych pojmov. Ak sa použije zástupná informácia, nemusí vypovedať o tom, ako by sa predmetná osoba sama identifikovala, čo bude mať pravdepodobne za následok nižší počet, ako je skutočnosť. Hoci by sa k nim malo pristupovať obozretne, takéto údaje *môžu* byť užitočné, napríklad vtedy, ak tvoria základ ďalšieho výskumu, pri ktorom je sebaidentifikácia možná⁴⁵.

Rámček A 3 – Ochota poskytovať informácie o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch

Zistenia z [osobitného prieskumu Eurobarometra 437](#) poukazujú na širokú podporu anonymného poskytovania citlivých osobných informácií, a to najmä v prípade ľudí, ktorí sa hlásia k menšinovej skupine ohrozenej diskrimináciou. Približne 83 % respondentov, ktorí sami seba identifikujú ako členov sexuálnej menšiny, sa vyjadrilo za anonymné poskytovanie informácií o svojej sexuálnej orientácii⁴⁶.

2.2. Pravidlá ochrany údajov nebránia zberu údajov o rovnosti týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov

„Štáty zabezpečujú, aby boli požiadavky na poskytovanie informácií o pohlaví alebo rode v prípade, keď je o ne jednotliviec požiadaný, relevantné, opodstatnené a potrebné

⁴⁴ Ashley, F. (2021), [Recommendations for Institutional and Governmental Management of Gender Information](#) (Odporúčania pre inštitucionálne a vládne spracúvanie informácií o rodovej identite). *New York University Review of Law & Social Change*, 44(4):489 – 528, s. 504, 514 – 515.

⁴⁵ Ashley, F. (2021), [Recommendations for Institutional and Governmental Management of Gender Information](#) (Odporúčania pre inštitucionálne a vládne spracúvanie informácií o rodovej identite). *New York University Review of Law & Social Change*, 44(4):489 – 528, s. 504, 514 – 515.

⁴⁶ Európska komisia (2015), [osobitný prieskum Eurobarometra 437: Diskriminácia v EÚ v roku 2015](#), Európska únia, s. 99.

podľa zákona na legitímny účel a aby sa pri takýchto požiadavkách dodržiavalo právo všetkých ľudí na sebaurčenie rodu.“

–[Jogjakartské princípy plus 10](#)⁴⁷, princíp 6(G)

V EÚ je zber osobných údajov rozčlenených podľa citlivých osobných charakteristík, akými sú sexuálna orientácia, rodová identita, rodový prejav a pohlavné znaky, chránený právnymi predpismi EÚ o ochrane údajov a [Chartou základných práv EÚ](#). Pravidlá ochrany údajov však nebránia zberu údajov o rovnosti na štatistické účely. Naopak, pravidlá umožňujú spracúvanie údajov pri zabezpečení dodržiavania základných práv⁴⁸.

V nariadení [GDPR](#) sa stanovuje jednotný súbor pravidiel ochrany údajov v celej EÚ, čo znamená, že každý zber a spracúvanie údajov o rovnosti by sa mali vykonávať pri plnom dodržaní zásad a záruk v ňom stanovených. V nariadení GDPR sa vyžaduje, aby sa zberom údajov sledoval riadne vymedzený cieľ, ako napríklad hodnotenie a dokumentovanie nerovností alebo plnenie zákonných požiadaviek na vykazovanie⁴⁹. Prísnejšie podmienky sa vzťahujú na spracúvanie citlivých údajov, ako sa uvádza v nariadení [GDPR](#) v časti o osobitných kategóriách osobných údajov⁵⁰.

Ďalej platí, že ústrednou zásadou všeobecného režimu ochrany údajov EÚ je zásada „**minimalizácie údajov**“, ktorá si vyžaduje, aby boli osobné údaje „primerané, relevantné a obmedzené na rozsah, ktorý je nevyhnutný vzhľadom na účely, na ktoré sa spracúvajú“⁵¹. To znamená, že:

⁴⁷ V roku 2006 prijali medzinárodní odborníci na ľudské práva súbor medzinárodných princípov týkajúcich sa sexuálnej orientácie a rodovej identity, ktorý slúži ako univerzálna príručka v oblasti ľudských práv. Tieto jogjakartské princípy potvrdzujú záväzné medzinárodné právne normy, ktoré musia dodržiavať všetky štáty. V roku 2017 bol prijatý dokument [Jogjakartské princípy plus 10 \(JP + 10\)](#) s cieľom doplniť pôvodné [jogjakartské princípy](#).

⁴⁸ Pozri publikáciu agentúry FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the equality directives](#) (Rovnosť v EÚ 20 rokov od začiatku vykonávania smerníc o rovnosti), Úrad pre vydávanie publikácií, Brusel; Európska komisia (2021), [Round table on Equality Data in September 2021](#) (Okrúhly stôl zo septembra 2021 týkajúci sa údajov o rovnosti).

⁴⁹ Každá organizácia, ktorá spracúva osobné údaje, musí mať na takúto činnosť spracúvania platný právny základ. V právnom predpise sa uvádza šesť právnych základov na spracúvanie: súhlas, plnenie zmluvy, oprávnený záujem, životne dôležitý záujem, právna požiadavka a verejný záujem. Pozri článok 6 [nariadenia Európskeho parlamentu a Rady \(EÚ\) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES \(Ú. v. EÚ L 119, 2016\) \(všeobecné nariadenie o ochrane údajov\)](#).

⁵⁰ Podľa [článku 9 nariadenia GDPR](#) osobitné kategórie osobných údajov zahŕňajú „osobné údaje, ktoré odhaľujú rasový alebo etnický pôvod, politické názory, náboženské alebo filozofické presvedčenie alebo členstvo v odborových organizáciách“ vrátane „genetických údajov, biometrických údajov na individuálnu identifikáciu fyzickej osoby, údajov týkajúcich sa zdravia alebo údajov týkajúcich sa sexuálneho života alebo sexuálnej orientácie fyzickej osoby.“

⁵¹ Článok 5 ods. 1 písm. c) a odôvodnenie 39 [všeobecného nariadenia o ochrane údajov](#).

- spracúvanie údajov sa musí obmedziť na to, čo je nevyhnutné na splnenie legitímneho účelu,
- spracúvanie osobných údajov by sa malo uskutočniť len v prípade, že účel spracúvania nemožno primerane dosiahnuť inými prostriedkami,
- spracúvanie údajov nesmie neprimerane zasahovať do dotknutých záujmov, práv a slobôd⁵².

V článku 9 ods. 2 nariadenia [GDPR](#) sa jednoznačne stanovuje, že všeobecný zákaz spracúvania osobitných kategórií osobných údajov v súlade so zásadou „minimalizácie údajov“ sa vo viacerých prípadoch neuplatňuje, napríklad v týchto:

- dotknutá osoba vyjadrila výslovný súhlas,
- spracúvanie je nevyhnutné z dôvodov významného verejného záujmu na základe práva Únie alebo práva členského štátu,
- spracúvanie je nevyhnutné na účely: i) archivácie vo verejnom záujme; ii) vedeckého alebo historického výskumu alebo iii) štatistické účely.

Okrem toho sa v odôvodnení 26 nariadenia [GDPR](#) objasňuje, že zásady ochrany údajov sa uplatňujú na osobitné kategórie osobných údajov, ktoré sa týkajú identifikovaných alebo identifikovateľných fyzických osôb. Naopak, neuplatňujú sa na anonymné údaje ani na osobné údaje, ktoré sa stali anonymnými takým spôsobom, že dotknutá osoba nie je identifikovaná alebo už nie je identifikovateľná⁵³. Vzhľadom na citlivosť informácií by mala byť anonymita údajov zaručená aj pri spájaní súborov údajov. Mali by sa prijať opatrenia, ktorými sa po zbere údajov zabráni ich akémukoľvek zneužitiu alebo úniku.

Pri zbere údajov sa musí zabezpečovať aj vyváženosť medzi prínosmi vyplývajúcimi zo zozbieraných údajov a rizikami spojenými s akýmkoľvek potenciálnym zneužitím alebo nepovoleným zverejnením údajov⁵⁴. Tým sa zabezpečuje zber údajov len vtedy, ak prínosy zberu informácií prevažujú nad narušením súkromia⁵⁵. Údaje by sa preto nemali

⁵² FRA, Rada Európy (vydanie 2018), [Príručka o európskych právnych predpisoch v oblasti ochrany údajov](#), oddiel 3.3., Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg.

⁵³ Ďalšie informácie sa nachádzajú v: i) hlavnej zásade č. 4 [Usmernenie o zbere a používaní údajov o rovnosti na základe rasového alebo etnického pôvodu](#); ii) [správe Európskej komisie z roku 2017 o zbere údajov týkajúcich sa LGBTIQ ľudí](#); iii) predbežnom stanovisku Európskeho dozorného úradníka pre ochranu údajov zo 6. januára 2020 k ochrane údajov a vedeckému výskumu a iv) pripravovanom usmernení Európskeho výboru pre ochranu údajov k ochrane údajov a vedeckému výskumu.

⁵⁴ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 61.

⁵⁵ Konferencia európskych štatistikov, 67. plenárna schôdza (2019). [In-Depth Review of Measuring Gender Identity](#) (Hĺbkové preskúmanie zisťovania o rodovej identite). Hospodárska a sociálna rada Organizácie Spojených národov, Paríž.

zverejňovať ani sprístupňovať verejnosti spôsobom, ktorý umožňuje priamu alebo nepriamu identifikáciu dotknutých osôb.

2.3. Etické úvahy v súvislosti s údajmi o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch

„Uznávajú, že potreby, charakteristiky a situácie v oblasti ľudských práv obyvateľov s najrôznejšími sexuálnymi orientáciami, rodovými identitami, rodovými prejavmi a charakteristikami pohlavia sa navzájom líšia, a zabezpečujú zber a riadenie údajov o každej skupine obyvateľstva tak, aby to bolo v súlade s etickými, vedeckými a ľudskoprávnymi normami, pričom tieto údaje sprístupňujú v nesúhrnnej forme.“

- [Jogjakartské princípy plus 10](#), princíp 19.

Použitie štatistických a analytických kategórií pri akomkoľvek zbere údajov alebo rozčleňovaní údajov by sa vždy malo riadiť prevažujúcou zásadou „neškodiť“ založenou na ľudských právach. Túto zásadu stanovil vysoký komisár OSN pre ľudské práva (OHCHR) v [prístupe k údajom založenom na ľudských právach](#).

Zásada „neškodiť“ znamená, že: i) žiadna činnosť zberu údajov by nemala spôsobovať ani posilňovať existujúcu diskrimináciu, zaujatosť či stereotypy a ii) zozbierané údaje by sa mali použiť v prospech skupín, ktoré sa nimi opisujú.

V tomto usmernení sa uznáva a opätovne potvrdzuje súbor šiestich zásad vysokého komisára OSN pre ľudské práva v oblasti prístupu k údajom založeného na ľudských právach: účasť, rozčlenenie údajov, sebaidentifikácia, transparentnosť, súkromie a zodpovednosť.

Okrem súboru zásad zberu údajov založených na ľudských právach by sa všetky vnútroštátne snahy v oblasti zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch mali zakladať na nasledujúcich bodoch a riadiť sa nimi.

- Otázky týkajúce sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov by mali byť **dobrovoľné**: nikto by teda nemal byť nútený zverejniť svoju sexuálnu orientáciu, rodovú identitu alebo to, či má odchýlku v pohlavných znakoch, ak nechce. Respondenti by preto mali mať príležitosť odpovedať na otázky týkajúce sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového

prejavu a pohlavných znakov výberom z možností „neželám si uviesť/zverejniť“, „neviem“ alebo „je to nejednoznačné“.

- **Informovaný súhlas** s účasťou je mimoriadne dôležitý⁵⁶. To si vyžaduje jednoznačný potvrdzujúci úkon dotknutej osoby na vyjadrenie súhlasu so spracúvaním jej údajov. Súhlas musí byť udelený slobodne, konkrétne a jednoznačne. Musí sa týkať všetkých účelov spracúvania údajov a všetkých spracovateľských činností vykonávaných na tieto účely⁵⁷.
- Ak nie je účel zberu osobných údajov z osobitných kategórií jasný, odporúča sa informovať dotknutú osobu o: **i) právnom základe na zber údajov; ii) účele, na ktorý sa údaje zbierajú, a iii) tom, ako sa budú údaje spracúvať a chrániť.**
- **Organizácie občianskej spoločnosti vrátane LGBTIQ organizácií a odborníkov na prieskumy by sa mali** čo najviac zapájať do všetkých fáz vypracúvania prieskumu alebo nástroja na zber údajov. Vždy, keď je to možné, by mali byť zapojené aj do interpretácie alebo kontextualizácie výsledkov v súlade so základnou zásadou „neškodiť“. Počas konzultačného procesu by zástupcovia LGBTIQ komunity nemali pociťovať tlak na účasť a mali by byť za svoje príspevky primerane odmenení.
- **Nezrovnalosti v informáciách o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch poskytnutých respondentmi pre rôzne administratívne zdroje by sa nemali automaticky interpretovať ako falšovanie alebo ako chyby, ktoré je potrebné opraviť alebo objasniť.** Toto je mimoriadne dôležité najmä v situáciách, keď sa informácie o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch zbierajú v rámci administratívnych informácií na účely vydania povolení, poskytnutia služieb, priznania dávok alebo na účely zamestnania. Nezrovnalosti môžu mať rôzne príčiny, napríklad: i) zmenu identity respondentov; ii) zmenu v ochote zverejniť takéto informácie alebo iii) obmedzené možnosti výberu odpovede (napríklad používanie binárnych kategórií rodu alebo pohlavia). Vo formulároch na zber informácií o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch by

⁵⁶ IE SOGI – Nezávislý expert OSN na ochranu pred násilím a diskrimináciou na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity (2019), [Data collection and management: An essential component in creating awareness and providing effective measures to address violence and discrimination based on SOGI](#) (Zber a riadenie údajov: základná súčasť zabezpečovania informovanosti a poskytovania účinných opatrení na riešenie násilia a diskriminácie založenej na sexuálnej orientácii a rodovej identite), osobitné postupy OSN v oblasti ľudských práv.

⁵⁷ Odôvodnenie 32 [všeobecného nariadenia o ochrane údajov](#) (GDPR).

sa malo jasne uvádzať, že respondenti nebudú sankcionovaní za žiadne nezrovnalosti⁵⁸.

- **Osoby vedúce rozhovory** môžu ovplyvniť výsledky, keďže ľudia sa môžu zdráhať odhaliť svoju sexuálnu orientáciu, rodovú identitu/rodový prejav alebo skutočnosť, že sú intersexuálni/majú odchýlku v pohlavných znakoch (spôsoby zberu údajov pozri v oddiele **2.1** tohto usmerňovacieho dokumentu), pred osobou vedúcou rozhovor.
- V prípade osobných rozhovorov je dôležité **vytvoriť bezpečné prostredie**, v ktorom môžu respondenti odpovedať na otázky vlastným tempom, v súkromí a bez strachu z toho, že ich bude počuť iný člen domácnosti alebo okoloidúci⁵⁹. Osoba vedúca rozhovor by mala zvážiť, či môže byť odpovedanie na citlivé otázky emocionálne náročné a či môže v prípade niektorých účastníkov spustiť emocionálnu reakciu⁶⁰.
- Zásada „neškodiť“ by sa mala rozšíriť aj na osoby vedúce rozhovory. Keďže **osoby vedúce rozhovory môžu navštíviť domácnosti** ľudí, ktorých z výskumných projektov nepoznajú, vystavujú sa určitej miere psychického aj fyzického rizika. V takých prípadoch by mali mať osoby vedúce rozhovory počas práce v teréne prístup k psychologickému podpore⁶¹.
- Keď sa prieskum zameriava na citlivé témy ako násilie, diskriminácia a sexuálne zneužívanie, na začiatku prieskumu by mali byť respondenti na takýto obsah vopred upozornení a na konci by sa im mali poskytnúť informácie o **špecializovaných podporných službách**.
- Keď sa pri otázke v prieskume uvádza možnosť odpovede „iné“, vždy, keď je to možné, by sa mala poskytnúť možnosť **písomného uvedenia inej odpovede**. Respondentom to umožňuje vlastnými slovami rozviesť konkrétny problém/príčinu, čím sa znižuje riziko získania nespoľahlivých údajov z uzavretej kategórie „iné“. Zahnutie možnosti „iné“ môže okrem toho viesť k zmenám v kategóriách odpovedí v následných iteráciách prieskumu. Ak sa otázka týka

⁵⁸ Pozri publikáciu Podvýboru pre údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite a odchýlkach v pohlavných znakoch a Podvýboru pre údaje o rovnosti Národnej vedecko-technologickej rady (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) (Federálna dôkazová agenda v oblasti rovnosti LGBTQI+ ľudí), vláda Spojených štátov, s. 39 – 40.

⁵⁹ Európska komisia (2021), [Usmernenie o zbere a používaní údajov o rovnosti na základe rasového alebo etnického pôvodu](#). Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 55.

⁶⁰ Slová, ktoré sú spúšťačom reakcie, môžu vyvolať silné emócie (napríklad frustráciu) z dôvodu predchádzajúcich skúseností.

⁶¹ Európska komisia (2021), [Usmernenie o zbere a používaní údajov o rovnosti na základe rasového alebo etnického pôvodu](#). Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 55.

identity respondenta, môže sa uprednostňovať použitie alternatívnej formulácie, ako napríklad „opíšte“ alebo „podľa vlastného uváženia opíšte“.

- Pri vykonávaní kvalitatívneho výskumu by si mali byť výskumníci vedomí podvedomej zaujatosti, a preto by mali byť **vyškolení v oblasti rozmanitosti a antidiskriminácie**, aby pri kontakte s respondentmi dokázali minimalizovať nepohodlie a nepomer síl. **Vhodný výber osoby vedúcej rozhovor** (t. j. zabezpečenie určitej podobnosti osoby, ktorá vedie rozhovor, s respondentom, napríklad rovnaký rod, používaný jazyk alebo skúsenosť s migráciou) môže zvýšiť mieru odpovedí a akceptáciu medzi respondentmi, a tým prispieť k lepším výsledkom výskumu⁶². **Kontrola prepisu odpovedí respondenta** (t. j. umožnenie respondentom vypočítať si záznam rozhovoru, ktorý poskytli, aby mohli pouvažovať nad svojimi vyjadreniami a upraviť ich) môže predstavovať užitočný nástroj, ktorým sa zabráni skresleniu alebo zaujatiu výskumníka pri diskusii o témach súvisiacich so sexuálnou orientáciou, rodovou identitou, rodovým prejavom a pohlavnými znakmi⁶³.

Pravidlá ochrany údajov a iné etické úvahy sú svojou podstatou všeobecné/prierezové a malo by sa na ne prihliadať pri vykonávaní hlavných zásad stanovených v tomto usmernení.

⁶² Európska komisia (2021), [Usmernenie o zbere a používaní údajov o rovnosti na základe rasového alebo etnického pôvodu](#). Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 55.

⁶³ Hagens, V., Dobrow, M. J. a Chafe, R. (2009), [Interviewee Transcript Review: assessing the impact on qualitative research](#) (Preskúmanie prepisu odpovedí respondenta: posúdenie vplyvu na kvalitatívny výskum). *BMC Med Res Methodol* 9, 47; Rowlands, J. (2021), [Interviewee Transcript Review as a Tool to Improve Data Quality and Participant Confidence in Sensitive Research](#) (Preskúmanie prepisu odpovedí respondenta ako nástroj na zlepšenie kvality údajov a dôvery účastníka pri citlivom výskume). *International Journal of Qualitative Methods*, 20.

3. Všeobecné zásady zberu údajov o rovnosti týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov

3.1. Posúdenie potrieb používateľov a potenciálnych používateľov údajov rozčlenených podľa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov

3.1.1. Odôvodnenie

Posúdenie potrieb používateľov a potenciálnych používateľov údajov rozčlenených podľa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov by malo prispieť k zisteniu, aký druh údajov o rovnosti je potrebný na tvorbu politik na základe dôkazov a monitorovanie stavu rovnosti a ľudských práv.

Posúdenie potrieb by malo byť založené na: i) relevantnom právnom predpise EÚ; ii) medzinárodných a národných normatívnych štandardoch, ktoré sa vzťahujú na členské štáty (ako napríklad [Charta základných práv EÚ](#)); iii) právnych predpisoch EÚ o rovnosti; iv) medzinárodnom práve v oblasti ľudských práv; a v) vnútroštátnych právnych predpisoch. Vo všetkých týchto štandardoch a právnych úpravách sa môže rovnosť a nediskriminácia v súvislosti so sexuálnou orientáciou, rodovou identitou, rodovým prejavom a pohlavnými znakmi riešiť rôznym spôsobom. Pri posúdení by sa malo prihliadať aj na príslušné politiky a politické záväzky vrátane [Európskeho piliera sociálnych práv](#), [Stratégie pre rovnosť LGBTIQ osôb na roky 2020 – 2025](#) a [Agendu OSN pre udržateľný rozvoj](#).

Posúdenie potrieb by mohol uľahčiť alebo koordinovať národný štatistický úrad alebo príslušné ministerstvo/vládny útvar. Alternatívne by sa národnej inštitúcii pre ľudské práva, subjektu pre rovnaké zaobchádzanie alebo výskumnému ústavu mohol udeliť osobitný mandát a mohli by sa im prideliť osobitné zdroje na vykonávanie posúdenia.

3.1.2. Usmernenie

Členské štáty sa vyzývajú, aby:

- uskutočnili komplexné posúdenie potrieb v oblasti údajov o rovnosti v súvislosti so sexuálnou orientáciou, rodovou identitou, rodovým prejavom a pohlavnými znakmi pri zohľadnení všetkého príslušného politického a legislatívneho vývoja vrátane medzinárodného práva v oblasti ľudských práv a príslušných politik a politických záväzkov,
- pravidelne vykonávali posúdenie potrieb používateľov, napríklad každé štyri až päť rokov, pri prihliadnutí na nový legislatívny a politický vývoj alebo hodnotenia existujúcich právnych predpisov a politik,
- identifikovali priority zberu údajov na základe naliehavosti potrieb používateľov,
- oznamovali zistenia z posúdení potrieb rôznymi spôsobmi a v rôznych formátoch všetkým príslušným inštitúciám, orgánom, štatistickým úradom výskumným ústavom, organizáciám občianskej spoločnosti atď.

3.2. Identifikovanie existujúcich zdrojov údajov, ktoré poskytujú informácie o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch

3.2.1. Odôvodnenie

Identifikovanie všetkých dostupných údajov (vrátane údajov z administratívnych a vládnych zdrojov, ako aj zdrojov z akademickej obce a občianskej spoločnosti) súvisiacich so sexuálnou orientáciou, rodovou identitou, rodovým prejavom a pohlavnými znakmi je potrebné na: i) dosiahnutie koordinovaného prístupu k zberu údajov a ii) vytvorenie jednotných kategórií, pojmov a vymedzení. Identifikovanie všetkých týchto údajov umožní položiť základy systematickejšiemu prístupu k zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch. Takisto sa tým umožní vybudovanie pevných základov na nevyhnutné zlepšenia, a to určením troch dôležitých faktorov uvedených v nasledujúcich bodoch.

- Prvým dôležitým faktorom sú rôzne zdroje údajov a poskytovatelia údajov o rovnosti v súvislosti so sexuálnou orientáciou, rodovou identitou, rodovým prejavom a pohlavnými znakmi. Pri ich identifikovaní je dôležité prihliadnuť aj na zdroje a poskytovateľov, ktorých osobitnou úlohou nie je zbierať údaje o rovnosti, stále však majú premenné, ktoré je možné použiť na skúmanie existujúcich štrukturálnych nerovností.
- Druhým dôležitým faktorom sú nedostatky a nezrovnalosti v koncepcii štúdie a v použitých metódach, pojmoch a skúmaníach (k takýmto nezrovnalostiam patria aj nepotrebné duplicity pri zbere údajov).
- Je možné rozlišovať medzi medzinárodnými/európskymi zdrojmi údajov a národnými zdrojmi údajov. Existuje relatívne málo medzinárodných/európskych štúdií, v ktorých sa zbierajú medzinárodné údaje o skúsenostiach LGBTIQ ľudí⁶⁴. V prípade vnútroštátnych zdrojov údajov je možné ďalej rozlišovať medzi zberom údajov o konkrétnej téme, napríklad o diskriminácii, alebo zberom údajov vo všeobecnosti o populácii a/alebo domácnostiach (napr. sčítania obyvateľov v jednotlivých krajinách). Všeobecný zber údajov môže priniesť informácie o kvantitatívnej prítomnosti LGBTIQ ľudí v spoločnosti a takisto môže priniesť podrobnosti o spoločenskom postavení týchto LGBTIQ ľudí, ak sú porovnateľné s inými informáciami (napr. v porovnateľnej pracovnej alebo životnej situácii)⁶⁵.

3.2.2. Usmernenie

Členské štáty a všetky ostatné príslušné inštitúcie a subjekty zapojené do zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch alebo zodpovedné za takýto zber sa vyzývajú, aby prijali opatrenia uvedené v nasledujúcich bodoch.

- Mali by riadne zohľadňovať usmernenie č. 1 Mapovanie existujúcich zdrojov údajov o rovnosti a identifikovanie nedostatkov v údajoch z [Usmernení na zlepšenie získavania a využívania údajov v oblasti rovnosti](#).

⁶⁴ Niektorými príkladmi sú: Out Now Global (2020), [Out Now Global LGBT 2020 Study: International LGBT2020 Homophobia Report](#) (Celosvetová štúdia organizácie Out Now o LGBT ľuďoch 2020: medzinárodná správa o homofóbii LGBT2020), Out Now, Paríž; FRA (2020), [A long way to go for LGBTI equality](#) (Dlhá cesta k rovnosti LGBTI ľudí), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg; Európska komisia (2019), [osobitný prieskum Eurobarometra 493:Diskriminácia v Európskej únii](#), *Európska únia*; Európsky sociálny prieskum (2018), [ESS Round 9 Source Questionnaire](#) (Deviate kolo európskeho sociálneho prieskumu: zdrojový dotazník), Londýnska univerzita, Londýn; GESIS (2016), [European Values Study](#) (Štúdia o európskych hodnotách), *GESIS*, Kolín.

⁶⁵ Ďalšie informácie o medzinárodných zdrojoch údajov a existujúcich oficiálnych a mimovládnych zdrojoch údajov sa nachádzajú v [správe o zbere údajov týkajúcich sa LGBTIQ ľudí](#).

- Mali by identifikovať a splnomocniť inštitúciu/orgán/organizáciu na začatie, koordináciu a vykonanie mapovania.
- Mali by komplexne identifikovať všetky existujúce zdroje údajov⁶⁶, ktoré podporujú štatistické rozčlenenie údajov podľa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov. Takisto by mali uviesť všetky kategórie sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov a zástupné premenné použité v jednotlivých zdrojoch údajov vrátane ich základných pojmov a vymedzení.
- Výsledky identifikovania/mapovania by sa mali použiť na nájdenie podobností a nezrovnalostí medzi zdrojmi údajov a v priebehu času, pokiaľ ide o:
 - oblasť politiky/legislatívny spis, kde sa údaje používajú alebo sú potrebné,
 - zdroj údajov (správny register, údaje z prieskumov, údaje o sťažnostiach atď.),
 - kategórie/klasifikácie používané na rozčleňovanie údajov alebo otázky používané v prieskume na skúmanie sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov, ako aj pojmov a vymedzení zdôrazňujúcich tieto otázky (a príslušné zmeny kategórií/klasifikácií v čase),
 - prierezovosť dôvodov diskriminácie,
 - oblasti života, o ktorých sa zbierajú údaje, ako sú: práca, prístup k práci, bývanie, prístup k bývaniu, vzdelávanie, zdravie, prístup k spravodlivosti, prístup k tovarom a službám atď.,
 - metódy kvalitatívneho a kvantitatívneho zberu údajov (napr. osobný rozhovor, online prieskum, prieskum s využitím pošty, telefonický rozhovor atď.), veľkosť vzorky, reprezentatívnosť, geografické pokrytie,
 - verejná dostupnosť údajov a analýz,
 - frekvencia zberu údajov (t. j. frekvencia aktualizácií a existujúcich časových radov, ako aj prípadných prerušení alebo zmien vo frekvencii).
- Mali by preskúmať výsledky mapovania údajov v súvislosti so zisteniami vyplývajúcimi z posúdenia potrieb používateľov (pozri usmernenie č. 3.1 tohto usmerňovacieho dokumentu) a posúdiť aktuálne potreby v oblasti zberu údajov

⁶⁶ Zdroje údajov zozbierané a/alebo použité vnútroštátnymi orgánmi v oblastiach, ktorých sa týkajú právne predpisy EÚ, pokiaľ ide o rovnosť a nediskrimináciu vo vzťahu k sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovému prejavu a pohlavným znakom, môžu odkazovať aj na zástupné údaje (ako napríklad pohlavie partnera spolu s pohlavím respondenta atď.).

rozčlenených podľa sexuálnej orientácie, rodovej identity/rodového prejavu a pohlavných znakov.

- Mali by zabezpečiť transparentné zverejňovanie súhrnných štatistických údajov na základe sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov, a to najmä v prípadoch, keď môžu takéto údaje používať súdy (článok 47 [Charty základných práv EÚ](#)).
- Mali by zriadiť dátové centrum (s vyhradenou webovou stránkou) na zhromažďovanie a zobrazovanie údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch zistených prostredníctvom identifikácie/mapovania v súlade s usmernením č. 3 [Usmernení na zlepšenie získavania a využívania údajov v oblasti rovnosti](#). Toto centrum môže hostovať aj inštitúcia/orgán s povolením na vykonávanie posúdení potrieb (pozri usmernenie č. 3.1 tohto usmerňovacieho dokumentu).
- Mali by pravidelne identifikovať údaje o rovnosti LGBTIQ ľudí pri zohľadnení: i) frekvencie, v ktorej sa identifikované zdroje údajov aktualizujú, napríklad každé štyri až päť rokov, a) ii) nových potenciálnych zdrojov a poskytovateľov údajov.
- Členské štáty, ktoré nezberajú údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch v rámci oficiálnych štatistík alebo prostredníctvom rozsiahlych prieskumov, by mali zvážiť štruktúrovaný dialóg s rôznymi zainteresovanými stranami (napr. s rozhodovacími subjektmi, so subjektmi verejného sektora, s výskumnými ústavmi, organizáciami občianskej spoločnosti atď.), aby dosiahli konsenzus o tom, aké údaje sa majú a môžu zbierať a za akých podmienok.

3.3. Zosúladenie vymedzení/kategorizácií týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov

3.3.1. Odôvodnenie

Jednotný prístup k zberu údajov (vrátane zosúladenia používaných vymedzení sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov) podporí

harmonizáciu zozbieraných údajov: i) v čase; ii) v rámci jednotlivých zdrojov údajov a iii) medzi jednotlivými zdrojmi údajov. Zosúladenie vymedzení sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov môže viesť k lepšiemu skúmaniu, a tým aj k maximalizácii porovnateľnosti, platnosti a spoľahlivosti zozbieraných údajov. Takisto sa tým môžu minimalizovať náklady na zber údajov. Lepšie skúmanie sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov zjednoduší identifikáciu populácií sexuálnych a rodových menšín a pochopenie výziev, ktorým čelia. Ako východisko pre takého zosúladenie možno použiť vymedzenia zo slovníka pojmov tohto usmerňovacieho dokumentu.

Súhrnne by jednotný prístup v tejto oblasti prispel k:

- maximalizovaniu porovnateľnosti (na vnútroštátnej úrovni aj v celej EÚ),
- zvýšeniu platnosti a spoľahlivosti pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov,
- maximalizovaniu možností prepojenia rôznych zdrojov údajov na účely ďalšej analýzy a vykazovania údajov o rovnosti,
- minimalizovaniu času, nákladov a zbytočných duplicit medzi zdrojmi údajov.

3.3.2. Usmernenie

Členské štáty a príslušné inštitúcie/orgány zapojené do zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch alebo zodpovedné za takýto zber sa vyzývajú, aby prijali 12 opatrení uvedených v nasledujúcich bodoch.

- Na základe najnovších zistení akademického výskumu v oblasti sociológie a sociálnej psychológie o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch by mali zlepšovať informovanosť potenciálnych subjektov zodpovedných za zber údajov alebo používateľov údajov o sociálnej konštrukcii týchto pojmov: pohlavie, rod, rodová identita, rodový prejav, sexuálna orientácia a pohlavné znaky.
- Mali by sa zapájať do štruktúrovaných konzultácií so zástupcami všetkých príslušných LGBTIQ komunít s cieľom: i) identifikovať najvhodnejšie kategórie na rozčlenenie/otázky o sebaidentifikácii, ktoré sa majú klásť v prieskume a ii) dohodnúť sa na pracovných vymedzeniach. V súlade s [prístupom OSN k údajom založenom na ľudských právach](#) by sa mali čo najviac na všetkých úrovniach výskumu, ako aj vo fáze vypracúvania dotazníkov a skúmaní, uskutočňovať konzultácie s komunitou a zabezpečovať jej účasť.

- Na základe výsledkov konzultácií s komunitou by mali uskutočňovať konzultácie s: i) odborníkmi na metodiku prieskumov; ii) odborníkmi na navrhovanie prieskumov a iii) odborníkmi na údaje zapojenými do zberu administratívnych údajov (napr. pri vnútroštátnych registroch alebo sčítaniach obyvateľov). Pri týchto konzultáciách by sa mali venovať výzvam a problémom s potenciálnou kategorizáciou na účely rozčlenenia/otázok prieskumu (vrátane zástupných údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch) v rámci jednotlivých zberov údajov. Výsledkom týchto konzultácií by mala byť dohoda na najúčinnjších, najplatnejších a najspohľadlivejších prístupoch k zberu a používaniu údajov o LGBTIQ ľuďoch. Tieto konzultácie by okrem toho mohli byť základom na vypracovanie noriem alebo sľubných postupov pri skúmaní príslušných kategorizácií.
- Mali by zvýšiť mieru odpovedania, pretože v prípade potreby upravujú a zrevidujú otázky/kategórie (najmä nejednoznačné otázky a kategórie). Tieto úpravy a revízie môžu vychádzať z informácií, ktoré vzišli z konzultácií s komunitou.
- Mali by používať presnú a nezaujatú terminológiu, v ktorej sa premietajú záujmové pojmy. Použité otázky by mali jednoznačne vypovedať o tom, ktoré prvky sa skúmajú (napr. pohlavie, rod, rodová identita, pohlavné znaky a sexuálna orientácia). Mali by zabezpečovať, aby sa jeden pojem nepoužíval ako zástupný pre iný pojem⁶⁷. V súvislosti s tým by mali riadne prihliadnuť na [usmernenia č. 4.1 až 4.4 tohto usmerňovacieho dokumentu](#).
- Mali by náležite zvážiť rozdiely v požiadavkách na rôzne zdroje údajov (správne registre/sčítania/údaje z prieskumov atď.) a uskutočniteľnosť/volnosť uplatňovania jednotných kategórií pri rôznych zdrojoch údajov.
- Mali by: i) dokumentovať základné kritériá a postupy klasifikácie v súvislosti so sexuálnou orientáciou, rodovou identitou, rodovým prejavom a pohlavnými znakmi; ii) dokumentovať navrhované kombinácie týchto kritérií a postupov a iii) informovať používateľov údajov o pojmoch, na ktorých sú tieto kritériá a postupy založené.
- Mali by riadne zohľadňovať usmernenie č. 9 Posilnenie platnosti a spoľahlivosti údajov o rovnosti a usmernenie č. 11 Zlepšenie porovnateľnosti údajov o rovnosti z [Usmernení na zlepšenie získavania a využívania údajov v oblasti rovnosti](#).

⁶⁷ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 6.

- Na základe zo zistení vyplývajúcich z identifikácie (usmernenie č. 3.2. tohto usmerňovacieho dokumentu) by mali identifikovať spoločné vlastnosti a nezrovnalosti medzi kategóriami/vymedzeniami používanými v rôznych zdrojoch údajov a v priebehu času.
- Vo všetkých politikách by mali riadne zväžiť usmernenie č. 3.4 tohto usmerňovacieho dokumentu týkajúce sa zohľadňovania informácií o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch s cieľom zahrnúť: i) dohodnuté vymedzenia/kategórie sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov na účely rozčlenenia a potrebné kombinácie týchto vymedzení/kategórií a ii) otázky, ktorými sa hodnotí diskriminácia/viktimizácia na základe sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov, do prieskumov EÚ a vnútroštátnych prieskumov.
- Vo všetkých politikách by mali posilniť a zohľadniť pravidelné používanie dohodnutých kategórií sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov s cieľom rozčleniť všetky zozbierané údaje na účely Európskeho štatistického systému.
- Mali by posilniť spoluprácu medzi jednotlivými vnútroštátnymi a medzinárodnými subjektmi pre rovnaké zaobchádzanie s cieľom zlepšiť a koordinovať zber údajov na základe sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov.

3.4. Všeobecné používanie informácií o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch vo všetkých vnútroštátnych prieskumoch a prieskumoch EÚ

Subjekty zodpovedné za zber údajov alebo používatelia údajov potrebujú viacnásobné a doplňujúce zdroje údajov o rovnosti, aby mohli vypracovať politiky na základe dôkazov a posúdiť stav rovnosti LGBTIQ ľudí. Na primerané posudzovanie vplyvu politik v oblasti rovnosti a nediskriminácie sa vyžaduje pravidelný zber údajov o všetkých dôvodoch diskriminácie a za všetky oblasti života, na ktoré sa vzťahujú príslušné právne predpisy. Úsilie vynaložené na zber viacerých a kvalitnejších údajov o rovnosti by však malo byť

vyvážené a malo by sa riadiť pravidlami ochrany údajov EÚ, v ktorých sa vyžaduje, aby štáty zbierali osobné údaje iba na „konkrétne určené, výslovne uvedené a legitímne účely“ a iba údaje „relevantné a obmedzené na rozsah, ktorý je nevyhnutný vzhľadom na účely, na ktoré sa [osobné údaje] spracúvajú“⁶⁸.

3.4.1. Odôvodnenie

3.4.1.1. Sčítania obyvateľov

Sčítania obyvateľov, rozsiahle vnútroštátne a medzinárodné prieskumy a administratívne údaje môžu byť cenným zdrojom údajov o rovnosti. Často sa však v ich rámci zbierajú len obmedzené údaje.

Sčítania obyvateľov poskytujú informácie o veľkosti, zložení a priestorovej distribúcii populácie, ako aj o jej sociálno-ekonomických a demografických charakteristikách. Pri sčítaní obyvateľov sa zbierajú údaje o každom jednotlivcovi v celkovej populácii na základe registrov, dotazníkov alebo zmiešaných zdrojov údajov.

Zber osobných údajov rozčlenených podľa osobných charakteristík je chránený ústavnými normami, právnymi predpismi EÚ o ochrane údajov a [Chartou základných práv EÚ](#). V súčasných právnych predpisoch EÚ sa vyžaduje, aby sa pri každom sčítaní obyvateľov zbierali a zisťovali informácie o **pohlaví**. Táto otázka je povinná a môže sa na ňu odpovedať v kategóriách „mužské“ alebo „ženské“⁶⁹. Pre LGBTIQ populáciu to predstavuje problém, keďže niektorí transrodoví, rodovo rozmanití a intersexuálni ľudia nepatria do binárneho rámca pohlavia a/alebo rodu. Obmedzené možnosti preto spôsobujú vylúčenie a budú mať vplyv na platnosť údajov. Okrem toho v krajinách, v ktorých sa zo zákona uvádzajú v úradných dokladoch rodové ukazovatele mimo binárneho rámca (napríklad v Rakúsku⁷⁰, Nemecku⁷¹, Dánsku⁷², Taliansku⁷³, na Malte⁷⁴

⁶⁸ Článok 5 ods. 1 písm. c) a odôvodnenie 39 [všeobecného nariadenia o ochrane údajov](#) (GDPR).

⁶⁹ Eurostat (2019), [EU legislation on the 2021 population and housing censuses: Explanatory notes](#) (Právne predpisy EÚ o sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2021: vysvetľujúce poznámky), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 66.

⁷⁰ Ministerstvo financií (2023), [Changing Assigned Sex](#) (Zmena pripísaného pohlavia). Treba uviesť, že tieto rodové ukazovatele sa obmedzujú na intersexuálnych ľudí.

⁷¹ Spolková antidiskriminačná agentúra (Antidiskriminierungsstelle des Bundes) (2023), [Male – Female – Diverse: The ‘third option’ and the General Act on Equal Treatment](#) (Muž, žena, rozmanité: „tretia možnosť“ a všeobecný zákon o rovnakom zaobchádzaní). Nie je isté, či sa tieto rodové ukazovatele vzťahujú aj na neintersexuálnych nebinárnych ľudí.

⁷² TGEU (2014), Dánsko: [X in Passports and New Trans Law Works](#) (X v pasoch a nový zákon o transrodových ľuďoch fungujú).

⁷³ Baska, M a Milton, J. (2022), [Italian court recognises non-binary person’s gender identity in historic first](#) (Taliansky súd prvýkrát v histórii uznal rodovú identitu nebinárnych ľudí), Pink News.

⁷⁴ Riaditeľstvo pre ľudské práva (2020), [Legal Gender Recognition and Bodily Integrity](#) (Právne uznanie rodu a telesná integrita).

a v Holandsku⁷⁵), si môžu binárne možnosti vyžadovať od respondentov, aby uvádzali nepravdivé vyhlásenia o svojom oficiálnom právnom postavení. Nemecko⁷⁶ pri svojom sčítaní obyvateľov uvádza pri otázke o pohlaví kategórie „rozmanité“ a „neuvedené v matrike“ a Malta⁷⁷ kategóriu „iné“, ale len ak to zodpovedá záznamom v matrike. Rakúsko, Dánsko a Holandsko čerpajú z administratívnych údajov namiesto toho, aby uskutočňovali sčítania obyvateľov. V Taliansku sa však pri sčítaní obyvateľov v roku 2022 uvádzali iba možnosti „mužské“ a „ženské“⁷⁸.

Vo všeobecnosti sa v rámci sčítaní obyvateľov len zriedka zbierajú informácie o „osobitných kategóriách osobných údajov“, ako sú údaje týkajúce sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov⁷⁹. Nezačlenenie otázok o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch do sčítaní obyvateľov má širšie dôsledky, keďže sčítania obyvateľov pravidelne predstavujú oporu výberu pri rôznych druhoch prieskumov. Preto je dôležité zdôrazniť, že pravidlá ochrany údajov nebránia zbieraniu údajov o rovnosti na štatistické účely a že zásady ochrany údajov sa neuplatňujú na anonymné informácie ani na osobné údaje, ktoré boli anonymizované tak, že dotknutá osoba nie je identifikovaná alebo už nie je identifikovateľná⁸⁰. Malta je zatiaľ jediným členským štátom EÚ, ktorý začlenil do svojho sčítania obyvateľstva osobitné otázky o sexuálnej orientácii a rodovej identite⁸¹. Mimo EÚ začlenili do svojich sčítaní obyvateľov otázku o rodovej identite Spojené kráľovstvo, Kanada a Austrália, pričom Nepál, India a Pakistan revidovali svoje sčítania obyvateľov tak, aby zahŕňali kategórie nebinárnych pohlaví alebo rodov⁸².

Ak neexistujú žiadne osobitné otázky týkajúce sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov, určitú predstavu o živote LGBTIQ ľudí možno získať použitím zástupných informácií, napríklad po zodpovedaní otázok o: i) partnerovi/partnerke respondenta/respondentky sčítania obyvateľov; ii) vzťahu

⁷⁵ Holandská vláda (2022), [Changing the registration of gender on official documents](#) (Zmena evidencie rodu v úradných dokladoch).

⁷⁶ Statistische Ämter des Bundes und der Länder (2022), https://www.zensus2022.de/DE/Wer-wird-befragt/Musterfragebogen_Uebersicht/Fragebogen.html?nn=610864 \ | "Haushaltebefragung.

⁷⁷ Národný štatistický úrad Malty, [Census](#) (Sčítanie obyvateľov).

⁷⁸ ISTAT (2022), [Popolazione e Abitazioni: Documentazione](#).

⁷⁹ Podľa článku 9 nariadenia [GDPR](#) osobitné kategórie osobných údajov zahŕňajú „osobné údaje, ktoré odhaľujú rasový alebo etnický pôvod, politické názory, náboženské alebo filozofické presvedčenie alebo členstvo v odborových organizáciách“, vrátane „genetických údajov, biometrických údajov na individuálnu identifikáciu fyzickej osoby, údajov týkajúcich sa zdravia alebo údajov týkajúcich sa sexuálneho života alebo sexuálnej orientácie fyzickej osoby.“

⁸⁰ Pozri dokument Európskej komisie (2021), [Round table on Equality Data in September 2021](#) (Okrúhly stôl zo septembra 2021 týkajúci sa údajov o rovnosti) a zásadu 4 [Usmernenia o zbere a používaní údajov o rovnosti na základe rasového alebo etnického pôvodu](#).

⁸¹ Národný štatistický úrad Malty, [Census](#) (Sčítanie obyvateľov).

⁸² Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 114.

respondenta/respondentky sčítania obyvateľov k ostatným členom domácnosti; iii) pohlaví partnera/partnerky/členov domácnosti respondenta/respondentky. Zber takýchto zástupných informácií sa v posledných rokoch zintenzívnil, a to najmä preto, lebo v čoraz väčšom počte krajín môžu zákonne uzavrieť registrované partnerstvo alebo manželstvo páry rovnakého pohlavia. V právnych predpisoch EÚ týkajúcich sa sčítania obyvateľov v roku 2021⁸³ sa stanovuje povinnosť členských štátov poskytnúť údaje o kategóriách „v manželstve alebo v registrovanom partnerstve s osobou opačného pohlavia“ alebo „v manželstve alebo v registrovanom partnerstve s osobou rovnakého pohlavia“. Zároveň sa v nich však zakazuje rozlišovanie medzi partnermi opačného a partnermi rovnakého pohlavia v kategórii „partneri žijúci v konsenzuálnom zväzku“⁸⁴, čím sa sťažuje získavanie informácií o počte párov rovnakého pohlavia, ktoré neuzavreli manželstvo alebo registrované partnerstvo.

Hoci sa údaje o partnerstvách osôb rovnakého pohlavia často používajú ako zástupné údaje pre sexuálnu orientáciu, poskytujú len obmedzené informácie. Nezachytávajú sa v nich ľudia, ktorí v súčasnosti nežijú vo vzťahu alebo ktorí nechcú alebo ktorým nie je príjemné zverejniť svoj vzťah. Nezachytávajú sa v nich ani respondenti, ktorí sú v súčasnosti vo vzťahu „s opačným pohlavím“, čo bude viesť najmä k nižšiemu počtu bisexuálnych a pansexuálnych ľudí, ako aj transrodových ľudí, ktorí nemajú právne zaevidovaný rod, ako je skutočnosť.

Rámček A 4 – Otázky týkajúce sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov v sčítaní obyvateľov na Malte

Otázka č. 5

Uveďte svoje zaevidované pohlavie. (Zakrúžkujte iba jednu možnosť)

- Mužské
- Ženské
- Iné

Otázka č. 7

Je rod, s ktorým sa identifikujete, rovnaký ako vaše zaevidované pohlavie?

- Áno (prejdite na otázku č. 9)
- Nie

⁸³ [Nariadenie \(EÚ\) 2017/543](#).

⁸⁴ Eurostat (2019), *EU legislation on the 2021 population and housing censuses – Explanatory Notes* (Právne predpisy EÚ o sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2021: vysvetľujúce poznámky), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 66 – 67.

Otázka č. 8

Uveďte rod, s ktorým sa identifikujete.

(Otvorené textové pole)

Otázka č. 9

Ktorá z týchto možností najlepšie opisuje vašu sexuálnu orientáciu? (Zakrúžkujte iba jednu možnosť)

- Heterosexuál/-ka
- Gej alebo lesba
- Bisexuál/-ka
- Iná (uveďte)

Poznámky na zváženie:

Sčítanie obyvateľov má určité obmedzenia. V otázke č. 5 sa v kategórii „iné“ odkazuje konkrétne na zaevidované pohlavie, takže táto otázka by sa nemala použiť na označenie prevalencie nebinárnych alebo intersexuálnych ľudí. V otázke 7 ide o to, či je rod respondenta odlišný od jeho zaevidovaného pohlavia, nie od pohlavia, ktoré mu bolo pripísané pri narodení. Táto otázka preto zachytáva iba transrodových respondentov, ktorí si nedali právne uznať rod. Otázka č. 9 je takisto obmedzená, a to v predložených možnostiach, keďže napríklad asexuálni ľudia do nej nie sú zahrnutí.

3.4.1.2. Rozsiahle prieskumy

Hoci sa údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch vo väčšine krajín stále nezberajú zo sčítaní obyvateľov, v prípade prieskumov obyvateľstva sa situácia podľa všetkého mení. **Rozsiahle prieskumy** sú silným nástrojom, ktorý umožňuje zber komplexného súboru údajov o rovnosti. Prieskumy v celkovej populácii vychádzajú zo vzorky, ktorá je reprezentatívna pre celkovú populáciu, napríklad [zisťovanie pracovných síl](#), [prieskum EÚ týkajúcich sa životných podmienok](#) (EU-SILC) alebo vnútroštátne prieskumy týkajúce sa zdravia.

V nedávno vydanéj správe Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) uvádza, že je dôležité zbierať **reprezentatívne** údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch⁸⁵. Reprezentatívnosť poukazuje na rozsah, v akom charakteristiky vzorky (napríklad jej zloženie v súvislosti s údajmi

⁸⁵ OECD (2020), [Over the Rainbow? The Road to LGBTI Inclusion](#) (Čo je za dúhou? Cesta k inklúzii LGBTI ľudí), OECD Publishing, Paríž, s. 29.

o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch) zodpovedajú charakteristikám populácie, z ktorej bola vzorka pri dodržaní stanovených pravidiel vytvorená. Ako sa uvádza v [Usmerneniach na zlepšenie získavania a využívania údajov v oblasti rovnosti](#), „reprezentatívnosť môže byť negatívne ovplyvnená, ak je vzorka príliš malá – [čiže], ak nezahŕňa dostatočný počet osôb patriacich do cieľovej skupiny obyvateľstva, alebo ak sú zo získavania údajov systematicky vylúčené v prvom rade konkrétne podskupiny obyvateľstva (z dôvodu jazykových ťažkostí, postihnutí atď.)“⁸⁶.

Otázky o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch už začlenili do prieskumov obyvateľstva viaceré krajiny EÚ a Európskeho hospodárskeho priestoru⁸⁷. Belgicko⁸⁸, Dánsko⁸⁹, Fínsko⁹⁰, Francúzsko⁹¹, Írsko⁹², Holandsko⁹³, Švédsko⁹⁴ a Nórsko⁹⁵ uskutočnili prieskumy, v ktorých sa pýtali na sexuálnu orientáciu aj rodovú identitu. Nemecko⁹⁶, Taliansko⁹⁷, Španielsko⁹⁸ a Island⁹⁹ začlenili otázky o sexuálnej orientácii. Taliansko realizovalo pilotný prieskum o diskriminácii, ktorý obsahoval otázky o sexuálnej orientácii a rodovej identite. Portugalsko takisto zamýšľa začleniť otázky o sexuálnej orientácii, rodovej identite a pohlavných znakoch do nadchádzajúceho prieskumu o rodovo podmienenom násilí¹⁰⁰. Začlenenie pohlavných znakov bude o to

⁸⁶ Európska komisia (2018), [Usmernenia na zlepšenie získavania a využívania údajov v oblasti rovnosti](#), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 21.

⁸⁷ Úplný zoznam reprezentatívnych prieskumov na vnútroštátnej úrovni, ktoré sa venujú otázkam sexuálnej orientácie a rodovej identity a ktoré uskutočnili subjekty verejného sektora v krajinách OECD do roku 2018, je k dispozícii v dokumente OECD (2019) [Society at a Glance 2019: OECD Social Indicators](#) (Spoločnosť v kocke 2019: sociálne ukazovatele OECD), OECD Publishing, Paríž, s. 52 – 56. Ďalšie informácie o údajoch zozbieraných členskými štátmi sa podrobne uvádzajú v dokumente Európskej komisie (2017), [Data collection in relation to LGBTI People](#) (Zber údajov o LGBTI ľuďoch), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg.

⁸⁸ Inštitút pre rovnosť medzi ženami a mužmi (Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen) (2022), [Enquête #YouToo?](#)

⁸⁹ Statens Serum Institut (2019), [Projekt SEXUS](#).

⁹⁰ Fínsky inštitút zdravotnej a sociálnej starostlivosti (2021), [School Health Promotion Study](#) (Štúdia o podpore zdravia v školách).

⁹¹ Institut National D'Études Démographiques (2020), [VIRAGE](#).

⁹² Ústredný štatistický úrad (2019), [General Household Survey](#) (Všeobecná štúdia o domácnostiach).

⁹³ Statistics Netherlands (2021), [Safety Monitor](#) (Monitorovanie bezpečnosti).

⁹⁴ Švédsky národný ústav verejného zdravia (2022), [Public Health Survey](#) (Prieskum verejného zdravia).

⁹⁵ Statistics Norway (2021), [Quality of Life in Norway](#) (Kvalita života v Nórsku).

⁹⁶ Nemecký inštitút pre ekonomický výskum (DIW Berlin) (2022), [Socio-Economic Panel](#) (Sociálno-ekonomický panel).

⁹⁷ Istituto Nazionale di Statistica (2015), [Survey on discriminations by gender, sexual orientation and ethnic origin](#) (Prieskum diskriminácie na základe rodu, sexuálnej orientácie a etnického pôvodu).

⁹⁸ Instituto Nacional de Estadística (2006), [Health and Sexual Behaviour Survey](#) (Prieskum zdravia a sexuálneho správania).

⁹⁹ Ministerstvo zdravotníctva (2022), [Health and Wellbeing Study](#) (Štúdia o zdraví a dobrých životných podmienkach).

¹⁰⁰ OHCHR (2018), [Report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity: Responses by the Portuguese Authorities](#) (Správa nezávislého experta na ochranu pred násilím a diskrimináciou z dôvodu sexuálnej orientácie a rodovej identity: odpovede portugalských orgánov), s. 3.

dôležitejšie, že žiadne prieskumy v celkovej populácii neobsahujú otázky o tom, či sú respondenti intersexuálni/majú odchýlku v pohlavných znakoch¹⁰¹.

3.4.1.3. Administratívne údaje

Administratívne údaje sú iné ako údaje zbierané výlučne na štatistické účely (údaje zbierané výlučne na štatistické účely obsahujú údaje zo sčítaní obyvateľov a údaje z prieskumov). Administratívne údaje sú všetky údaje, ktoré zbierajú subjekty verejného sektora. Administratívne údaje slúžia predovšetkým na iné účely ako zostavovanie štatistík¹⁰², napríklad na účely výberu daní alebo evidenciu narodení a úmrtí.

Na rozdiel od údajov z prieskumov sa administratívne údaje často týkajú celých populácií (napr. všetkých daňových poplatníkov) a môžu prinášať informácie, ktoré by inak nikdy neboli zozbierané. Administratívne údaje sa môžu zbierať častejšie ako údaje zbierané na štatistické účely. Napríklad v prípade situácie LGBTIQ ľudí v Európe je bežné získavať administratívne údaje zo záznamov o: i) počte ľudí, ktorí uzavreli právne uznané partnerstvo osôb rovnakého pohlavia (či už manželstvo, alebo iné partnerstvo), a ii) počte jednotlivcov, ktorým bolo udelené povolenie na zmenu záznamu o pohlaví pripísanom pri narodení.

Hoci administratívne údaje môžu byť užitočné, prinášajú so sebou aj mnoho výziev a môžu byť problematické ako zdroj údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch. Úsilie zamerané na zber administratívnych údajov nie je koordinované a sledované rovnako ako úsilie zamerané na zber štatistických údajov. V niektorých prípadoch nie sú údaje na úrovni skupiny k dispozícii vôbec¹⁰³. Premenné môžu byť takisto obmedzené, napríklad vtedy, ak sa údaje o právne uznanom rode zbierajú, ale údaje o rodovej identite nie. V mnohých prípadoch sa údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch zbierajú bez toho, aby pre to existoval právny základ alebo to malo opodstatnenie (napríklad pri žiadosti o vydanie preukazu do knižnice), čo sa môže považovať za príliš invazívne

¹⁰¹ OECD (2019), *Society at a Glance 2019: OECD Social Indicators* (Spoločnosť v kocke 2019: sociálne ukazovatele OECD), OECD Publishing, Paríž, s. 15.

¹⁰² Európska komisia (2016), *European Handbook on Equality Data (2016 revision)* [Európska príručka o údajoch o rovnosti (revízia z roku 2016)], Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, oddiel 2.1.1.

¹⁰³ Napríklad v zdravotných databázach sa intersexuálni ľudia osobitne nevymedzujú z hľadiska zdravia na účely štatistickej analýzy ako intersexuálni, a preto nie sú začlenení do databáz. Pozri: Slovinská republika, Advokát pre zásadu rovnosti (2022), *Special report. The Situation of Intersex People in Medical Procedures* (Osobitná správa. Postavenie intersexuálnych ľudí pri lekárskech zákrokoch), Advokát pre zásadu rovnosti, Ľubľana.

a v niektorých prípadoch to môže odrádzať LGBTIQ ľudí od využívania konkrétnej služby¹⁰⁴.

3.4.1.4. Použitie zástupných premenných

Zástupná premenná je ukazovateľ používaný na vyjadrenie približného zastúpenia javu, ktorý súvisí s premennou, ale nie je priamo merateľný objektívnejším spôsobom. Ak má byť premenná platnou zástupnou premennou, musí úzko súvisieť s premennou, ktorú nahrádza.

V [prístupe vysokého komisára OSN pre ľudské práva k údajom založenom na ľudských právach](#) sa stanovuje, že populácie musia byť samoidentifikujúce, čo znamená, že parametre populácie nemôže ukladať vonkajšia strana ani nemôžu byť priradené prostredníctvom imputácie či nahradenia. Hlavným problémom pri zástupnom vykazovaní je to, že výsledné údaje nevytvádzajú o tom, ako by sa osoba identifikovala, keby odpovedala sama¹⁰⁵. Zber informácií o sebaidentifikácii jednotlivcov, pokiaľ ide o ich sexuálnu orientáciu, rodovú identitu, rodový prejav a pohlavné znaky, má preto prednosť pred zástupnými informáciami.

Mnohé členské štáty pravidelne zbierajú údaje o populácii alebo údaje zo sčítania obyvateľov, ktoré sa môžu použiť ako nedokonalá náhrada za údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch (napríklad z otázok, ktoré sa kladú o pohlaví respondentov a ich partnerov/partneriek ako zástupné údaje o LGBTIQ vzťahoch). Tento druh informácií bude pravdepodobne nepresný z viacerých dôvodov. Napríklad preto, lebo sa do nich nepremietajú transrodoví ľudia, ktorí si právne nezaevidovali svoj rod, ani bisexuálni či pansexuálni ľudia, ktorí sú vo vzťahu s osobou iného pohlavia. Takéto informácie by sa preto mali použiť iba v prípade neexistencie iných prostriedkov zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch.

Použitie zástupného vykazovania môže byť v niektorých prípadoch nevyhnutné (napríklad pri zbere údajov o deťoch), pravdepodobne však bude mať za následok nižší počet, ako je skutočnosť. Ak napríklad štatistiky vychádzajú iba z prenatalného skríningu (ako zástupných údajov o jednotlivcoch s odchýlkou v pohlavných znakoch), nebudú do nich zahrnutí jednotlivci, ktorých odchýlka v pohlavných znakoch sa odhalí neskôr počas života. Podobne je nedostatočnou zástupnou premennou pre primárne skúmanie rodu a pohlavných znakov štandardné binárne skúmanie pohlavia, a to najmä v prípade

¹⁰⁴ Ashley, F. (2021), [Recommendations for Institutional and Governmental Management of Gender Information](#) (Odporúčania pre inštitucionálne a vládne spracúvanie informácií o rodovej identite). *New York University Review of Law & Social Change*, 44(4):489-528, s. 504, 514 – 515.

¹⁰⁵ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 50.

sexuálne rôznorodých a rodovo rôznorodých populácií¹⁰⁶. Ak sa údaje o počte zmien v právnej evidencii rodu použijú ako zástupné údaje za celú populáciu transrodových ľudí (alebo za časť populácie, ktorú tvoria transrodoví ľudia), môže to viesť k nižšiemu počtu, ako je skutočnosť, pretože všetci transrodoví ľudia si nemôžu alebo nechcú zmeniť právnu evidenciu rodu. Takisto to môže viesť k nepresnostiam, keďže sa tým môžu vylúčiť intersexuálni ľudia, ktorí sa neidentifikujú ako transrodoví. Váženie na základe odhadov z iných krajín týkajúcich sa podielu transrodových ľudí, ktorí sa usilujú o právne uznanie rodu, by mohlo zlepšiť spoľahlivosť zástupných údajov. To je však možné iba vtedy, ak majú krajiny porovnateľné právne predpisy, keďže právne prekážky môžu významne ovplyvňovať počet ľudí usilujúcich sa o právne uznanie rodu.

Rámček A 5 – Používanie zástupných údajov v prieskume domácností EU-SILC

Prieskum domácností EU-SILC obsahuje otázku o pohlaví a otázku o osobnom stave všetkých členov domácnosti¹⁶⁶. Treba objasniť, že v prípade párov rovnakého pohlavia sa ako osobný stav môže uviesť aj registrované partnerstvo. Kombináciou oboch otázok sa môže posúdiť prevalencia párov rovnakého pohlavia, hoci tieto informácie zachytávajú iba páry rovnakého pohlavia, ktoré uzavreli manželstvo alebo registrované partnerstvo.

[Pohlavie] *(otázka sa opakuje pri každom členovi domácnosti)*

- Mužské
- Ženské

[POZNÁMKA: Všetci členovia domácnosti vo veku 16 a viac rokov.]

[Osobný stav] *(otázka sa opakuje pri každom členovi domácnosti)*

- Slobodný/-á
- Ženatý/vydatá
- Žijúci oddelene
- Vdovec/vdova
- Rozvedený/á

[POZNÁMKA: Všetci členovia domácnosti vo veku 16 a viac rokov. Niektoré krajiny majú právny rámec pre registrované partnerstvá (vo väčšine krajín ide o partnerstvá osôb rovnakého pohlavia, ktoré majú právne postavenie paralelné s manželskými párami). Tieto informácie sa musia spracúvať harmonizovane, pričom sa navrhuje, aby sa takéto právne uznaní partneri považovali za manželov a klasifikovali sa podľa kódu 2, ak ich

¹⁰⁶ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 44.

vzťah stále existuje, prípadne podľa kódov 3 až 5 (rozluka alebo úmrtie jedného z partnerov atď.).]

Eurostat a členské štáty často tieto údaje nerozčleňujú na účely odhadnutia prevalence párov rovnakého pohlavia, hoci sú tieto informácie k dispozícii. Vzhľadom na neexistenciu lepších dostupných údajov by takéto rozčlenenie mohlo byť užitočné.

3.4.2. Usmernenie

Členské štáty a príslušné inštitúcie a orgány zapojené do zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch alebo zodpovedné za takýto zber sa vyzývajú, aby informácie o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch zohľadňovali vo všetkých politikách. V nasledujúcich bodoch sa podrobnejšie stanovujú určité úvahy, ktoré by mali členské štáty zvážiť.

- Ak sčítania obyvateľov neposkytujú informácie o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch, mali by byť doplnené výberovými zisťovaniami, ktoré budú obsahovať otázky/moduly zamerané na pravidelné zisťovanie charakteristík v oblasti sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov.
- Pri vypracúvaní prieskumov alebo zbere údajov v rámci [Európskeho štatistického systému](#) prostredníctvom [zisťovania pracovných síl](#) a [EU-SILC](#) by mali členské štáty tam, kde je to vhodné, systematicky začleňovať informácie o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch. Možné je aj pridanie voliteľných otázok o sebaidentifikácii. Informácie o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch môžu byť začlenené aj na základe vypracovania a uskutočnenia tematických prieskumných modulov, ktoré sa týkajú napríklad: i) skúseností s diskrimináciou v rôznych oblastiach života; ii) obťažovania a násillia páchaného z nenávisťi; iii) informovania o právach a iv) oznamovania prípadov diskriminácie.
- V záujme zistenia prelínajúcich sa nerovností by mali členské štáty zaviesť jednotlivé premenné a otázky prieskumu, ktoré sa konkrétne týkajú hodnotenia nerovností a pociťovanej diskriminácie z viacerých dôvodov vrátane sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov v rôznych oblastiach života.
- Ak je to relevantné a možné, členské štáty by sa mali vyhnúť obmedzovaniu svojho zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch iba na dospelých. Hoci sa neplnoletým zabezpečuje väčšia

ochrana na základe niekoľkých hlavných právnych predpisov o ochrane údajov (vrátane [GDPR](#)), údaje z európskych prieskumov poukazujú na význam zberu údajov aj o ľuďoch mladších ako 18 rokov. V druhom prieskume agentúry FRA o LGBTIQ ľuďoch sa napríklad zbierali údaje o mladých ľuďoch vo veku 15 až 17 rokov¹⁰⁷. Hoci sa v nariadení [GDPR](#) odporúča, aby bol vek súhlasu pri účasti na prieskume 16 rokov, členské štáty môžu podľa článku [8 ods. 1](#)¹⁰⁸ prijať zákony, ktoré tento vek súhlasu znižujú na 13 rokov (nie však nižšie ako 13).

- Ak nie je možné skúmať aspekty sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov priamo v prieskume, členské štáty by mali zvážiť použitie otázky o príslušnosti k menšinovej skupine. Ak nie je možné pridať aspoň štyri dodatočné otázky (o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a/alebo odchýlkach v pohlavných znakoch), možno využiť alternatívny, ale menej presný, prístup spočívajúci v kladení otázok respondentom o tom, do akej miery sú súčasťou menšinovej skupiny, a to prostredníctvom zoznamu príslušných príkladov, ktorý obsahuje aj LGBTIQ menšinu. Malo by sa poskytnúť vysvetlenie alebo vymedzenie toho, čo je menšinová skupina (pokiaľ ide o sexuálnu orientáciu, rodovú identitu, rodový prejav a pohlavné znaky). Ako východisko pre takéto vysvetlenie možno použiť vymedzenia zo [slovníka pojmov uvedeného v prílohe k tomuto usmerňovaciemu dokumentu](#).
- Členské štáty by mali na základe používania podporných vzoriek zvýšiť počet ľudí, ktorí by inak neboli primerane zastúpení vo výberových zisťovaniach, pretože tvoria malú časť celkovej populácie.
- Ak je v kategórii príliš málo respondentov na to, aby bola možná zmysluplná analýza (napríklad obmedzený počet nebinárnych respondentov v porovnaní s mužmi a ženami), členské štáty by mali v technických správach zdokumentovať skutočnosť, že majú „nespoľahlivo“ malú vzorku/bunku, a uviesť, prečo do hlavnej analýzy nemožno zahrnúť určité kategórie. Tým sa zvyšuje viditeľnosť a predchádza príliš zjednodušeným interpretáciám.
- Členské štáty by mali podporovať začlenenie sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov do longitudinálnych prieskumov (prieskumov, v ktorých sa opakovane zbierajú údaje o tých istých jednotlivcoch dlhší čas, napr. panelové zisťovania), aby sa umožnilo posúdenie individuálnych zmien v čase.

¹⁰⁷ Agentúra EÚ pre základné práva (2020), [A long way to go for LGBTI equality](#) (Dlhá cesta k rovnosti LGBTI ľudí), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg.

¹⁰⁸ Článok 8 ods. 1 [všeobecného nariadenia o ochrane údajov](#).

- Ak účel zberu osobitných kategórií osobných údajov nie je jednoznačný, odporúča sa, aby členské štáty uviedli právny základ a účel, na ktorý sa údaje zbierajú. Ako sa stanovuje v článku 6 všeobecného nariadenia o ochrane údajov (GDPR), právnymi základmi zberu údajov sú súhlas; zmluva; právna povinnosť; životne dôležité záujmy; verejná úloha alebo oprávnený záujem. Príliš invazívne otázky, ktoré nespĺňajú žiadny z uvedených účelov, by mohli zintenzívniť vylúčenie LGBTIQ ľudí, pretože ich môžu odrádzať od využitia konkrétnej služby. Zbierané údaje by mali byť potrebné, primerané a dodržiavať všeobecnú zásadu „neškodiť“. Preto, ak neexistuje právny základ na zber údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch, odporúča sa upustiť od zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch v rámci administratívnych údajov.
- Často sa informácie o rode zbierajú jednoducho preto, aby bolo možné daného človeka správne osloviť. V takých prípadoch je lepšie sa daného človeka radšej spýtať na správne oslovenie vrátane rodovo neutrálnych možností. Takto môže človek uviesť informáciu o svojom uprednostňovanom oslovení bez toho, aby musel poskytnúť osobné informácie. Otázka by napríklad mohla byť: „Aké oslovenie uprednostňujete? Pani, pán alebo bez oslovenia, len krstné meno.“
- Členské štáty by mali používať zástupné premenné/kategórie v existujúcich zdrojoch údajov, kde nemožno uplatniť zásadu sebaidentifikácie založenej na ľudských právach.
- V prípade prieskumov domácností, pri ktorých jeden člen domácnosti poskytuje informácie o iných členoch domácnosti (takzvaný zástupný informujúci), by sa malo v čo najväčšej miere¹⁰⁹ zabrániť zberu informácií o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch, keďže ide o citlivé údaje, ktoré si vyžadujú súhlas určenej osoby. Otázky týkajúce sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov by sa preto mali klásť iba cieľovému respondentovi zaradenému do vzorky. Iné ako štatistické organizácie a ďalšie výskumné ústavy môžu podľa potreby uplatniť svoje zavedené postupy na nahradenie domácností alebo respondentov, ktorí sa odmietnu zúčastniť na rozhovore, alebo nie sú dostupní.
- Pri zbere údajov by sa mala respondentom vždy, keď je to možné, umožňovať sebaidentifikácia, pričom pri zástupnom vykazovaní by sa malo zohľadňovať všetko, čo je známe o sebaidentifikácii danej osoby.

¹⁰⁹ Prieskumný modul na skúmanie skúseností s diskrimináciou, vypracovaný pracovným tímom skupiny Praia pre nediskrimináciu a rovnosť.

- Pri všetkých činnostiach zberu údajov by sa mal vyžadovať informovaný súhlas potenciálnych respondentov, pričom na tých, ktorí odmietnu poskytnúť osobné informácie o sebe alebo iných členoch rodiny, by sa nemala vzťahovať žiadna sankcia.

Malo by sa jednoznačne uviesť, že údaje získavané na základe zástupných údajov nevytvádzajú o tom, ako by sa človek identifikoval sám, keby mal príležitosť, a pravdepodobne budú mať za následok nižší počet, ako je skutočnosť, v rámci marginalizovaných populácií. Toto obmedzenie by sa malo priznať v každej analýze takýchto údajov¹¹⁰.

3.5. Všeobecné využívanie prierezového prístupu pri zbere a používaní údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch

„Diskriminácia je často viacrozmerná a len prierezový prístup môže viesť k udržateľným a ohľaduplným spoločenským zmenám.“

[Stratégia pre rovnosť LGBTIQ osôb na roky 2020 – 2025](#)

Vnútroštátne právne predpisy o rovnosti v EÚ len zriedka obsahujú ustanovenia, ktoré sa týkajú viacnásobnej alebo prierezovej diskriminácie. Ak takéto ustanovenia aj obsahujú, medzi jednotlivými krajinami existujú nezrovnalosti, ako konštatuje Európska sieť právnych expertov v oblasti rodovej rovnosti a nediskriminácie¹¹¹. Z výskumných údajov a dôkazov vyplýva, že bez ohľadu na právne podmienky a ustanovenia mnohí ľudia v celej EÚ opakovane zažívajú prierezovú diskrimináciu.

Z údajov z prieskumu agentúry FRA napríklad vyplýva, že ľudia zažívajú diskrimináciu na základe rôznych dôvodov a aj kombinácie dôvodov, ako sú vek a etnicita alebo

¹¹⁰ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), *Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation* (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 50.

¹¹¹ Európska sieť právnych expertov v oblasti rodovej rovnosti a nediskriminácie (2020), *A comparative analysis of non-discrimination law 2019* (Porovnávací analýza právnych predpisov o nediskriminácii za rok 2019), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 36 – 37.

náboženstvo a etnicita (vrátane prisťahovaleckého pôvodu)¹¹². Zo zistení druhého prieskumu agentúry FRA o LGBTI ľuďoch vyplýva, že sexuálna orientácia sa uvádzala ako ďalší dôvod diskriminácie, ktorú zažilo 60 % intersexuálnych a 46 % transrodových ľudí; zatiaľ čo 46 % bisexuálnych žien a 29 % lesbických žien uvádzalo pohlavie ako ďalší dôvod diskriminácie, ktorú zažili. Z tých LGBTI respondentov, ktorí sa považovali za etnickú menšinu (vrátane prisťahovalcov), 35 % uvádzalo diskrimináciu z dôvodu etnického alebo prisťahovaleckého pôvodu. Z tých, ktorí sa považovali za súčasť náboženskej menšiny, 28 % uvádzalo náboženstvo alebo vieru. Z tých, ktorí sa považovali za menšinu z dôvodu svojho zdravotného postihnutia, 33 % uvádzalo zdravotné postihnutie ako ďalší dôvod, pre ktorý naposledy zažili obťažovanie. Z intersexuálnych respondentov 41 % uvádzalo aj rodovú identitu a rodový prejav ako ďalší dôvod diskriminácie, ktorú zažili¹¹³.

Všetky nedávne stratégie a akčné plány EÚ v oblasti rovnosti sa týkajú prierezovosti a vyzýva sa v nich na prijatie opatrení na riešenie prierezových a viacnásobných foriem diskriminácie. V akčnom pláne EÚ proti rasizmu Európska komisia nabáda členské štáty, aby „urýchlene dosiahli dohodu o návrhu Komisie z roku 2008 na zavedenie rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na náboženstvo alebo vieru, zdravotné postihnutie, vek alebo sexuálnu orientáciu“¹¹⁴. Okrem toho odborníci v tejto oblasti uznávajú, že riešením diskriminácie z perspektívy jedného dôvodu sa primerane neriešia rôzne spôsoby, ktorými sa môže prejavovať nerovnaké zaobchádzanie¹¹⁵.

Rámček A 6 – Viacnásobná a prierezová diskriminácia

Viacnásobná diskriminácia je diskriminácia, ktorá sa vyskytuje na základe viacerých samostatne pôsobiacich dôvodov.

¹¹² FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the equality directives](#) (Rovnosť v EÚ 20 rokov od začiatku vykonávania smerníc o rovnosti), Úrad pre vydávanie publikácií, Brusel, s. 42.

¹¹³ FRA (2020), [A long way to go for LGBTI equality](#) (Dlhá cesta k rovnosti LGBTI ľudí), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 45. Ďalšiu prierezovú analýzu zistení druhého prieskumu agentúry FRA o LGBTI ľuďoch v EÚ a Severnom Macedónsku a Srbsku pozri v publikácii: Calderon-Cifuentes, PA. (2021), *Trans Discrimination in Europe. A TGEU analysis of the FRA LGBTI Survey 2019* (Diskriminácia transľudí v Európe. Analýza prieskumu agentúry FRA z roku 2019 o LGBTI ľuďoch uskutočnená organizáciou TGEU); ILGA Europe, EuroCentralAsian Lesbian Community (EL*C) (2022), [Intersections, Lesbian Briefing](#) (Priesečníky, správa o lesbách) a ILGA-Europe a IGLYO (2022), [Intersections, Youth Briefing](#) (Priesečníky, správa o mládeži). Nasledujúce správy sa budú venovať prierezovým skúsenostiam intersexuálnych ľudí, náboženských a etnických menšín, starších LGBTI ľudí, transrodových ľudí a ďalších.

¹¹⁴ Európska komisia (2020), [Únia rovnosti: akčný plán EÚ proti rasizmu na roky 2020–2025 \[COM\(2020\) 565 final\]](#), Brusel, s. 6.

¹¹⁵ FRA (2017), [Fundamental Rights Report 2017](#) (Správa z roku 2017 o základných právach), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 58.

Prierezová diskriminácia je situácia, v ktorej pôsobí viacero dôvodov diskriminácie a navzájom sa ovplyvňujú takým spôsobom, že sú od seba neoddeliteľné a vytvárajú osobitné druhy diskriminácie¹¹⁶.

3.5.1. Odôvodnenie

Zložitosť LGBTIQ identít a skúseností nie je možné zachytiť na základe jedného dôvodu, keďže tvoria súbor viacerých navzájom sa prelínajúcich charakteristík, ktoré by sa mali uznávať¹¹⁷. Pochopenie prierezových skúseností je preto mimoriadne dôležité na to, aby bolo možné navrhnúť účinné opatrenia a politiky na primerané zachytenie situácie, v ktorej sa prelínajú alebo spoločne pôsobia rôzne dôvody diskriminácie.

3.5.2. Usmernenie

Členské štáty a príslušné inštitúcie/orgány zapojené do zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch alebo zodpovedné za takýto zber sa vyzývajú, aby prijali prierezový prístup k zberu a používaniu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch. Takisto sa vyzývajú, aby do procesu zapájali komunity. Nasledujúce body obsahujú ďalšie návrhy pre členské štáty.

- Členské štáty a príslušné inštitúcie/orgány by mali vypracovať stratégie na: i) primerané zachytenie situácie, v ktorej sa prelínajú alebo vzájomne pôsobia rôzne dôvody diskriminácie, a ii) zohľadnenie viacnásobnej a prierezovej diskriminácie v analýze údajov. Na tento účel by mali členské štáty EÚ využiť komplexný súbor nástrojov na zber údajov o rovnosti vrátane rozsiahlych kvantitatívnych prieskumov, ktoré sa týkajú rôznych skupín obyvateľstva a dôvodov diskriminácie¹¹⁸.
- Členské štáty a príslušné inštitúcie/orgány by mali prihliadnuť na prelínanie v rámci LGBTIQ komunity (napr. transrodová lesbická žena môže zažívať špecifickú diskrimináciu inú, ako je diskriminácia, ktorej čelia cisrodové lesby alebo transľudia, ktorí nie sú lesby), ako aj na základe iných dôvodov ako sexuálna orientácia, rodová

¹¹⁶ FRA a Európsky súd pre ľudské práva (2018), *Handbook on European non-discrimination law – 2018 edition* (Príručka o európskom antidiskriminačnom práve – vydanie 2018), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 59.

¹¹⁷ Pozri aj publikáciu organizácie EIGE (2022), *Intersectionality* (Prierezovosť).

¹¹⁸ FRA (2021), *Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the equality directives* (Rovnosť v EÚ 20 rokov od začiatku vykonávania smerníc o rovnosti), Úrad pre vydávanie publikácií, Brusel, s. 20.

identita, rodový prejav a pohlavné znaky (vek, etnicita, zdravotné postihnutie, náboženstvo atď.).

- Členské štáty a príslušné inštitúcie/orgány by mali využiť komplexný súbor nástrojov na zber údajov o rovnosti¹¹⁹ vrátane rozsiahlych kvantitatívnych prieskumov, ktoré sa týkajú jednotlivých skupín populácie a jednotlivých dôvodov diskriminácie.
- Členské štáty a príslušné inštitúcie/orgány by mali začleniť skúmanie viacnásobnej a prierezovej diskriminácie do všetkých existujúcich systémov zberu údajov. Zozbierané údaje o zdravotnom postihnutí by napríklad mali v ideálnom prípade zahŕňať informácie o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch, ako aj o iných potenciálnych charakteristikách, ktoré môžu viesť k vyššiemu riziku diskriminácie na základe viacerých faktorov alebo prierezových nerovností.
- V prípade zberu údajov prostredníctvom prieskumov by mali členské štáty a príslušné inštitúcie/orgány zabezpečiť dostatočnú čistú veľkosť vzorky, aby bolo možné vykonať ďalšie rozčlenenie údajov a prierezovú analýzu. Na dosiahnutie tohto cieľa by mali zvážiť využitie vhodnej metódy výberu vzorky. Na získanie primeranej veľkosti vzorky, ktorá plne zastupuje odchýlky v rámci cieľovej LGBTIQ populácie, možno použiť rôzne stratégie výberu vzorky.

¹¹⁹ Ďalšie informácie sa nachádzajú v príručke [European Handbook on Equality Data](#) (Európska príručka o údajoch o rovnosti), ako aj v [Usmerneniach na zlepšenie získavania a využívania údajov v oblasti rovnosti](#).

3.6. Poskytnutie dostatočného rozpočtu na pravidelné prieskumy s cieľom zbierať údaje o rovnosti týkajúce sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov

3.6.1. Odôvodnenie

Vlády by mali zabezpečiť pravidelný zber údajov o rovnosti, aby bolo možné monitorovať plnenie záväzkov vyplývajúcich z práva Únie¹²⁰, a to aj vtedy, ak nie je možné zbierať administratívne údaje. V týchto prípadoch by sa mali prideliť dostatočné rozpočtové zdroje na vnútroštátnej/regionálnej úrovni na zber údajov o rovnosti týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov prostredníctvom pravidelných vnútroštátnych/regionálnych prieskumov vykonávaných príslušným orgánom.

3.6.2. Usmernenie

Ak neexistuje pravidelný zber údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch prostredníctvom administratívnych zdrojov alebo prieskumov, členské štáty by mali **poskytnúť dostatočné rozpočtové zdroje na zber takýchto údajov každé štyri až päť rokov v komplexnom vnútroštátnom prieskume.**

Prieskumom by sa mali dosiahnuť štyri ciele stanovené v nasledujúcich bodoch.

- Mal by oslovovať všetky skupiny LGBTIQ ľudí a aktívne zapájať skupiny, ktoré pracujú osobitne so špecifickými skupinami patriacimi do kategórie LGBTIQ a pre tieto skupiny. Takisto by mal oslovovať a zapájať viaceré

¹²⁰ Ako sa uvádza v príručke [European Handbook on Equality Data](#) (Európska príručka o údajoch o rovnosti), v smernici o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní sa výslovne umožňuje, ale nevyžaduje, aby členské štáty zachovali alebo zaviedli pravidlá, ktorými sa umožní zisťovanie diskriminácie „všetkými prostriedkami vrátane prostriedkov založených na štatistickom zisťovaní“. Okrem toho vlády samotné pri viacerých príležitostiach uznali potrebu zbierať údaje o rovnosti (Kodanské vyhlásenie o sociálnom rozvoji a akčný program na Svetovom samite o sociálnom rozvoji z 19. apríla 1995, A/CONF.166/9; Durbanské vyhlásenie a akčný program; Viedenská deklarácia a akčný plán z 12. júla 1993, A/CONF.157/23; Svetový akčný program pre zdravotne postihnuté osoby; Štandardné pravidlá vyrovnávania príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím).

marginalizované skupiny, ako sú LGBTIQ ľudia so zdravotným postihnutím, LGBTIQ ľudia iných rás ako bielej a LGBTIQ ľudia poskytujúci sexuálne služby.

- Mal by sa zameriavať na zastúpenie rôznorodosti tejto komunity a mal by sa týkať populácií a skupín vymedzených ako „ťažko dostupné“, napríklad ľudí žijúcich v chudobe, ľudí bez domova, ľudí poskytujúcich sexuálne služby, prisťahovalcov, žiadateľov o azyl a ľudí, ktorí nevedú „otvorený život“. To bude znamenať aj potrebu preložiť nástroj na uskutočňovanie prieskumu (dotazník a ostatné pracovné materiály) do jazykov, ktorým rozumejú tieto ťažko dostupné skupiny, ako aj zapojenie organizácií občianskej spoločnosti¹²¹.
- Mal by vychádzať zo vzorky, ktorá je dostatočne veľká na to, aby bolo možné vykonať podrobnejšiu analýzu údajov a identifikovať geografické rozdiely/nerovnosti vrátane prierezných nerovností. Znamená to, že vzorka by mala byť dostatočne veľká na to, aby umožňovala ďalšiu analýzu údajov o: geografickom rozdelení; veku; rasovom alebo etnickom pôvode; zdravotnom postihnutí; náboženstve; pohlaví pripísanom pri narodení; sexuálnej orientácii; rodovej identite/rodovom prejave; pohlavných znakov atď.
- Mala by byť dostatočná na to, aby bolo možné získať spoľahlivé a platné údaje za všetky LGBTIQ skupiny, t. j. použiť najnovšie usmernenia o prieskumnom skúmaní a vybrať taký návrh výberu, ktorý sa týka aj ťažko dostupných populácií.

Pravidelné prieskumy, v ktorých sa zbierajú údaje o rovnosti súvisiace so sexuálnou orientáciou, rodovou identitou, rodovým prejavom a pohlavnými znakmi, sa môžu vykonávať ako nezávislé prieskumy s osobitným zameraním na populácie, ktoré sa samy identifikujú ako LGBTIQ, alebo v rámci všeobecného prieskumu o rovnosti (t. j. prieskumu, ktorý sa týka aj iných chránených dôvodov). Môže ich uskutočňovať na vnútroštátnej (a v prípade potreby regionálnej) úrovni príslušný orgán, štatistický úrad, subjekt pre rovnaké zaobchádzanie alebo výskumná organizácia s príslušnou kapacitou a odbornosťou na uskutočňovanie výskumov.

¹²¹ EHK OSN (2020), [Poverty Measurement: Guide to Data Disaggregation](#) (Meranie chudoby: sprievodca rozčlenením údajov), OSN, New York a Ženeva.

3.7. Uľahčenie účinného používania údajov o rovnosti týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov na účely posilnenia a zlepšenia rovnosti LGBTIQ ľudí

3.7.1. Odôvodnenie

Spôhlivé, platné a porovnateľné údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch sú predpokladom politík založených na dôkazoch, ktorých cieľom je posilniť rovnosť a nediskrimináciu na úrovni EÚ, ako aj na vnútroštátnej a regionálnej úrovni. Údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch sa považujú za nevyhnutnú súčasť všetkých fáz politického cyklu na zlepšovanie rovnosti LGBTIQ ľudí. Údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch by sa preto mali systematicky používať na vypracúvanie, vykonávanie a monitorovanie špecializovaných politík/opatrení pre LGBTIQ ľudí aj širších rámcov rovnosti na úrovni EÚ a na vnútroštátnej úrovni.

Národná vedecko-technologická rada USA poskytuje podrobný zoznam potenciálnych výskumných otázok, ktoré môžu byť zodpovedané v rámci údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch v oblastiach zdravotnej starostlivosti, bývania, vzdelávania, hospodárskej bezpečnosti, ochrany a spravodlivosti¹²². Niektoré názorné príklady sa uvádzajú v troch nasledujúcich bodoch.

- „Aká je prevalencia bezdomovectva medzi LGBTIQ+ dospelými? Aká je v porovnaní s ich rovesníkmi, ktorí nepatria medzi LGBTIQ+ ľudí¹²³?“

¹²² Pozri publikáciu Podvýboru pre údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite a odchýlkach v pohlavných znakoch a Podvýboru pre údaje o rovnosti Národnej vedecko-technologickej rady (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) (Federálna dôkazová agenda v oblasti rovnosti LGBTIQ+ ľudí), vláda Spojených štátov, s. 18 – 33.

¹²³ Pozri publikáciu Podvýboru pre údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite a odchýlkach v pohlavných znakoch a Podvýboru pre údaje o rovnosti Národnej vedecko-technologickej rady (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) (Federálna dôkazová agenda v oblasti rovnosti LGBTIQ+ ľudí), vláda Spojených štátov, s. 23.

- „Aké časté sú rôzne formy diskriminácie, obťažovania alebo odvety v súvislosti s LGBTIQ+ ľuďmi v zamestnaní, napríklad diskriminácia pri prijímaní do zamestnania, odmeňovaní, rovnakých príležitostiach v zamestnaní, spravodlivom zaobchádzaní, povyšovaní alebo kariérom postupe alebo pri ukončení pracovného pomeru¹²⁴?“
- „Ktoré inštitucionálne kontexty, politiky alebo postupy prispievajú k pozitívnemu akademickému prostrediu a k vyššiemu podielu LGBTIQ+ študentov, ktorí pokračujú v štúdiu a dokončia ho? Ktoré ochranné faktory na úrovni jednotlivcov, rodiny alebo komunity používajú LGBTIQ+ ľudia na to, aby im pomohli uspieť vo vzdelávaní a práci¹²⁵?“

V otázkach sa poskytujú aj príklady na to, ako zachytiť prierezovú diskrimináciu, napríklad otázkou: „Akým prekážkam čelia LGBTIQ+ nepľnoletí a dospelí so zdravotným postihnutím pri prístupe k zdravotníckym službám, ktoré si vyžadujú účasť opatrovníka¹²⁶?“ Po zodpovedaní týchto otázok môžu údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch zohrávať mimoriadne dôležitú úlohu pri vypracúvaní a hodnotení politik.

3.7.2. Usmernenie

V záujme uľahčenia účinného používania údajov o rovnosti týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov sa členské štáty a príslušné inštitúcie, ako aj subjekty zapojené do zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch alebo zodpovedné za takýto zber vyzývajú, aby prijali opatrenia uvedené v nasledujúcich bodoch.

- Údaje o rovnosti týkajúce sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov by mali byť použité na skúmanie: i) vplyvu právnych

¹²⁴ Pozri publikáciu Podvýboru pre údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite a odchýlkach v pohlavných znakoch a Podvýboru pre údaje o rovnosti Národnej vedecko-technologickej rady (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) (Federálna dôkazová agenda v oblasti rovnosti LGBTQI+ ľudí), vláda Spojených štátov, s. 25.

¹²⁵ Pozri publikáciu Podvýboru pre údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite a odchýlkach v pohlavných znakoch a Podvýboru pre údaje o rovnosti Národnej vedecko-technologickej rady (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) (Federálna dôkazová agenda v oblasti rovnosti LGBTQI+ ľudí), vláda Spojených štátov, s. 26.

¹²⁶ Pozri publikáciu Podvýboru pre údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite a odchýlkach v pohlavných znakoch a Podvýboru pre údaje o rovnosti Národnej vedecko-technologickej rady (2023), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#) (Federálna dôkazová agenda v oblasti rovnosti LGBTQI+ ľudí), vláda Spojených štátov, s. 22.

predpisov a politík týkajúcich sa LGBTIQ ľudí a ii) vplyvu všeobecnejších politík a opatrení v oblasti rovnosti a nediskriminácie na LGBTIQ ľudí.

- Údaje o rovnosti týkajúce sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov by mali použiť na: i) vypracovanie správy o pokroku v oblasti rovnosti LGBTIQ ľudí na vnútroštátnej úrovni a ii) podporu úsilia v oblasti podávania správ o vykonávaní [Stratégie EÚ pre rovnosť LGBTIQ osôb na roky 2020 – 2025](#) a ďalších príslušných nástrojov, akými sú ďalšie stratégie EÚ v oblasti rovnosti¹²⁷ a Európsky pilier sociálnych práv.
- Údaje a ukazovatele o rovnosti týkajúce sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov by mali použiť ako podklad na vypracovanie procesov a politík na širšej európskej úrovni a úrovni OSN. Údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch môžu použiť krajiny: i) pri podávaní správ o príslušných odporúčaníach Rady Európy¹²⁸; ii) pri podávaní správ o pokroku pri plnení cieľov OSN v oblasti udržateľného rozvoja v rámci Agendy 2030¹²⁹; iii) pri využívaní ďalších medzinárodných mechanizmov monitorovania ľudských práv, akými sú orgány zmluvných strán OSN a osobitné postupy (napr. nezávislý expert OSN na ochranu pred násilím a diskrimináciou na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity), alebo iv) pri opatreniach v nadväznosti na odporúčania vydané počas všeobecných pravidelných preskúmaní OSN.
- Údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch by mali používať vo všetkých fázach vypracúvania politík. Mohlo by to začínať: i) použitím údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch ako východiska na vypracovanie politík; ii) navrhnutím ukazovateľov na účely monitorovania a iii) stanovením referenčných hodnôt. V ďalších fázach vypracúvania politík by mali údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch použiť ako podklady pre preskúmania v polovici trvania. V neskorších fázach vykonávania politiky by mali

¹²⁷ Na podporu Únie rovnosti prijala Európska komisia okrem [stratégie pre rovnosť LGBTIQ osôb na roky 2020 – 2025](#) aj viaceré ďalšie nástroje politík ako napríklad: [akčný plán EÚ proti rasizmu na roky 2020 – 2025](#); [strategický rámec EÚ pre rovnosť, začleňovanie a účasť Rómov na roky 2020 – 2030](#); [akčný plán pre integráciu a začlenenie na roky 2021 – 2027](#); [stratégiu EÚ pre rodovú rovnosť na roky 2020 – 2025](#); [akčný plán na realizáciu Európskeho piliera sociálnych práv a stratégiu v oblasti práv osôb so zdravotným postihnutím na roky 2021 – 2030](#).

¹²⁸ Napríklad Výbor ministrov, [Odporúčanie CM/Rec\(2010\)5 o opatreniach na boj proti diskriminácii na základe sexuálnej orientácie alebo rodovej identity](#), alebo komisia ECRI Rady Európy, [Monitorovanie krajín](#). Ďalšie informácie sa nachádzajú na tematickej stránke [jednotky pre sexuálnu orientáciu a rodovú identitu](#).

¹²⁹ V [cieľi udržateľného rozvoja 17.18](#) sa vyžaduje, aby štáty „významne zvýšili dostupnosť vysokokvalitných aktuálnych a spoľahlivých údajov“ členených podľa rodu aj „ďalších relevantných charakteristík v národnom kontexte“.

údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch použiť na tvorbu ukazovateľov, posúdenie účinného vykonávania opatrení, výsledkov týchto opatrení a na monitorovanie trendov.

- Mali by zabezpečiť, aby sa údaje dali rozčleniť podľa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov, ako aj ďalších relevantných charakteristík (vek, zdravotné postihnutie, etnický alebo rasový pôvod, náboženstvo a sociálno-ekonomické postavenie) a v súlade s usmernením č. 3.5 tohto usmerňovacieho dokumentu o prijatí prierezového prístupu pri zbere a používaní údajov tak odrážali rozdiely v skúsenostiach, analyzovali ich a vypovedali o nich.
- Na lepšiu kontextualizáciu zistení z výskumu a zintenzívnenie vplyvu a dosahu oznamovania výsledkov by mali používať názorné príklady, ako napríklad anonymizované citáty a osobné príbehy zozbierané počas výskumu.
- Mali by zabezpečiť včasné šírenie zozbieraných údajov a ich bezplatnú dostupnosť online aj offline pre zainteresované komunity/výskumníkov/tvorcov politik.
- Údaje by mali predstaviť v prístupnom a zrozumiteľnom jazyku a formátoch, aby ich mohli používať rôzne zainteresované strany a skupiny (napríklad organizácie zastupujúce LGBTIQ ľudí pri svojom lobistickom úsilí alebo subjekty pre rovnaké zaobchádzanie pri monitorovaní problematiky diskriminácie a podávani správ o nej).
- Prezentáciu údajov by mali prispôbiť cieľovej skupine (napr. tvorcom politik, odborníkom, dátovým špecialistom, médiám) a zabezpečiť ich riadnu kontextualizáciu.
- Mali by zabezpečiť, aby sa v prípade potreby poskytli vysvetlenia a interpretácie údajov, čím sa zabráni akýmkoľvek nesprávnym interpretáciám a zneužitiu údajov alebo vypracovaných záverov.
- Mali by dokumentovať zber údajov a všetky metaúdaje v súlade s prísnyimi profesionálnymi normami. Mali by vypracovať technickú správu, v ktorej zdokumentujú: i) metodiku prieskumu; ii) prácu v teréne (vrátane dosiahnutej miery odpovedania); iii) činnosti spracúvania údajov a iv) všetky dôležité kontextové informácie (ako napríklad údaje o obyvateľstve rozčlenené podľa príslušných sociálno-ekonomických charakteristík). Používanie a vykazovanie údajov o LGBTIQ ľuďoch by sa vždy malo uviesť do kontextu s výhradami a na základe predloženia dokumentácie, v ktorej sa vysvetľuje, ako boli údaje zozbierané.

4. Ako zbierať informácie o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch

Ako sa uvádza v [prístupe vysokého komisára OSN pre ľudské práva k údajom založenom na ľudských právach](#), súčasťou každého zberu údajov by mali byť prostriedky na bezplatnú, aktívnu a zmysluplnú účasť príslušných zainteresovaných strán, najmä najviac marginalizovaných skupín populácie. Pri zbere údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch je dôležité používať terminológiu vhodnú pre danú komunitu a zabezpečiť, aby bol zber údajov kultúrne ukotvený¹³⁰. Zber údajov o aspektoch sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov by sa mal uviesť do kontextu s cieľom vysvetliť kultúrne a historické faktory. Vymedzenia a preklady by sa mali vypracovať na základe dôkladných konzultácií s organizáciami občianskej spoločnosti pre LGBTIQ ľudí a s prihliadnutím na miestnu kultúrnu terminológiu¹³¹. Vždy, keď je to vhodné, by mali organizácie občianskej spoločnosti, národné inštitúcie pre ľudské práva, subjekty pre rovnaké zaobchádzanie a ďalšie príslušné zainteresované strany poskytnúť príslušné hľadiská a informácie (ak sú oprávnené alebo môžu zastupovať záujmy skupiny). Takisto sa odporúča úzko spolupracovať s odborníkmi na prieskumy a organizáciami občianskej spoločnosti na vypracovaní metodiky zberu údajov. Osobitne dôležité je to: i) v súvislosti so znením príslušných otázok a s možnými kategóriami odpovedí a ii) pri posudzovaní miery preložiteľnosti pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov v príslušnom členskom štáte pri dodržaní zásady „neškodiť“.

Jedným z prístupov na dosiahnutie lepšej zrozumiteľnosti základných pojmov pri prieskume v rôznych kultúrach a jazykoch je používanie informačných tlačidiel¹³². Tie môžu byť užitočné na poskytnutie ďalších informácií o otázke alebo kategóriách

¹³⁰ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), *Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation* (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 66.

¹³¹ Napríklad pri prieskume agentúry FRA o LGBTIQ ľuďoch z roku 2019 sa uskutočnil štvorfázový proces prekladu, pri ktorom sa prekladatelia zameriavali skôr na pojmovú rovnocennosť ako na doslovný preklad. Preklady skontrolovali odborníci na LGBTIQ problematiku v jednotlivých krajinách. Pozri publikáciu Agentúry EÚ pre základné práva (2020), *A long way to go for LGBTI equality. Technical report* (Dlhá cesta k rovnosti LGBTI ľudí. Technická správa), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, s. 18 – 19.

¹³² Informačné tlačidlo je pole na webovej stránke, na ktoré sa dá prejsť ukazovateľom myši, čím sa v ňom zobrazia ďalšie informácie (napríklad vymedzenie pojmu).

odpovedí. Keďže však mnohí ľudia informačné tlačidlo nevyužijú, nemali by sa používať na dôležité informácie. Pridaním vysvetľujúceho textu prostredníctvom informačných tlačidiel sa zabezpečia ďalšie informácie a príklady na predmetné pojmy, čím sa zabezpečí vyššia úroveň pochopenia zo strany respondentov prieskumu, a tým aj vyššia spoľahlivosť prieskumu.

Pri zbere údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch je mimoriadne dôležité **nezamieňať si sexuálnu orientáciu, rodovú identitu, rodový prejav a pohlavné znaky**. Pri otázke, ako sa identifikujú, by mali mať respondenti vždy možnosť vyjadriť rôzne aspekty svojej identity a skúseností (napríklad asexuálne transrodové ženy by mali mať možnosť vybrať si v dotazníku všetky tieto možnosti). Ak sa použije presmerovanie¹³³ na základe kategórií identity, respondenti s viacerými identitami by mali dostať všetky príslušné otázky.

V nasledujúcich oddieloch sa predstavuje praktické usmernenie o tom, ako zbierať údaje o sexe, rode (identite), rodovom prejave, sexuálnej orientácii a pohlavných znakoch, a uvádzajú sa aj príklady z minulých prieskumov na znázornenie možných prístupov. Tieto príklady však nemajú za cieľ byť najlepšimi postupmi, ktoré je potrebné priamo prijať, ako sa to zdôrazňuje v poznámkach na zváženie pod každým príkladom.

4.1. Ako zbierať údaje o sexuálnej orientácii

4.1.1. Odôvodnenie

Sexuálna orientácia: „Vyjadrenie toho, ako človeka priťahuje (alebo nepriťahuje) iný človek sexuálnym a/alebo romantickým spôsobom¹³⁴“. „Rozumie sa tým schopnosť hlbokoj citovej náklonnosti, sexuálnej príťažlivosti a intímnych sexuálnych vzťahov človeka s jednotlivcami iného alebo rovnakého rodu alebo viac ako jedného rodu¹³⁵“.

Z výskumu vyplýva, že ľudia sú v prieskumoch ochotní uvádzať svoju sexuálnu orientáciu¹³⁶. Podľa všetkého existuje viacero faktorov, ktoré môžu pozitívne ovplyvniť

¹³³ Presmerovanie sa používa, keď si respondenti prieskumu vyberú v prieskume konkrétnu odpoveď, ktorá ich potom presmeruje na ďalšie otázky týkajúce sa danej odpovede, ktoré sa nekladú respondentom, ktorí si vybrali inú odpoveď.

¹³⁴ Európsky parlament (2020), *Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications* (Slovník citlivého jazyka pre vnútornú aj vonkajšiu komunikáciu), s. 12.

¹³⁵ Medzinárodná komisia právnikov (2007), *Jogjakartské princípy: princípy o uplatňovaní medzinárodných ľudskoprávných predpisov na sexuálnu orientáciu a rodovú identitu*, s. 8.

¹³⁶ Európska komisia (2015), *osobitný prieskum Eurobarometra 437: Diskriminácia v EÚ v roku 2015, Európska únia*, s. 99.

túto ochotu a zvýšiť mieru odpovedania. Kľúčovým faktorom je dôvera respondentov v dôvernosť odpovedí¹³⁷. Na mieru odpovedania má pozitívny vplyv aj zabránenie stigmatizujúcim formuláciám a poskytnutie jednoznačných vymedzení¹³⁸¹³⁹. Mieru neodpovedania podľa všetkého znižujú krátke jednoduché otázky a menší počet kategórií odpovedí, zatiaľ čo pri zložitých otázkach, a najmä takých, v ktorých sa kombinuje viacero rozmerov, existuje vyššia pravdepodobnosť, že ich respondenti preskočia. Vplyv bude mať aj umiestnenie otázok. Citlivé otázky majú vo všeobecnosti vyššiu mieru neodpovedania, ak sú umiestnené priamo na začiatku prieskumu, pričom miera neodpovedania sa vo všeobecnosti zvykne zvyšovať v prípade otázok umiestnených ďalej v prieskume. Pravdepodobnosť preskočenia je vysoká aj pri otázkach umiestnených priamo po citlivej otázke, napríklad o sexuálnom alebo kriminálnom správaní¹⁴⁰.

V jednotlivých kultúrach a kontextoch existujú rôzne označenia na opísanie sexuálnej a/alebo romantickej orientácie človeka, ale pojmy ako „heterosexuál“, „gej“, „lesba“, „bisexuál“, „pansexuál“ a „asexuál“ sa bežne vyskytujú v mnohých jazykoch. Ľudia, ktorí sa neidentifikujú ako heterosexuálni, sa často označujú ako ľudia s „neheterosexuálnou orientáciou“¹⁴¹.

Pri zbere údajov je dôležité nezameriavať sa iba na menšiny, ako napríklad na LGB+ ľudí¹⁴². Sexuálna orientácia je súčasťou ľudskej prirodzenosti *každého človeka* a môže prinášať pozitívne aj negatívne skúsenosti. Preto by mal ukazovateľ sexuálnej orientácie umožňovať zahrnutie populácií sexuálnej väčšiny aj sexuálnej menšiny.

¹³⁷ Saewyc, E. M. a kol. (2004). [Measuring sexual orientation in adolescent health surveys: Evaluation of eight school-based surveys](#) (Meranie sexuálnej orientácie v prieskumoch zdravia dospelých: Hodnotenie ôsmich prieskumov uskutočnených v školách). *Journal of Adolescent Health*, 35(4), s. 345.e.2-345.e15.

¹³⁸ Hayes, J. a kol. (2012). [Prevalence of Same-Sex Behaviour and Orientation in England: Results from a National Survey](#) (Prevalencia homosexuálneho správania a orientácie v Anglicku: výsledky národného prieskumu). *Archives of Sexual Behaviour*, 41(3), s. 631 – 639.

¹³⁹ Saewyc, E. M. a kol. (2004). [Measuring sexual orientation in adolescent health surveys: Evaluation of eight school-based surveys](#) (Meranie sexuálnej orientácie v prieskumoch zdravia dospelých: Hodnotenie ôsmich prieskumov uskutočnených v školách). *Journal of Adolescent Health*, 35(4), s. 345.e.2-345.e15.

¹⁴⁰ Saewyc, E. M. a kol. (2004). [Measuring sexual orientation in adolescent health surveys: Evaluation of eight school-based surveys](#) (Meranie sexuálnej orientácie v prieskumoch zdravia dospelých: Hodnotenie ôsmich prieskumov uskutočnených v školách). *Journal of Adolescent Health*, 35(4), s. 345.e.2-345.e15.

¹⁴¹ Rieger, G. a Savin-Williams, R. C. (2012). [Gender Nonconformity, Sexual Orientation, and Psychological Well-Being](#) (Rodová nekonformita, sexuálna orientácia a psychická pohoda). *Archives of Sexual Behaviour*, 41(3), s. 611 – 621. Coleman, E. (1990). *Towards a synthetic understanding of sexual orientation* (Cesta k syntetickému chápaniu sexuálnej orientácie). In: D. P. McWhirther, S. A. Sanders a R. J. Machover (ed.), *Homosexuality/Heterosexuality* (Homosexualita/heterosexualita). Oxford University Press, Oxford.

¹⁴² Dean, J. J. (2011). [The Cultural Construction of Heterosexual Identities](#) (Kultúrna konštrukcia heterosexuálnych identít). *Sociology Compass*, 5(8), 679-687.

Sexuálna orientácia je viacrozmerný pojem, ktorý zahŕňa 1. emocionálnu, romantickú a sexuálnu príťažlivosť; 2. identitu a 3. správanie¹⁴³.

1. *Príťažlivosť* sa vzťahuje na rod (alebo rody), ku ktorému alebo ku ktorým je človek emocionálne, romanticky alebo sexuálne priťahovaný, a na silu tejto príťažlivosti vrátane toho, či človek vôbec nejakú príťažlivosť pociťuje.
2. *Identita* sa vzťahuje na základné vnútorné pociťovanie vlastnej sexuality vrátane toho, ako sa človek sám vníma a ako chce, aby ho vnímali ostatní.
3. *Správanie* sa vzťahuje na pohlavie (alebo pohlavia) sexuálnych partnerov a na to, aké romantické a/alebo sexuálne vzťahy človek nadväzuje s ostatnými.

Sexuálna orientácia sa často vymedzuje na základe pohlavia (alebo pohlaví) želaných alebo skutočných partnerov človeka v porovnaní s jeho vlastným pohlavím. Uvedené tri rozmery sexuality (príťažlivosť, identita a správanie) nemusia navzájom korešpondovať^{144,145}. Človeka môže napríklad priťahovať rovnaké pohlavie/rod, ale v sexuálnom správaní sa zameriava výlučne na ľudí opačného pohlavia/rodu, alebo môže mať sexuálne skúsenosti s človekom rovnakého pohlavia, a napriek tomu sa môže identifikovať ako heterosexuál.

Identita sexuálnej orientácie je kognitívne (t. j. ako respondent vníma samého seba alebo myslí sám o sebe) a sociálne vyjadrenie (t. j. poskytuje možnosti označenia, ktoré vyjadrujú spoločenské postavenie alebo komunitu) sexuálnej orientácie človeka. Identita sexuálnej orientácie je teda rozmer, ktorý je najviac spojený so skúsenosťami so závažnými formami diskriminácie, a uvádza sa výslovne v právnych predpisoch a politikách zameraných na ochranu sexuálnych menších alebo poškodzovanie sexuálnych menších¹⁴⁶. Tento rozmer sa takisto najčastejšie používa v nastaveniach zberu údajov na základe populácií na započítanie a rozlišovanie medzi populáciami sexuálnych menších a sexuálnej väčšiny. Pri zbere údajov o mladých ľuďoch môže byť spoľahlivejšie

¹⁴³ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 5.

¹⁴⁴ Laumann, E., Gagnon, J. H., Michael, R. T. a Michaels, S. (1994), *The social organization of sexuality: sexual practices in the United States* (Sociálna organizácia sexuality: sexuálne praktiky v Spojených štátoch), University of Chicago Press, Chicago.

¹⁴⁵ Richters, J. a kol. (2014). [Sexual identity, sexual attraction and sexual experience: the Second Australian Study of Health and Relationships](#) (Sexuálna identita, sexuálna príťažlivosť a sexuálne skúsenosti: druhá austrálska štúdia o zdraví a vzťahoch). *Sexual health*, 11(5), s. 451 – 460.

¹⁴⁶ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 75.

skúmať príťažlivosť, keďže mladí ľudia s väčšou pravdepodobnosťou svoju identitu stále objavujú.

Identity sexuálnej orientácie sa môžu kategorizovať tak, ako sa uvádzajú v nasledujúcich bodoch (pozri aj [slovník pojmov v prílohe](#)).

- **Heterosexuál:** „Človek, ktorého romanticky, emocionálne a/alebo fyzicky priťahujú ľudia opačného pohlavia¹⁴⁷“.
- **Gej:** „Človek, ktorého sexuálne a/alebo emocionálne priťahujú ľudia rovnakého pohlavia. Tradične sa ním označujú muži, ale týmto pojmom sa môžu definovať aj iní ľudia, ktorých priťahuje rovnaké pohlavie alebo viaceré pohlavia¹⁴⁸“.
- **Lesba:** „Žena, ktorú romanticky a/alebo sexuálne priťahujú ženy. Týmto pojmom sa môžu identifikovať aj niektorí nebinárni ľudia¹⁴⁹“.
- **Bisexuál:** „Zastrešujúci pojem používaný na opis romantickej a/alebo sexuálnej príťažlivosti k viac ako jednému pohlaviu¹⁵⁰“.
- **Kvír:** Zastrešujúci pojem označujúci príslušnosť k LGBTIQ komunite, ktorý môže odkazovať na ktorýkoľvek z prvkov sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov alebo na všetky z nich. Pojem kvír sa v minulosti používal v angličtine ako hanlivý pojem na označenie LGBTIQ ľudí, pričom ľudia, ktorí sa identifikujú mimo tradičných kategórií rodov a heteronormatívnych sociálnych noriem, si ho osvojili a dali mu nový význam. V závislosti od súvislostí ho však môžu niektorí ľudia stále považovať za urážlivý¹⁵¹.
- **Pansexuál:** Človek, ktorého emocionálne a/alebo sexuálne priťahujú iní ľudia bez ohľadu na ich pohlavie alebo rod¹⁵².
- **Asexuál:** Človek, ktorý pociťuje malú alebo nepociťuje žiadnu sexuálnu príťažlivosť, hoci môže pociťovať romantickú príťažlivosť¹⁵³.

¹⁴⁷ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 2.

¹⁴⁸ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#) (Náš slovník pojmov).

¹⁴⁹ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#) (Zoznam pojmov z oblasti LGBTQ+).

¹⁵⁰ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#) (Zoznam pojmov z oblasti LGBTQ+).

¹⁵¹ Prevzaté z publikácie ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#) (Náš slovník pojmov).

¹⁵² ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#) (Náš slovník pojmov).

¹⁵³ Prevzaté z publikácie Medzinárodnej organizácie pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 2.

4.1.2. Usmernenie

Členské štáty sa vyzývajú, aby prijali nasledujúce opatrenia.

- Mali by používať presnú terminológiu, ktorá vyjadruje pojmy záujmu. Pojem „sexuálna orientácia“ by sa mal jasne vymedziť/vysvetliť. Pochopiť tento pojem môže pomôcť respondentom prieskumov informačné tlačidlo obsahujúce jeho vymedzenie.
- Mali by zabrániť zamieňaniu príťažlivosti, identity a/alebo správania pri skúmaní sexuálnej orientácie. Sexuálna orientácia je viacrozmerný pojem a v otázkach by sa malo jednoznačne uvádzať, ktorý komponent sexuálnej orientácie sa skúma. Vymedzenie sa môže líšiť v závislosti od rozmeru, ktorý sa skúma (príťažlivosť, identita a správanie).
- Vymedzenia by mali vypracovať na základe dôkladných konzultácií s organizáciami občianskej spoločnosti pre LGBTIQ ľudí a s prihliadnutím na miestnu kultúrnu terminológiu.
- Pri zbere údajov by mali vždy, keď je to možné, umožniť respondentom sebaidentifikáciu; pri každom zástupnom vykazovaní by sa malo zohľadňovať to, čo je známe o tom, ako sa človek sám identifikuje.
- Ak sa zber údajov zameriava na mladých ľudí, pričom prieskum sa nezameriava na skúmanie sexuálneho správania, odporúča sa použiť iba škálu sexuálnej orientácie.
- Ak sú podstatou otázky sexuálne skúsenosti/správanie, mali by použiť rozmer „sexuálne správanie“. Vo výskume zameranom na HIV je napríklad dôležitejšie skúmať sexuálne správanie ako sexuálnu príťažlivosť alebo identitu¹⁵⁴. V rámci sexuálneho správania sa identifikujú aj ľudia, ktorí sa neidentifikujú ako LGB+, ale nadväzujú romantické a/alebo sexuálne vzťahy s ľuďmi rovnakého pohlavia/rodovej identity.
- Pri otázkach týkajúcich sa sexuálnej orientácie by mali použiť jednoznačný časový rámec (za celý život respondenta, za posledných päť rokov života respondenta, za posledný rok a v súčasnosti). Odpovede na otázky týkajúce sa sexuálnej orientácie predstavujú subjektívne hľadisko jednotlivca a môžu sa v priebehu jeho života a v závislosti od kontextu meniť.

¹⁵⁴ Badgett, M. (2009). *Best Practices for Asking Questions about Sexual Orientation on Surveys* (Najlepšie postupy na kladenie otázok o sexuálnej orientácii v prieskumoch). The Williams Institute, Los Angeles.

- Mali by si osvojiť terminológiu, ktorú prijímajú príslušné komunity, a zabezpečiť, aby sa v možnostiach na odpovedanie zohľadňovali jednotlivé podskupiny záujmu.
- Pri kladení otázok o romantických a/alebo sexuálnych partneroch by mali prihliadať na to, že respondenti môžu mať viac partnerov.

4.1.3. Príklady skúmania sexuálnej orientácie

4.1.3.1. Príklad otázok týkajúcich sa sexuálnej identity

V nasledujúcom príklade z **Belgicka**¹⁵⁵ sa zohľadňuje skutočnosť, že vnímanie sexuálnej orientácie človeka sa môže v priebehu života meniť.

Otázka: Ako by ste opísali svoju súčasnú sexuálnu orientáciu?

- Heterosexuál
- Gej
- Lesba
- Bisexuál
- Asexuál
- Iná: ...
- Neviem
- Nechcem uviesť

Poznámky na zváženie

Vďaka uvedeniu časového rámca môže táto otázka presnejšie vypovedať o skúsenosti respondenta. Dôležité je však zabezpečiť, aby mal respondent na výber z viacerých možností, keďže aj asexuálny človek sa môže identifikovať s ktoroukoľvek inou orientáciou.

¹⁵⁵ Burgwal, A. a Motmans, J. (zatiaľ nezverejnené). *Enough: research into the experiences with violence of LGBTI people in Flanders, Belgium* (Dost': výskum skúseností LGBTI ľudí v belgickom Flámsku s násilím). V článku sa používajú preložené pojmy „heterosexuál“ a „homosexuál“, pojem „gej“ sa nepoužíva.

4.1.3.2. Príklad otázky týkajúcej sa sexuálnej príťažlivosti – belgická štúdia o sexuálnom zdraví

V prebiehajúcej **belgickej** štúdií o sexuálnom zdraví sa respondenti žiadali o identifikovanie toho, kto ich sexuálne priťahuje¹⁵⁶. Tento príklad je problematický, keďže sa v ňom všetci transrodoví ľudia zaraďujú do jednej skupiny. Lepšie by boli kategórie sexuálneho správania použité v tej istej štúdií ([ďalej](#)).

Otázka: Chceli by sme vedieť, kto vás v súčasnosti sexuálne/romanticky priťahuje. Priťahujú ma... (označte všetky možnosti, ktoré pre vás platia).

- (Cisrodoví) muži
- (Cisrodové) ženy
- Transrodoví a/alebo nebinárni ľudia
- Nikto
- Rod ma nezaujíma
- Nechcem uviesť
- Iné, konkrétne: (textové pole)

Poznámky na zváženie

Umožnením viacerých odpovedí sa otázka stáva flexibilnejšou. Zoskupenie všetkých transrodových ľudí do jednej kategórie však bráni zaznamenaniu skúsenosti respondenta, ktorého napríklad priťahujú ženy (cisrodové aj transrodové), ale nie ostatné rody. V závislosti od cieľovej skupiny môže byť pojem „cisrodový“ mätúci, keďže mimo LGBTIQ komunity sa často nepoužíva. Pomôže jeho stručné objasnenie (ako napríklad, že „cisrodový“ znamená „nie transrodový“). Okrem toho hrozí pri rozlišovaní medzi cisrodovými a transrodovými ľuďmi riziko vylúčenia intersexuálnych ľudí.

¹⁵⁶ De Brier, N. a kol. (2022). [Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling](#) [Prevalencia a súvisiace rizikové faktory infekcie HIV v reprezentatívnej transrodovej a nebinárnej populácii vo Flámsku a v Bruseli (Belgicko): protokol pre komunitnú prierezovú štúdiu s výberom vzorky na základe času a miesta]. *PLoS ONE*, 17(4), s. 1 – 22 De Brier, N. a kol. (2022). [Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling](#) [Prevalencia a súvisiace rizikové faktory infekcie HIV v reprezentatívnej transrodovej a nebinárnej populácii vo Flámsku a v Bruseli (Belgicko): protokol pre komunitnú prierezovú štúdiu s výberom vzorky na základe času a miesta]. *PLoS ONE*, 17(4), s. 1 – 22 *PLoS ONE*, 17(4), s. 1 – 22.

4.1.3.3. Príklad otázky týkajúcej sa sexuálneho správania – belgická štúdia o sexuálnom zdraví

V tej istej štúdii sa skúmalo sexuálne správanie tak, aby sa zabránilo binárnym rodovým možnostiam odpovedí a umožnili viaceré odpovede, keďže sa poskytla možnosť rozlišovať medzi cisrodovými a transrodovými sexuálnymi partnermi. To sa uskutočnilo v otázke uvedenej ďalej¹⁵⁷.

Otázka: S kým ste mali sexuálny kontakt za posledných 12 mesiacov? (Je možné vybrať viacero odpovedí)

- Cisrodový muž alebo muži
- Cisrodová žena alebo ženy
- Transrodový muž alebo muži
- Transrodová žena alebo ženy
- Nebinárny človek (ľudia)
- Neviem

Predtým bola respondentom v dotazníku položená otázka, či mali za posledných 12 mesiacov sexuálny kontakt aspoň s jednou osobou. V záujme skúmania sexuálnych skúseností (sexuálneho správania) musí byť respondentovi objasnený pojem „sexuálny kontakt“, aby chápal, čo ním výskumníci myslia. V tomto dotazníku sa sexuálny kontakt vymedzoval ako „všetky druhy milovania zahŕňajúce kontakt s genitáliami, t. j. telesný kontakt s genitáliami iného človeka, a to orálny, vaginálny alebo análny“¹⁵⁸.

Poznámky na zváženie:

V tomto príklade sa používajú inkluzívne kategórie odpovedí (ktoré sa uprednostňujú pred kategóriami v predchádzajúcom príklade o sexuálnej príťažlivosti), pričom možnosť výberu viacerých odpovedí umožňuje respondentom presnejšie opísať svoje sexuálne správanie. Rovnako ako v predchádzajúcom príklade aj tu platí, že v závislosti od cieľovej skupiny môže byť pojem „cisrodový“ mätúci, keďže mimo LGBTIQ komunity sa často nepoužíva. Pri rozlišovaní medzi cisrodovými a transrodovými ľuďmi hrozí aj riziko vylúčenia intersexuálnych ľudí.

¹⁵⁷ De Brier, N. a kol. (2022). [Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling](#) [Prevalencia a súvisiace rizikové faktory infekcie HIV v reprezentatívnej transrodovej a nebinárnej populácii vo Flámsku a v Bruseli (Belgicko): protokol pre komunitnú prierezovú štúdiu s výberom vzorky na základe času a miesta]. *PLoS ONE*, 17(4), s. 1 – 22.

¹⁵⁸ De Brier, N. a kol. (2022). [Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling](#) [Prevalencia a súvisiace rizikové faktory infekcie HIV v reprezentatívnej transrodovej a nebinárnej populácii vo Flámsku a v Bruseli (Belgicko): protokol pre komunitnú prierezovú štúdiu s výberom vzorky na základe času a miesta]. *PLoS ONE*, 17(4), s. 1 – 22.

4.2. Ako zbierať údaje o pohlaví a rode (rodovej identite)

4.2.1. Odôvodnenie

Pri zbere údajov sa často zamieňa pohlavie ako biologická premenná s rodom alebo rodovou identitou ako sociálne vymedzenou premennou, prípadne sa príslušné pojmy používajú zameniteľne. Často sa zbierajú iba údaje o právne uznanom pohlaví/rode bez toho, aby sa umožňovala sebaidentifikácia. Niekedy sa ako odôvodnenie neupravenia už existujúcich dotazníkov/premenných pridaním nových otázok alebo revíziou už použitých pojmov/kategorizácií používa cieľ extrapolovania údajov z viacerých prieskumov alebo potreba ich porovnania v čase. Niektoré krajiny si môžu napríklad z dôvodu zachovania historickej kontinuity informácií zachovávať zamieňanie kategórií pohlavia a rodu a nepoužívať revidovanú verziu (v ktorej sa rozlišuje medzi pohlavím pripísaným pri narodení a rodovou identitou).

Otázkou o rodovej identite sa však skúmajú *iné* informácie ako otázkou o pohlaví alebo otázkou o právne uznanom pohlaví/rode¹⁵⁹, pričom tieto pojmy nemusia vždy zodpovedať jeden druhému. Otázka o pohlaví často nie je pre transrodových a intersexuálnych respondentov priamočiara, pretože nevedia s istotou, či majú v odpovedi uviesť svoje pohlavie pripísané pri narodení alebo svoju rodovú identitu. Právne uznané pohlavie/rod okrem toho nevytvára o skúsenostiach množstva transrodových ľudí. Nie všetci transrodoví ľudia chcú alebo môžu získať právne uznanie rodu. Príčiny sú rôzne. Niektoré rodové identity napríklad nie je možné premietnuť do právnych možností (napríklad nebinárne identity) alebo niektorí ľudia nemusia mať prístup k možnostiam právneho uznania pohlavia/rodu, pretože to právne predpisy danej krajiny neumožňujú (napríklad obmedzenia z dôvodu lekárskeho kritérií alebo požiadavky na minimálny vek na právne uznaný rod). Dôsledkom je, že rodová identita sa pri posudzovaní právne uznaného pohlavia/rodu správne neskúma.

¹⁵⁹ Právne uznaný rod znamená rod, ktorý je v súčasnosti uznaný zákonom. Mnohé členské štáty uznávajú len možnosti muž a ženy, čím sa vylučuje zaznamenávanie ostatných identít, napríklad nebinárnych, v úradných dokladoch, ako napríklad pasoch.

Keďže **pohlavie, rod a rodová identita** slúžia na skúmanie rozdielnych základných pojmov, mali by sa oddeliť a posudzovať samostatne^{160,161,162,163}. Môže sa rozlišovať medzi pohlavím pripísaným pri narodení, rodom a rodovou identitou. Na to je potrebné objasniť a schváliť základné vymedzenia týchto jednotlivých pojmov.

Zo skúmania rodovej identity, ktoré uskutočnila Európska hospodárska komisia OSN (EHK OSN), vyplynulo, že jedným z hlavných problémov, na ktoré je potrebné prihliadať pri zbere informácií o rodovej identite, je **jazyk**. V preskúmaní sa uvádza:

V niektorých jazykoch (napríklad v gréčtine) jazyk vychádza z rámca binárnosti pohlaví, čiže pojmy sa líšia v závislosti od toho, či hovorí muž alebo žena, alebo či sa oslovuje muž alebo žena. A v niektorých jazykoch [...] neexistujú odlišné slová pre pohlavie a rod (napríklad v rumunčine a gréčtine; pravdepodobne aj v iných). V rumunčine slovo „gen“ označujúce „rod“ znamená aj „druh“ a „pohlavie“, takže „identitate sexala“ sa používa na vyjadrenie rodovej aj sexuálnej identity¹⁶⁴.

Pohlavie je „viacrozmerný pojem založený na kombinácii anatomických a fyziologických vlastností (**pohlavných znakov**), ktoré zahŕňajú vonkajšie pohlavné orgány, druhotné pohlavné znaky, pohlavné žľazy, chromozómy a hormóny. Zvyčajne sa určuje ako ženské alebo mužské a najčastejšie sa vymedzuje pri narodení na základe vizuálnej prehliadky vonkajších pohlavných orgánov“¹⁶⁵. Keď sa tento pojem vytvára na základe binárneho modelu muža a ženy, hrozí riziko opomenutia existencie intersexuálnych ľudí. Ani pre mnohých transrodových ľudí nie je pohlavie priamočiarym pojmom.

Pohlavie pripísané pri narodení označuje „pohlavie pripísané pri narodení, zvyčajne na základe vonkajších anatomických znakov dieťaťa“¹⁶⁶.

¹⁶⁰ Angus, J. (2012). *Gender, Sex, and Health Research: Developments and Challenges* (Výskum rodu, pohlavia a zdravia: vývoj a výzvy). *Canadian Journal of Nursing Research*, 44(3), s. 3 – 5.

¹⁶¹ Lorber, J. (2006). *Shifting Paradigms and Challenging Categories* (Meniace sa paradigmy a náročné kategórie). *Social Problems*, 53(4).

¹⁶² Ritz, S. A. a kol. (2017). *First steps for integrating sex and gender considerations into basic experimental biomedical research* (Prvé kroky na začlenenie úvah o pohlaví a rode do základného experimentálneho biomedicínskeho výskumu). *the FASEB Journal*, 28(1), 4 – 13.

¹⁶³ Westbrook, L. a Saperstein, A. (2015). *New categories are not enough: rethinking the measurement of sex and gender in social surveys* (Nové kategórie nestačia: prehodenie skúmania pohlavia a rodu v sociálnych prieskumoch). *Gender & Society*, 29(4), 534 – 560.

¹⁶⁴ EHK OSN (2019), *In-Depth Review of Measuring Gender Identity* (Hĺbkové preskúmanie zisťovania o rodovej identite). Konferencia európskych štatistikov, Paríž.

¹⁶⁵ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), *Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation* (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 3.

¹⁶⁶ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), *SOGIESC Glossary of Terms* (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 7.

Rod je „viacrozmerný pojem, ktorý je kombináciou rodovej identity (základný prvok vnímania seba samého), rodového prejavu a sociálnych a kultúrnych očakávaní, pokiaľ ide o status, vlastnosti a správanie súvisiace s pohlavnými znakmi“¹⁶⁷. „Rod tradične znamená sociálny a kultúrny pojem toho, čo znamená byť mužom alebo ženou. Niektorí ľudia sa však neidentifikujú v rámci rodovej binárnosti muž/žena. Rod existuje nezávisle od pohlavia a nemusí vždy zodpovedať pohlaviu pripísanému pri narodení“^{168, 169}.

Rodová identita znamená „schopnosť človeka hlboko vnútorne a individuálne pociťovať rod, ktorý môže, ale nemusí, zodpovedať pohlaviu, s ktorým sa človek narodil, pričom sem patrí aj vnímanie vlastného tela (vrátane lekárskeho, chirurgického alebo iných úprav telesného vzhľadu alebo telesných funkcií uskutočnených na základe slobodného rozhodnutia) a iné rodové prejavy, napríklad obliekanie, rečový prejav a vystupovanie“¹⁷⁰.

Rodová rôznorodosť znamená prirodzenú rôznorodosť možných rodových skúseností, ktoré sú teda širšie ako v prípade cisrodovosti alebo transrodovosti. Rodová rôznorodosť je zastrešujúci pojem zahŕňajúci množstvo možných rodových identifikácií, napríklad rodovú fluidnosť, bezrodovosť, arodovosť, birodovosť atď.¹⁷¹

Nebinárny: „prídavné meno označujúce ľudí s rodovou identitou, ktorá nepatrí do rámca binárnosti muž – žena. „Nebinárny“ je zastrešujúci pojem, ktorý zahŕňa najrôznejšie rodové prejavy vrátane ľudí s osobitnou rodovou identitou inou ako muž alebo žena, ľudí, ktorí sa identifikujú dvomi alebo viacerými rodmi (birodových alebo panrodových/polyrodových), a ľudí, ktorí sa neidentifikujú žiadnym rodom (arodových)“¹⁷².

¹⁶⁷ Národné akadémia vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 4.

¹⁶⁸ TGEU (2016), [Glossary](#) (Slovník pojmov).

¹⁶⁹ Pozri aj [stratégiu EÚ pre rodovú rovnosť na roky 2020 – 2025, v ktorej sa rod vymedzuje ako](#) „súbor spoločnosťou vytvorených rolí, vzorov správania, činností a atribútov, ktoré daná spoločnosť považuje za primerané pre ženy a mužov“, pričom toto vymedzenie bežne používajú inštitúcie EÚ vrátane Európskeho inštitútu pre rodovú rovnosť (EIGE).

¹⁷⁰ Medzinárodná komisia právnikov (2007), [Jogikartské princípy: princípy o uplatňovaní medzinárodných ľudskoprávných predpisov na sexuálnu orientáciu a rodovú identitu](#), s. 8.

¹⁷¹ Pozri napríklad rozdelenie rodových identít v [druhom prieskume Agentúry EÚ pre základné práva o LGBTI ľuďoch](#), FRA (2020), [A long way to go for LGBTI equality](#) (Dlhá cesta k rovnosti LGBTI ľudí), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg, Európska komisia (2019).

¹⁷² Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 5.

Právne uznanie rodu je proces, pri ktorom sa zákonne uzná rod transrodového a/alebo intersexuálneho človeka alebo výsledok tohto procesu¹⁷³.

Cisrodový človek: „človek, ktorého súčasná rodová identita zodpovedá pohlaviu, ktoré mu bolo pripísané pri narodení“¹⁷⁴.

Transrodový: „zastrešujúci pojem označujúci ľudí, ktorých rod nezodpovedá pohlaviu pripísanému pri narodení alebo s ním nie je v úplnom súlade“¹⁷⁵.

Endosexuálny: „pojem označujúci človeka, ktorý sa narodil s pohlavnými znakmi zodpovedajúcimi typickým binárnym znakom mužského alebo ženského tela. Endosexuálny človek sa môže identifikovať s akoukoľvek rodovou identitou alebo sexuálnou orientáciou“¹⁷⁶. Pozri aj **intersexuálny**.

Intersexuálni ľudia alebo ľudia s odchýlkou v pohlavných znakoch sa narodia s pohlavnými znakmi (so sexuálnou anatómiou, s reprodukčnými orgánmi, hormonálnou štruktúrou a/alebo úrovňou či vzorcom chromozómov), ktoré nezodpovedajú typickému spoločenskému vymedzeniu muža alebo ženy (pozri usmernenie č. 4.4 tohto usmerňovacieho dokumentu).

Pri téme rodových identít je dôležité uznať existujúcu rôznorodosť. Mnohí ľudia sa identifikujú mimo binárnych identít mužov a žien. Ľudia, ktorých rodová identita a pohlavie pripísané pri narodení si navzájom nezodpovedajú (alebo nezodpovedajú úplne), sa zvyčajne zoskupujú v rámci pojmu „**transrodovosť a rodová rozmanitosť/nebinárnosť**“¹⁷⁷. Toto základné zoskupenie predstavuje riziko nesprávneho začlenenia intersexuálnych ľudí, ktorí sa nemusia identifikovať s pohlavím, ktoré im bolo pripísané pri narodení, ale pritom sa neidentifikujú ani ako transrodoví ľudia. Na druhej strane však predstavuje aj riziko vylúčenia intersexuálnych ľudí, ktorí sa *identifikujú* ako transrodoví, ale ktorých rodová identita *nie je* v súlade s pohlavím, ktoré im bolo pripísané pri narodení.

„Rodová rôznorodosť“ je zastrešujúci pojem zahŕňajúci množstvo možných rodových identifikácií, napríklad nebinárnosť, rodovú fluidnosť, bezrodovosť, arodovosť, birodovosť atď. (pozri napríklad rozdelenie rodových identít v [druhom prieskume](#)

¹⁷³ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#) (Náš slovník pojmov).

¹⁷⁴ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 4.

¹⁷⁵ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#) (Zoznam pojmov z oblasti LGBTQ+).

¹⁷⁶ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 7.

¹⁷⁷ Motmans, J., Nieder, T. O. a Bouman, W. P. (ed.). (2020). [Non-binary and genderqueer genders](#) (Nebinárnosť a kvír identita). Routledge, Oxon.

[agentúry FRA o LGBTI ľuďoch](#) a v [slovníku pojmov v prílohe k tomuto usmerňovaciemu dokumentu](#)). Mnohí rodovo rôznorodí ľudia sa identifikujú ako transrodoví, nie však všetci.

Otázky týkajúce sa pohlavia a pohlavia pripísaného pri narodení môžu byť veľmi citlivé a môžu sa považovať za invazívne. Ak je teda cieľom zberu údajov iba zber údajov o rode respondentov, otázka o rodovej identite postačuje. Ak sa však zber údajov špecificky zameriava na rozčlenenie transrodových respondentov, otázka o rodovej identite zber týchto informácií nezabezpečí. Mnohí transrodoví ľudia sa identifikujú v rámci binárnosti, takže napríklad transrodová aj cisrodová žena môže vybrať ako svoju rodovú identitu možnosť „žena“, čo však neumožňuje rozčlenenie¹⁷⁸.

Pri zbere údajov o transrodových respondentoch existuje viacero možných prístupov. Respondentov je možné sa priamo spýtať, či sa identifikujú ako transrodoví. Takisto je možné prijať dvojfázový prístup, pri ktorom sa najskôr kladie otázka o rodovej identite a potom o tom, či sa rodová identita respondenta líši od pohlavia, ktoré mu bolo pripísané pri narodení. Pri alternatívnom dvojfázovom prístupe sa kladú otázky o rodovej identite a pohlaví pripísanom pri narodení (na rozdiel od prvej dvojfázovej otázky sa pri tejto alternatíve výslovne neodkazuje na to, či sa rodová identita respondenta líši od pohlavia, ktoré mu bolo pripísané pri narodení). Posledné dva prístupy predstavujú už uvedené riziko nesprávnej klasifikácie intersexuálnych respondentov (je potrebné uviesť, že týmito otázkami sa neposudzuje, či je niekto intersexuálny/má odchýlku v pohlavných znakoch, preto je potrebné tieto skutočnosti posudzovať v samostatnej otázke) (pozri usmernenie č. 4.4 tohto usmerňovacieho dokumentu).

4.2.2. Usmernenie

Členské štáty a všetky ostatné príslušné inštitúcie a subjekty zapojené do zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch alebo zodpovedné za takýto zber sa vyzývajú, aby prijali opatrenia uvedené v nasledujúcich bodoch.

- Mali by vypracovať otázky, v ktorých sa používa presná terminológia, a zabezpečiť platnosť pojmov v týchto otázkach, a to jednoznačným rozlišovaním medzi skúmaniami týkajúcimi sa „rodu“ a skúmaniami týkajúcimi sa „pohlavia“. Pojem „rodová identita“ by mal byť jednoznačne odlišný od pojmu „pohlavie pripísané

¹⁷⁸ Schilt, K. a Bratter, J. (2015). *From multiracial to transgender? Assessing attitudes toward expanding gender options on the US census* (Od multirasovosti k transrodovosti? Posúdenie prístupov k rozširovaniu rodových možností v sčítaní obyvateľov v USA). *Transgender Studies Quarterly*, 2(1), s. 77 – 100.

pri narodení“, ako aj od právnej evidencie rodu (alebo jej možnej zmeny) alebo zdravotnej starostlivosti týkajúcej sa potvrdenia rodu, prípadne by sa mali tieto pojmy jednoznačne chápať ako odlišné.

- Používané pojmy (ako napríklad „rod“, „rodová identita“, „pohlavie“ a „pohlavie pripísané pri narodení“) by mali byť jednoznačne vymedzené/vysvetlené ([pozri slovník pojmov v prílohe k tomuto usmerňovaciemu dokumentu](#)).
- Vymedzenia by mali vypracovať na základe dôkladných konzultácií s organizáciami občianskej spoločnosti pre transrodových a intersexuálnych ľudí a s prihliadnutím na miestnu kultúrnu terminológiu.
- V čo najväčšej miere by sa mali vyhnúť zberu údajov o „pohlaví pripísanom pri narodení“ v rámci samostatnej položky pri zbere údajov. „Pohlavie“ ako samostatné kritérium by sa malo skúmať iba vtedy, ak má analytickú hodnotu.
- Mali by používať inkluzívne skúmania týkajúce sa rodu, ktoré zahŕňajú tieto prvky:
 - Jednofázové skúmania: snahy o identifikovanie transrodových respondentov pomocou jednej otázky (napr. Identifikujete sa ako transrodový človek?).
 - Dvojfázové skúmania: širší prístup, ktorého cieľom je započítať ľudí, ktorí sa neidentifikujú s pohlavím pripísaným pri narodení (napr. transľudia, niektorí intersexuálni ľudia), a ľudí, ktorí sa s ním identifikujú, pozostávajúci z postupnosti dvoch otázok – bežná otázka týkajúca sa 1. súčasného pohlavia a 2. toho, či sa rod respondenta líši od pohlavia, ktoré mu bolo pripísané pri narodení, alebo 1. súčasného rodu a 2. pohlavia pripísaného pri narodení. V krížovej tabuľke môžu tieto dvojfázové skúmania poskytovať približný počet cisrodových žien a mužov, transrodových žien a mužov, ako aj ľudí, ktorí sa identifikujú pomocou pojmov mimo rodovej binárnosti, napríklad ako nebinárni alebo kvír.
 - Ak je to možné, obe otázky by sa mali uvádzať na tej istej strane. Uprednostňuje sa postup, pri ktorom sa otázky o rodovej identite kladú **pred** otázkami o pohlaví pripísanom pri narodení. Z niektorých dôkazov vyplýva, že pre niektorých transrodových respondentov je nepríjemné, ak sa im najprv položí otázka o pohlaví pripísanom pri narodení¹⁷⁹.
 - Ak sa pri dvojfázovom prístupe položí najskôr otázka o pohlaví pripísanom pri narodení, malo by sa objasniť, že ako ďalšia bude

¹⁷⁹ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), *Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation* (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 119.

nasledovať otázka o rodovej identite, ktorá umožní respondentom vlastnú identifikáciu.

- Ak sú otázky zamerané na mladších ľudí alebo na deti, malo by sa tomu prispôbiť ich znenie, aby boli pre cieľovú populáciu zrozumiteľné¹⁸⁰.
- V prípade konkrétnej časti týkajúcej sa „pohlavia pripísaného pri narodení“, a ak je právne možné zaznamenať tretiu kategóriu do úradných dokladov, mala by sa k binárnej možnosti (žena/muž) pridať tretia voľnotextová kategória odpovede s takouto možnosťou. V krajinách, v ktorých tretia možnosť nie je v úradných dokladoch povolená, je možné túto možnosť vynechať, hoci ľudia narodení v cudzine môžu tretiu kategóriu potrebovať.
- V situáciách, v ktorých zber údajov o transrodovom statuse nie je hlavným cieľom, by postačovala jedna otázka o rode s kategóriami muž, žena a tretou kategóriou, ako napríklad „iný rod“. V otázke by sa však ako tretia kategória nemala používať „transrodový“. Keďže množstvo transrodových ľudí sa identifikuje ako muž alebo žena, takéto skúmanie by bolo neplatné a nevedlo by k dostatočnej identifikácii transrodových respondentov¹⁸¹.
- Mali by pravidelne prehodnocovať a rozširovať možnosti odpovedí v rámci rôznych nastavení, a to najmä odpovedí (hlavne písomných) ľudí, ktorí sami seba identifikujú mimo binárnych rodových noriem.
- Mali by pravidelne posudzovať výkonnosť položky v jednotlivých módoch prieskumu vrátane zástupného vykazovania, a to v iných ako národných jazykoch¹⁸²: i) v prípade jednotlivých sociálnych, demografických a etnických skupín menších; ii) v prípade ľudí s prisťahovaleckým pôvodom a iii) v prípade mladých ľudí.
- Podľa odporúčaní uvedených v dokumente [2019 UNECE review on gender identity](#) (Podrobné skúmanie rodovej identity EHK OSN z roku 2019) sa môžu jazykové

¹⁸⁰ Údaje o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch mladých ľudí sa už v niektorých krajinách zbierajú. Môže však byť potrebné otázky preformulovať. Pre dospievajúcich môže byť napríklad zrozumiteľnejšie použitie jednoduchých fráz ako „do akej miery sa cítite byť chlapcom/dievčaťom?“ V súčasných jazykových usmerneniach pre výskum sa však odrádza od používania pojmov ako „na 100 %“ a „ako pravý chlapec“. Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 132.

¹⁸¹ Schilt, K. a Bratter, J. (2015). [From multiracial to transgender? Assessing attitudes toward expanding gender options on the US census](#) (Od multirasovosti k transrodovosti? Posúdenie prístupov k rozširovaniu rodových možností v sčítaní obyvateľov v USA). *Transgender Studies Quarterly*, 2(1), s. 77 – 100.

¹⁸² Často uvádzanou výzvou pri zavádzaní medzinárodných noriem pre dvojfázový zber údajov je neexistencia slov v niektorých jazykoch, ktorými by sa rozlišovalo medzi „pohlavím“ a „rodom“, EHK OSN (2019), [In-Depth Review of Measuring Gender Identity](#) (Hĺbkové preskúmanie zisťovania o rodovej identite). Konferencia európskych štatistikov, Paríž.

problémy v jazykoch, v ktorých nie je pojem rodu zaužívaný, riešiť vymedzením a usmernením, ktoré sa poskytne online alebo prostredníctvom osoby, ktorá vedie rozhovor. Jednotlivé jazyky si môžu vyžadovať rôzne odlišnosti v prekladoch. Na zaistenie toho, aby respondenti rozumeli kladeným otázkam, sa odporúča testovanie otázok. Toto testovanie je potrebné pravidelne opakovať podľa toho, ako sa mení chápanie verejnosti¹⁸³.

4.2.3. Príklady na to, ako zbierať údaje o pohlaví, rode a rodovej identite

4.2.3.1. Príklad prevzatý z prieskumu agentúry FRA o LGBTIQ ľuďoch:

Otázka č. 1: Ako by ste sa dnes opísali?

Možnosti odpovedí „žena“ a „muž“ zahŕňajú aj transženy a transmužov.

Jedna odpoveď

- Žena
- Muž
- Nebinárny, alebo kvír, alebo arodový, alebo polyrodový, alebo rodovo fluidný človek
- Ak sa neidentifikujete ako žena, muž ani nebinárny človek, uveďte, ako sa identifikujete...
- Neželám si uviesť
- Nerozumiem otázke
- Neviem

Otázka č. 2: Ste/boli ste transrodový človek?

(Túto otázku položíte, ak je odpoveď na otázku č. 1 „Žena“, „Muž“ alebo „Ak sa neidentifikujete ako žena, muž ani nebinárny človek, uveďte, ako sa identifikujete...“)

Pojem „transrodový“ sa v tomto prieskume používa ako všeobecný zastrešujúci pojem, ktorý zahŕňa všetkých transrodových, nebinárnych, rodovo variantných, polyrodových, arodových, rodovo fluidných, transsexuálnych ľudí, ľudí s rodovo nekonformným odievaním (cross-dresser) alebo mužov a ženy s transsexuálnou minulosťou a ďalšie pojmy.

- Áno
- Nie
- Neželám si uviesť
- Nerozumiem otázke
- Neviem

Otázka č. 3: Aké pohlavie vám bolo pripísané pri narodení?

¹⁸³ EHK OSN (2019), *In-Depth Review of Measuring Gender Identity* (Hĺbkové preskúmanie zisťovania o rodovej identite). Konferencia európskych štatistikov, Paríž.

[INFORMAČNÉ TLAČIDLO: Prípisanie pohlavia pri narodení znamená klasifikáciu človeka ako muža, ženy, intersexuálneho človeka alebo človeka s iným pohlavím pripísaným pri narodení, a to často na základe fyzickej anatómie. Pohlavie pripísané pri narodení je zaznamenané v rodnom liste vystavenom po vašom narodení.]

Jedna odpoveď

- Ženské
- Mužské
- Iné (uvedte...)
- Nechcem odpovedať

Ako spočítať zozbierané údaje:

- Transžena: otázka č. 1 = žena a otázka č. 2 = áno
- Transmuž: otázka č. 1 = muž a otázka č. 2 = áno
- Rodovo rôznorodý: Otázka č. 1 = nebinárny, alebo kvír, alebo arodový, alebo polyrodový, alebo rodovo fluidný človek

Poznámky na zváženie

Tento prístup je založený na sebaidentifikácii, čo umožňuje respondentom samým uviesť, či sa považujú za transrodových ľudí. Keďže pohlavie pripísané pri narodení sa používa ako základe klasifikácie respondentov, prístup nepredstavuje uvedené riziko nesprávnej klasifikácie intersexuálnych respondentov. Údaje o pohlaví pripísanom pri narodení sa namiesto toho zbierajú ako dodatočné informácie, ktoré sa môžu použiť na účely analýzy, a získavajú sa až po otázke o súčasnom rode. Je to dôležité, pretože z kvalitatívneho výskumu vyplýva, že pre niektorých transrodových respondentov môže byť nepríjemné, ak sa im otázka o pohlaví pripísanom pri narodení položí pred otázkou o súčasnom rode¹⁸⁴. Je to v súlade so skúsenosťami organizácií občianskej spoločnosti, s ktorými sa konzultuje proces navrhovania tohto usmerňovacieho dokumentu. Obmedzením tejto otázky je kategória Nebinárny alebo kvír, alebo arodový, alebo polyrodový, alebo rodovo fluidný človek, ktorá nezachytáva všetky rody mimo kategórie binárnosti. Takisto sa pri prístupe k počítaniu predpokladá, že všetci títo respondenti sa identifikujú ako transrodoví, čo v prípade niektorých nemusí platiť. Otázka nezachytáva informácie o intersexuálnych respondentoch, z ktorých väčšina bude mať pri narodení pripísané mužské alebo ženské pohlavie. S cieľom primerane zachytiť tieto informácie je dôležité pýtať sa samostatne na to, či sú respondenti intersexuálni/majú odchýlku v pohlavných znakoch (pozri usmernenie č. 4.4 tohto usmerňujúceho dokumentu).

¹⁸⁴ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), *Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation* (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 119.

4.2.3.2. Príklad otázky o rode, ktorý zodpovedá pohlaviu pripísanému pri narodení – Austrálsky štatistický úrad

Ak otázka o pohlaví pripísanom pri narodení nie je nevyhnutne potrebná, odporúča sa dvojfázový prístup, v ktorom sa kladie otázka, či rodová identita človeka zodpovedá jeho pohlaviu pripísanému pri narodení. Tým sa umožňuje rozčlenenie údajov o transrodových ľuďoch, čo sa nedá dosiahnuť iba jednou otázkou o rodovej identite. Ako však už bolo uvedené, toto dvojfázové zoskupenie otázok predstavuje riziko nesprávnej klasifikácie intersexuálnych respondentov. Austrálsky štatistický úrad prijal tento dvojfázový prístup a okrem toho pridal dodatočnú otázku o právnej evidencii rodu.

Otázka č. 1: Ako by ste opísali svoj rod¹⁸⁵?

[INFORMAČNÉ TLAČIDLO: Pod pojmom „rod“ sa myslí súčasný rod, ktorý sa môže líšiť od pohlavia zaznamenaného pri narodení, ako aj od toho, ktorý sa uvádza v úradných dokladoch.] JEDNA ODPOVEĎ

- Muž alebo mužský
- Žena alebo ženský
- Nebinárny
- [Používam/Používajú] iný pojem (uved'te)
- Nechcem odpovedať

Otázka č. 2: Je váš rod rovnaký ako vaše pohlavie, ktoré bolo zaevidované pri narodení?

- Áno
- Nie (uved'te rod):

Otázka č. 3: Dali ste si upraviť evidenciu rodu v úradných dokladoch?

- Áno
- Nie

¹⁸⁵ Austrálsky štatistický úrad (2020), [Standard for Sex, Gender, Variations of Sex Characteristics and Sexual Orientation Variables](#) (Norma pre premenné týkajúce sa pohlavia, rodu, odchýlok v pohlavných znakoch a sexuálnej orientácie), ABS.

Ako spočítať zozbierané údaje

V usmernení zverejnenom online sa uvádzajú len podrobnosti o spočítaní údajov z prvej otázky¹⁸⁶. V nasledujúcom rámciku sa uvádza, ako sa údaje z otázky počítali.

Uprednostňovaný kód	Alternatívny kód	Označenie	Vymedzenie pojmu
1	M	Muž alebo mužský	Ľudia, ktorí svoj rod opisujú ako muž alebo mužský.
2	F	Žena alebo ženský	Ľudia, ktorí svoj rod opisujú ako žena alebo ženský.
3	X	Nebinárny	Ľudia, ktorí svoj rod opisujú ako nebinárny.
4	T	Iný pojem	Ľudia, ktorí svoj rod opisujú iným pojmom ako muž/mužský, žena/ženský alebo nebinárny.*
5	Z	Nechcem odpovedať	Ľudia, ktorí si neprajú odpovedať na otázku o tom, ako by opísali svoj rod.

* Okrem prípadov, keď písomná odpoveď v kategórii Iný pojem obsahuje variáciu na kategórie Muž alebo mužský, Žena alebo ženský alebo Nebinárny, keďže v takom prípade bude odpoveď kódovaná podľa príslušného označenia.

Počet transrodových a nebinárnych respondentov sa môže odvodiť takto:

- Transmuž: otázka č. 1 = muž alebo mužský A otázka č. 2 = nie
- Transžena: otázka č. 1 = žena alebo ženský A otázka č. 2 = nie
- Nebinárny: otázka č. 1 = nebinárny

Poznámky na zváženie

Trojfázový austrálsky prístup obsahuje možnosť pre ľudí, ktorí boli pri narodení zaevidovaní s iným ako mužským alebo ženským pohlavím, pričom jeho odpovede sú vzájomne vylučujúce a vzájomne vyčerpávajúce. Otázka o evidencii rodu je takisto výhodou, pretože nízke percentuálne podiely pri tejto otázke môže vypovedať o problémoch s právnym procesom (hoci nie všetci transrodoví ľudia si chcú nechať právne uznať svoj rod). Poskytnúť pri tejto otázke možnosť odpovede iba „áno“ a „nie“ je však príliš zjednodušujúce. Požiadavky a náklady na vydanie jednotlivých dokladov sa rôznia, preto je možné, že respondent si dal napríklad aktualizovať pas, ale nie rodný list, čo však otázka o jeho súčasnej forme nezachytáva. V otázke sa výslovne neuvádzajú iné rodové identity okrem mužskej, ženskej a nebinárnej, hoci sú zahrnuté

¹⁸⁶ Austrálsky štatistický úrad (2020), *Standard for Sex, Gender, Variations of Sex Characteristics and Sexual Orientation Variables* (Norma pre premenné týkajúce sa pohlavia, rodu, odchýlok v pohlavných znakoch a sexuálnej orientácie), ABS.

v možnosti [Používam/Používajú] iný pojem. Tento prístup predstavuje riziko nesprávneho začlenenia intersexuálnych ľudí, ktorí sa nemusia identifikovať s pohlavím, ktoré im bolo pripísané pri narodení, ale pritom sa neidentifikujú ani ako transrodoví ľudia. Na druhej strane však predstavuje aj riziko vylúčenia intersexuálnych ľudí, ktorí sa identifikujú ako transrodoví, ale ktorých rodová identita nie je v súlade s pohlavím, ktoré im bolo pripísané pri narodení. A napokon nie je vo voľnotextovej možnosti z otázky č. 2 jasné, či by mali respondenti uviesť svoj súčasný rod alebo pohlavie, ktoré im bolo pripísané pri narodení.

4.2.3.3. Príklad uzavretých zoznamov rodových kategórií – štúdia o transrodových ľuďoch v Belgicku

Vo väčšine prípadov, keď cieľom zberu údajov nie je úplné preskúmanie rodovej identity, postačí ponúknuť **uzavretý zoznam rodových kategórií**, z ktorých si má respondent vybrať jednu, ktorá mu v danej chvíli najviac zodpovedá. Tento prístup je vhodný pre prípady, keď pre zber údajov nie je dôležité pohlavie respondenta pripísané pri narodení ani jeho transrodový status.

Príkladom tohto prístupu je nasledujúca otázka.

Otázka č. 1: Ako by ste opísali svoju rodovú identitu? Cítite a vnímate, že ste (môžete vybrať viaceré možnosti):

- Muž
- Žena
- Muž s transrodovou minulosťou
- Žena s transrodovou minulosťou
- Muž s rodovo nekonformným odievaním (cross-dresser)
- Žena s rodovo nekonformným odievaním (cross-dresser)
- Transmuž: človek, ktorý sa narodil ako žena, ale má mužskú rodovú identitu
- Transžena: človek, ktorý sa narodil ako muž, ale má ženskú rodovú identitu
- Kvír
- Nebinárna
- Polyrodová
- Rodovo fluidná
- Iná: (uvedte)...
- Nechcem uviesť

Otázka č. 2: Na to, aby bolo možné analyzovať údaje z tejto štúdie, môžeme použiť iba obmedzenú kategóriu z uvedených kategórií. Preto by sme chceli vedieť, ktorá

skupina najviac zodpovedá vašej súčasnej rodovej identite? Začiarknite odpoveď, ktorá vám v tejto chvíli najviac zodpovedá. Uprednostňujem zaradenie do skupiny:

- (Trans)muž
- (Trans)žena
- Ľudia s rodovo nekonformným odievaním (cross-dresser)
- Kvír/arodoví/polyrodoví/rodovo fluidní/nebinárni ľudia
- Neviem, nič neuprednostňujem

Poznámky na zváženie

Tento prístup umožňuje respondentom určiť, do ktorej skupiny sa na účely štúdie zaradia. Kategória Muž alebo Žena s transrodovou minulosťou však môžu byť pre respondentov mäťúce. Okrem toho nie všetci ľudia s rodovo nekonformným odievaním (cross-dresseri) sa vnímajú ako transrodoví ľudia, takže zahrnutie tejto kategórie môže takisto vyvolať zmätok. Napokon sa v otázke nemusí podariť zachytiť všetkých transrodových respondentov, keďže niektorí mohli v otázke č. 1 vybrať iba kategóriu Muž alebo Žena.

4.3. Ako zbierať údaje o rodovom prejave

4.3.1. Odôvodnenie

Rodový prejav je „vyjadrenie rodu konkrétneho človeka prostredníctvom jeho fyzického vzhľadu vrátane oblečenia, účesu, doplnkov, kozmetiky, ako aj gest, rečového prejavu, vzorcov správania, mien a spôsobu oslovenia. Rodový prejav môže, ale nemusí byť v zhode s rodovou identitou človeka¹⁸⁷“.

Rodová nekonformnosť: „všeobecný pojem označujúci ľudí, ktorí sa nesprávajú podľa tradičných očakávaní svojho rodu, prípadne ľudia, ktorých rodový prejav úplne nezapadá do danej kategórie. Mnohí z nich sa identifikujú aj ako transrodoví ľudia, nie však všetci“¹⁸⁸.

Rodový prejav je užitočnou premennou pri určovaní toho, či sa s rodovo nekonformnými ľuďmi (bez ohľadu na ich sexuálnu orientáciu, rodovú identitu alebo pohlavné znaky)

¹⁸⁷ Medzinárodná komisia právnikov (2017), [Jogjakartské princípy plus 10 – Ďalšie princípy a povinnosti štátu v oblasti uplatňovania medzinárodných právnych predpisov o ľudských právach týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodového prejavu a pohlavných znakov na doplnenie jogjakartských princíпов](#), s. 6.

¹⁸⁸ Human Rights Campaign (2022), [Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov).

zaobchádza inak, a to na základe miery, v akej je ich rodový prejav zosúladený s rodom, ktorý im pripisujú iní.

Otázky o rodovom prejave môžu zahŕňať: i) kontinuálne skúmanie ženskosti a mužskosti alebo ii) otázky o vnímaní rodovej konformity inými. Každý prístup môže byť užitočný, závisí to od cieľa výskumu.

Kontinuálny prístup vychádza z etablovaného výskumu v oblasti psychológie, podľa ktorého by sa ženskosť a mužskosť nemali vnímať ako protipóly, keďže ľudia môžu byť na oboch stupniciach na nízkej alebo vysokej úrovni, niekde v strede alebo aj úplne mimo nich^{189,190}. Z kognitívnych rozhovorov s kvír ženami takisto vyplýva, že dvojpólové skúmanie, pri ktorom sa majú respondenti hodnotiť na stupnici od veľmi mužského po veľmi ženské, je konceptuálne aj empiricky problematické¹⁹¹. Jednopolové skúmanie, pri ktorom sa ženskosť a mužskosť zisťujú samostatne, sa okrem toho ukázalo ako spoľahlivejšie v porovnaní s dvojpólovým skúmaním, a to najmä pri výbere podrobnejších odpovedí v prípade transrodových respondentov¹⁹².

Na rodový prejav je možné sa pýtať prostredníctvom sebahodnotenia (ako respondent vníma vlastný rodový prejav), ako aj prostredníctvom hodnotenia druhými (ako respondenta vnímajú iní ľudia). Hoci odpovede v rámci sebahodnotenia a hodnotenia druhými sa často prekrývajú, ide o užitočný nástroj na skúmanie nezrovnalostí medzi nimi, keďže tieto nezrovnalosti majú súvis s horším zdravotným stavom¹⁹³. Z kvalitatívneho výskumu vyplýva, že sebahodnotenie by sa malo vyžadovať skôr ako hodnotenie druhými¹⁹⁴.

Druhý prístup k otázkam o vnímanej konformnosti sa v prieskumoch jednoduchšie používa a môže sa použiť aj v spojení s otázkami o diskriminácii, obťažovaní a násilí,

¹⁸⁹ Garbarski, D. (2023), [The measurement of gender expression in survey research](#) (Skúmanie rodového prejavu v prieskumoch), *Social Science Research* 110, s. 2.

¹⁹⁰ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 104.

¹⁹¹ Garbarski, D., LaVergne, D. (2020). [The Measurement of Sexual Attraction and Gender Expression: Cognitive Interviews with Queer Women](#) (Skúmanie sexuálnej príťažlivosti a rodového prejavu: kognitívne rozhovory s kvír ženami). In: Brenner, P.S. (ed.) *Understanding Survey Methodology*. Frontiers in Sociology and Social Research, vol 4. Springer, Cham.

¹⁹² Garbarski, D. (2023), [The measurement of gender expression in survey research](#) (Skúmanie rodového prejavu v prieskumoch), *Social Science Research* 110, s. 9.

¹⁹³ Hart, C. G., Saperstein, A., Magliozzi, D. a Westbrook, L. (2019), [Gender and health: beyond binary categorical measurement](#), (Rod a zdravie: za hranicami skúmania v binárnych kategóriách) *Journal of Health and Social Behavior*, 60 (1), s. 109.

¹⁹⁴ Garbarski, D. (2023), [The measurement of gender expression in survey research](#) (Skúmanie rodového prejavu v prieskumoch), *Social Science Research* 110, s. 2.

keďže ľudia, ktorí sú menej konformní, sa s týmito problémami stretávajú častejšie. Je vhodnejší pre prieskum týkajúci sa LGBTIQ ľudí ako pre prieskum v celkovej populácii.

4.3.2. Usmernenie

Členské štáty a všetky ostatné príslušné inštitúcie a subjekty zapojené do zberu údajov o sexuálnej orientácii, rodovej identite, rodovom prejave a pohlavných znakoch alebo zodpovedné za takýto zber sa vyzývajú, aby prijali opatrenia uvedené v nasledujúcich bodoch.

- Mali by používať škálu kontinua (dve Likertove škály na skúmanie mužského rodového prejavu a ženského rodového prejavu) podľa toho, čo o sebe uvedie respondent.
- Ak je to možné, mali by sa pýtať na subjektívne hodnotenie rodového prejavu respondentov, ako aj na to, ako si respondenti myslia, že ostatní hodnotia ich rodový prejav. Ak nie je dostatok priestoru, mali by sa pýtať na druhú vec (hodnotenie druhými)¹⁹⁵.
- Mali by prihliadnuť na to, že rodový prejav sa môže v jednotlivých kontextoch líšiť v závislosti od toho, či sa respondenti cítia komfortne a bezpečne. Respondenti nemusia byť schopní vyjadriť samých seba tak, aby to bolo v súlade s ich želaním.
- Ak je v prieskume zameranom na LGBTIQ ľudí cieľom otázky vyhodnotiť, ako ostatní vnímajú respondenta, aby bolo možné určiť, ako to môže ovplyvniť skúsenosti respondenta, najvhodnejšie je pýtať sa na vnímanú konformnosť.

4.3.3. Príklady skúmania rodového prejavu

4.3.3.1. Príklad kontinuálneho prístupu¹⁹⁶

Otázka č. 1. Ako by ste vo všeobecnosti opísali svoj vzhľad, štýl a obliekanie?

¹⁹⁵ Garbarski, D. (2023), [The measurement of gender expression in survey research](#) (Skúmanie rodového prejavu v prieskumoch), *Social Science Research* 110, s. 13 – 14.

¹⁹⁶ Garbarski, D. (2023), [The measurement of gender expression in survey research](#) (Skúmanie rodového prejavu v prieskumoch), *Social Science Research* 110.

Vôbec nie ženské	Trochu ženské	Do určitej miery ženské	Veľmi ženské	Extrémne ženské
☐	☐	☐	☐	☐
Vôbec nie mužské	Trochu mužské	Do určitej miery mužské	Veľmi mužské	Extrémne mužské
☐	☐	☐	☐	☐

Otázka č. 2. Ako by podľa vás vo všeobecnosti ľudia opísali váš vzhľad, štýl a obliekanie?

Vôbec nie ženské	Trochu ženské	Do určitej miery ženské	Veľmi ženské	Extrémne ženské
☐	☐	☐	☐	☐
Vôbec nie mužské	Trochu mužské	Do určitej miery mužské	Veľmi mužské	Extrémne mužské
☐	☐	☐	☐	☐

Otázka č. 3. Ako by ste vo všeobecnosti opísali svoju chôdzu, rečový prejav, sedenie, státie a gestikuláciu?

Vôbec nie ženské	Trochu ženské	Do určitej miery ženské	Veľmi ženské	Extrémne ženské
☐	☐	☐	☐	☐
Vôbec nie mužské	Trochu mužské	Do určitej miery mužské	Veľmi mužské	Extrémne mužské
☐	☐	☐	☐	☐

Otázka č. 4. Ako by podľa vás vo všeobecnosti ľudia opísali vašu chôdzu, rečový prejav, sedenie, státie a gestikuláciu?

Vôbec nie ženské	Trochu ženské	Do určitej miery ženské	Veľmi ženské	Extrémne ženské
------------------	---------------	-------------------------	--------------	-----------------

○	○	○	○	○
Vôbec nie mužské	Trochu mužské	Do určitej miery mužské	Veľmi mužské	Extrémne mužské
○	○	○	○	○

Poznámky na zváženie

V tomto príklade sa používa jednopólové skúmanie mužskosti a ženskosti, a tým sa bráni ich umiestneniu do protichodných pozícií. Tento príklad sa týka rozmerov vzhľadu aj správania. To, či má poradie otázok o vzhľade a správaní významný vplyv, a či sa môžu tieto otázky prieskumu kombinovať, je ešte potrebné dôkladnejšie preskúmať¹⁹⁷. Nedostatkom tohto prístupu je to, že sa pri ňom predpokladá, že respondenti chápu svoj rodový prejav v pojmoch mužskosti a ženskosti, čo nemusí byť pravda, a to najmä v prípade arodových respondentov. Preto by bolo potrebné pridať možnosť Žiadne na tejto stupnici. Ďalším obmedzením príkladu je to, že neposkytuje respondentom možnosti Nevieťm a Nechcem odpovedať, ktoré sú dôležité z etického hľadiska (pozri oddiel 2.3 tohto usmerňujúceho dokumentu).

4.3.3.2. Príklad otázky na vnímanú konformnosť¹⁹⁸

Ľudia rozoznajú, že som transrodový/rodovo nekonformný človek, aj ak im to nepoviem.

- Vždy
- Väčšinou
- Niekedy
- Príležitostne
- Nikdy

Poznámky na zváženie

Tento príklad pochádza z prieskumu zameraného na transrodových ľudí. Otázka zachytáva rozsah vnímanej vizuálnej konformnosti respondenta s tradičnými prejavmi

¹⁹⁷ Garbarski, D. (2023), *The measurement of gender expression in survey research* (Skúmanie rodového prejavu v prieskumoch), *Social Science Research* 110, s. 14.

¹⁹⁸ Jaime, G., Mottet, L., Tanis, J., Harrison, J., Herman, J. a Keisling, M. (2011), *Injustice at Every Turn: A Report of the National Transgender Discrimination Survey* (Nespravodlivosť na každom kroku: správa o národnom prieskume diskriminácie transrodových ľudí), Národné centrum pre rovnosť transrodových ľudí a Národná pracovná skupina pre gejov a lesby, Washington DC, s. 184.

rodovej identity, ktorý sa môže analyzovať v spojení s mierami diskriminácie, násilia a obťažovania. Hoci je táto otázka nasmerovaná iba na transrodových a rodovo nekonformných respondentov, podobnú otázku možno položiť aj iným LGBTIQ respondentom. V prieskume generácií, ktorý bol zameraný na LGB respondentov, bola napríklad položená otázka: „Ako často, ak vôbec, ľudia rozpoznajú, že ste LGB človek, hoci im to nepoviete?“ Prieskum obsahoval tie isté možnosti odpovede Vždy, Väčšinou, Niekedy, Príležitostne a Nikdy¹⁹⁹. Ako už bolo uvedené, v otázke chýbajú možnosti Neviem a Nechcem odpovedať, ktoré je dôležité začleniť z etického hľadiska (pozri oddiel 2.3 tohto usmerňovacieho dokumentu).

4.4. Ako zbierať údaje o pohlavných znakoch

4.4.1. Odôvodnenie

Pohlavné znaky sú „fyzické vlastnosti človeka v súvislosti s pohlavím vrátane genitálií a ostatných pohlavných a reprodukčných znakov, chromozómov, hormónov a druhotných pohlavných znakov charakteristických pre dospievanie“²⁰⁰.

Intersexuálni ľudia lebo ľudia s odchýlkou v pohlavných znakoch sa narodia s pohlavnými znakmi (so sexuálnou anatómiou, s reprodukčnými orgánmi, hormonálnou štruktúrou a/alebo úrovňou či vzorcom chromozómov), ktoré nezodpovedajú typickému spoločenskému vymedzeniu muža alebo ženy. Odchýlka v pohlavných znakoch sa často identifikuje až v neskorších fázach života²⁰¹.

Intersexuálny status/odchýlka v pohlavných znakoch predstavuje dôležitý prvok demografického stavu a súkromných informácií o zdravotnom stave. Môže byť aj

¹⁹⁹ Krueger, E. A., Lin, A., Kittle, K. R. a Meyer, I. H. (2020), *Generations – A Study of the Life and Health of LGB People in a Changing Society (Methodology and Technical Notes, Gallup Quantitative Survey)* [Generácie – štúdia o živote a zdraví LGB ľudí v meniacej sa spoločnosti (metodika a technické poznámky, kvantitatívny prieskum Gallup], The Williams Institute, Los Angeles.

²⁰⁰ Medzinárodná komisia právnikov (2017), *Jogjakartské princípy plus 10 – Ďalšie princípy a povinnosti štátu v oblasti uplatňovania medzinárodných právnych predpisov o ľudských právach týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodového prejavu a pohlavných znakov na doplnenie jogjakartských princípov*, s. 6.

²⁰¹ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), *Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation* (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 139.

aspektom identity, hoci nie všetci ľudia s odchýlkou v pohlavných znakoch sa budú identifikovať ako intersexuálni alebo sa považovať za súčasť LGBTIQ komunity²⁰².

Endosexuálny: „pojmem označujúci človeka, ktorý sa narodil s pohlavnými znakmi zodpovedajúcimi typickým binárnym znakom mužského alebo ženského tela. Endosexuálny človek sa môže identifikovať s akoukoľvek rodovou identitou alebo sexuálnou orientáciou“²⁰³.

Hoci je výskum intersexuálnych ľudí mimo klinického prostredia stále zriedkavý, nedávne diskusie o metodikách výskumu najlepších postupov sa zintenzívnili²⁰⁴. V odbornej literatúre sa na opísanie ľudí s odchýlkami v pohlavných znakoch používajú rôzne pojmy. Terminológiu používanú na opísanie tejto populácie formujú sociálne postoje ku koncepciám pohlaví a rodov, ktoré do veľkej miery prijímajú aj zdravotnícki pracovníci a tvorcovia politik.

Začlenením otázky o pohlavných znakoch sa v zozbieraných údajoch zviditeľňujú intersexuálni ľudia/ľudia s odchýlkami v pohlavných znakoch. Je dôležité nezamieňať si odchýlku v pohlavných znakoch s určitou (rodovou) identitou a treba chápať intersexualitu ako skúsenosť. Väčšina ľudí s odchýlkou v pohlavných znakoch sa identifikuje buď ako muž, alebo ako žena, hoci pri zbere údajov by vždy malo byť možné vybrať si/poskytnúť možnosť sebaidentifikácie ako intersexuálneho a/alebo rodovo rôznorodého človeka (ako napríklad nebinárneho/kvír)²⁰⁵.

Výskumníci by si mali byť vedomí toho, že koncepcia intersexuality nie je všeobecne známa ani v samotnej populácii intersexuálnych ľudí, keďže množstvo ľudí s odchýlkami v pohlavných znakoch často dostáva iné názvy/diagnózy²⁰⁶, ako napríklad syndróm necitlivosti na androgény, kongenitálna adrenálna hyperplázia, Klinefelterov syndróm

²⁰² Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 141.

²⁰³ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 7.

²⁰⁴ Park, A. (2016), [Reachable: Data collection methods for sexual orientation and gender identity](#) (Dosiagnuteľní: metódy zberu údajov o sexuálnej orientácii a rodovej identite), The Williams Institute, Los Angeles.

²⁰⁵ Jones, T., Hart, B., Carpenter, M., Ansara, G., Leonard, W., a Lucke, J. (2016), [Intersex. Stories and Statistics from Australia](#) (Intersexualita. Príbehy a štatistiky z Austrálie), Open Book Publishers, Cambridge.

²⁰⁶ van Ditzhuijzen, J. a Motmans, J. (2020), [Kennis En Opvattingen over Intersekse: Een Nulmeting in Nederland En Vlaanderen](#), Rutgers a UZ Gent, Utrecht a Gent.

alebo Turnerov syndróm²⁰⁷. Vzhľadom na rôznorodosť používaných pojmov, ako aj na rôznorodosť znalosti terminológie je veľmi dôležité predložiť respondentom jednoznačné a komplexné vymedzenie.

4.4.2. Usmernenie

Členské štáty sa vyzývajú, aby prijali nasledujúce opatrenia.

- Mali by začleniť aspoň jednu otázku, na základe ktorej sa budú môcť ľudia s odchýlkou v pohlavných znakoch sami identifikovať.
- Na to, či sú intersexuálni/majú odchýlku v pohlavných znakoch alebo nie (sú endosexuálni), by sa malo použiť samostatné skúmanie. Táto otázka by sa nemala pridávať ako tretia možnosť odpovede v prípade uvedenia pohlavia alebo pohlavia pripísaného pri narodení, keďže intersexuálnym ľuďom sa vo všeobecnosti pripisuje ženské alebo mužské pohlavie. Respondentom by sa však malo poskytnúť otvorené pole, do ktorého môžu zahrnúť svoje vnútroštátne špecifiká, ako napríklad „prázdny zápis“ (leerer Eintrag) v Nemecku²⁰⁸.
- Intersexualita by sa nemala zamieňať s transrodovosťou alebo sexuálnou orientáciou.
- Malo by sa prihliadať na to, že intersexuálni ľudia môžu mať inú rodovú identitu, ako im bola pripísaná pri narodení. Hoci niektorí intersexuálni ľudia sa môžu identifikovať ako transrodoví, iní môžu mať pocit, že tento pojem nevyjadruje ich konkrétnu situáciu ako intersexuálneho človeka vo väčšinovo endosexuálnej spoločnosti.
- Mali by pridať jednoznačné vymedzenie pojmu intersexuality alebo toho, čo tvorí odchýlku v pohlavných znakoch, ako aj dostatok príkladov, ktoré patria do zastrešujúceho pojmu intersexualita.
- Vymedzenia by mali vypracovať na základe dôkladných konzultácií s organizáciami občianskej spoločnosti pre intersexuálnych ľudí a s prihliadnutím na miestnu kultúrnu terminológiu.
- Okrem vysvetlenia/vymedzenia pojmu by mali pridať aj otvorenú následnú otázku pre tých, ktorí uvedú, že sú intersexuálni/majú odchýlku v pohlavných znakoch, aby

²⁰⁷ Randjelovic, R. a kol. (2018), [Intersex Research Study](#) (Výskumná štúdia intersexuality), UNDP, s. 46 – 48.

²⁰⁸ Statistische Ämter des Bundes und der Länder (2022), Zensus 2022.

mohli respondenti v rámci prieskumu opísať skúsenosti a potreby spojené so svojou odchýlkou v takej miere, v akej sú to ochotní urobiť.

4.4.3. Príklady skúmania intersexuality

4.4.3.1. Poznatky o intersexuálnych ľuďoch a ich vnímanie: základné skúmanie v Holandsku a vo Flámsku

Poskytnutie vymedzenia intersexuality je dôležité a môže významne ovplyvniť mieru odpovedania v prieskumoch. Nedávny príklad pochádza z **reprezentatívnej panelovej štúdie z Belgicka a Holandska**²⁰⁹. Náhodne vybratým účastníkom bola otázka, či sú intersexuálni, položená dvomi rôznymi spôsobmi, ktoré mali vplyv na výskyt/viditeľnosť intersexuálnych ľudí vo výsledkoch štúdie. Prvýkrát sa intersexualita posudzovala v panelovej štúdii pred poskytnutím vymedzenia a respondenti mohli začiar knúť možnosť „intersexuálny človek“, ak sa na nich vzťahovala (okrem iných možností). Túto možnosť si vybralo celkovo deväť ľudí (0,4 %). Po poskytnutí tohto vymedzenia respondentom bola otázka, či sú intersexuálni alebo majú určité intersexuálne znaky, položená inej skupine účastníkov. V tomto prípade sa ako intersexuálni alebo s intersexuálnymi znakmi identifikovalo 28 ľudí (1,6 %). Preto je podľa všetkého dôležité začleniť vymedzenie intersexuality ešte pred posúdením toho, či sú respondenti intersexuálni alebo majú odchýlku v pohlavných znakoch.

Takisto je dôležité rozlišovať medzi otázkami, ktorými sa zisťuje, či majú respondenti odchýlky v pohlavných znakoch, alebo otázkami, či im bola stanovená diagnóza spojená s takýmito odchýlkami, ako to vyplýva z dvoch nasledujúcich príkladov. Ak sa výskum výslovne netýka zdravotnej starostlivosti, uprednostňuje sa prvý prístup.

4.4.3.2. Príklad otázky, či majú respondenti odchýlku v pohlavných znakoch: druhý prieskum agentúry FRA o LGBTI ľuďoch (online)

Druhý prieskum agentúry FRA o LGBTI ľuďoch z roku 2019 sa prvýkrát týkal skúseností intersexuálnych ľudí.

Agentúra FRA použila nasledujúcu otázku.

Otázka: Niektoré osoby sa narodila s pohlavnými znakmi (so sexuálnou anatómiou, s reprodukčnými orgánmi a/alebo chromozómovými vzorcami), ktoré sa nedajú zaradiť výlučne do mužskej alebo ženskej kategórie, prípadne patria do oboch

²⁰⁹ van Ditzhuijzen, J. a Motmans, J. (2020), [Kenni s En Opvattingen over Intersekse: Een Nulmeting in Nederland En Vlaanderen](#), Rutgers a UZ Gent, Utrecht a Gent.

kategórií súčasne. To sa označuje pojmom „intersexualita“. Povedali by ste o sebe, že ste intersexuálny človek?

- Áno
- Nie

[**INFORMAČNÉ TLAČIDLO:** *Odchýlky v pohlavných znakoch* sa môžu prejaviť pred narodením, po pôrode alebo aj v detstve, dospievaní alebo v dospelosti. Odchýlku v pohlavných znakoch ste si mohli všimnúť už v ranom detstve, prípadne v neskoršom živote, a mohli ste absolvovať chirurgický zákrok alebo liečbu na jej úpravu.]

Poznámky na zváženie

Otázka obsahuje vymedzenie na účely objasnenia a umožňuje respondentom sebaidentifikáciu. Neumožňuje im však opísanie svojich odchýlok vlastnými slovami a neobsahuje možnosť Neviem ani Nechcem odpovedať (pozri oddiel 2.3 tohto usmerňovacieho dokumentu).

4.4.3.3. Príklad otázky, či bola respondentom diagnostikovaná odchýlka v pohlavných znakoch – výskum skúseností LGBTI ľudí v belgickom Flámku s násilím)

Pri prebiehajúcom prieskume LGBTI ľudí týkajúcom sa násilia, ktorý sa uskutočňuje v **Belgicku**, sa používa nasledujúci prístup, pri ktorom sa kladie konkrétna otázka o diagnóze²¹⁰.

Otázka: Niektorí ľudia sa narodia s telom, ktoré nezodpovedá normatívnym vymedzeniam muža a ženy. Skúsenosť ľudí, ktorí sa s takýmto telom narodili, sa označuje ako „intersexualita“. Diagnostikovali vám pri narodení alebo v neskoršom živote nejakú formu intersexuality?

- Áno
- Nie
- Neviem
- Nechcem uviesť

[ZOBRAZOVANÁ POZNÁMKA: Intersexualita sa týka skúseností ľudí narodených s telom, ktoré nezodpovedá normatívnym vymedzeniam muža a ženy. Ide o veľmi rôznorodú kategóriu a nemusí to vždy súvisieť s vonkajšími sexuálnymi znakmi/genitáliami. Sexuálne znaky nie sú iba genitálie (penis/vagína), ale aj chromozómy, hormóny alebo vnútorné pohlavné orgány (maternica, hormonálne žľazy). Príkladom môže byť človek narodený so ženským telom, ale chromozómami XY, alebo človek s penisom aj maternicou. V tomto opise sa môžete spoznať, hoci ste slovo „intersexuálny“ nikdy nepočuli. Lekári a poskytovatelia starostlivosti môžu používať lekárske pojmy ako „pseudohermafrodit“, „(C)AIS“, „Klinefelter“, „AGS/CAH“, „17-alfa/5-beta/5-alfa reduktáza a hypospádia“, „MRKH“, „Turner“ alebo „porucha/rozdielnosť vývoja pohlavia“.]

Poznámky na zváženie

V zobrazovanej poznámke k otázke sa uvádza rozsiahle vymedzenie vrátane príkladov. Respondenti sa však nežiadajú o sebaidentifikáciu, ale o diagnózu. Tento lekársky prístup môže byť náročný pre intersexuálnych ľudí, ktorých traumatizuje lekárske prostredie. Takisto môžu byť z otázky vylúčení respondenti, ktorí sa dozvedeli o svojej odchýlke v pohlavných znakoch sami a nebola im stanovená formálna diagnóza. Pojem „ženské telo“ vo vysvetľujúcom texte takisto posilňuje normatívny predpoklad o tom, čo je „mužské“ a „ženské“. Toto by sa mohlo preformulovať napríklad na „vonkajšie genitálie, ktoré sa považujú za „ženské“ (napr. pysky, vagína, klitoris)“. V texte sa uvádza aj diagnóza „pseudohermafrodit“. Hoci sa tento pojem v medicíne stále používa, slovo „hermafrodit“ sa považuje za urážlivé, a preto je potrebné buď sa

²¹⁰ Burgwal, A. a Motmans, J. (zatiaľ nezverejnené). *Enough: research into the experiences with violence of LGBTI people in Flanders, Belgium* (Dost': výskum skúseností LGBTI ľudí v belgickom Flámku s násilím).

mu vyhnúť, alebo uviesť, že sa často používa v hanlivom zmysle²¹¹. A napokon pojem „pohlavné znaky“ je vhodnejší ako pojem „sexuálne znaky“.

²¹¹ Ďalšie informácie o pojmoch, ktoré sa majú používať, a pojmoch, ktorým sa treba vyhnúť, sa nachádzajú v dokumente Európskeho parlamentu (2020) [Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications](#) (Slovník citlivého jazyka pre vnútornú aj vonkajšiu komunikáciu).

Príloha: Slovník pojmov

Arodový: „pojem opisujúci človeka, ktorý sa neidentifikuje so žiadnym rodom. Tento pojem môže zahŕňať aj ľudí, ktorí pociťujú nedostatočný rod, a ľudí, ktorých rod je neutrálny. Arodoví ľudia majú najrôznejšie sexuálne orientácie, rodové prejavy a pohlavné znaky“²¹².

Allosexuál/romantik: „človek pociťujúci sexuálnu a romantickú príťažlivosť, ktorý sa neidentifikuje na spektre asexuality a aromantiky. Allosexualita je pre identity v spektre asexuality a aromantiky to isté, čo heterosexuality pre identity v spektre LGB+. Je dôležité používať slová, ktoré zjednocujú skúsenosť, inak sa opakom asexuality a aromantiky stane „normálny“, čo je stigmatizujúce“²¹³.

Asexuál: „človek, ktorý môže pociťovať romantickú alebo emocionálnu príťažlivosť, ale vo všeobecnosti nepociťuje sexuálnu príťažlivosť. Demisexuálni a greys sexuálni/greyasexuálni sú ľudia s rôznymi stupňami sexuálnej príťažlivosti. Asexuál môže byť zastrešujúcim pojmom, ktorý zahŕňa demisexualitu, greyssexualitu a ďalšie pojmy“²¹⁴. Asexuálni ľudia sa môžu identifikovať ako aromantickí, gejovia, lesby, bisexuálni, pansexuálni ľudia atď.

Aromantik: „človek, ktorý nepociťuje romantickú príťažlivosť. Niektorí aromantickí ľudia pociťujú sexuálnu príťažlivosť, iní nie. Aromantickí ľudia, ktorí pociťujú sexuálnu príťažlivosť alebo príležitostnú romantickú príťažlivosť, môžu v súvislosti s asexualitou používať aj pojmy ako „gej“, „bi“, „lesba“, „heterosexuál“ a „kvír“ na opísanie smerovania svojej príťažlivosti“²¹⁵.

Bisexuál (bi+): „bi je zastrešujúci pojem používaný na opis romantickej a/alebo sexuálnej príťažlivosti k viac ako jednému pohlaviu. Bisexuálni ľudia môžu samých seba opisovať pomocou jedného alebo viacerých rôznych pojmov, ako napríklad „bisexuál“, „pansexuál“, „kvír“ a niektorých ďalších nemonosexuálnych a nemonoromantických identít“²¹⁶.

²¹² Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 5.

²¹³ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#) (Zoznam pojmov z oblasti LGBTQ+).

²¹⁴ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 2.

²¹⁵ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#) (Zoznam pojmov z oblasti LGBTQ+).

²¹⁶ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#) (Zoznam pojmov z oblasti LGBTQ+).

Cisrodový: „človek, ktorého súčasná rodová identita zodpovedá pohlaviu, ktoré mu bolo pripísané pri narodení“²¹⁷.

Endosexuálny „pojmem označujúci človeka, ktorý sa narodil s pohlavnými znakmi zodpovedajúcimi typickým binárnym znakom mužského alebo ženského tela. Endosexuálny človek sa môže identifikovať s akoukoľvek rodovou identitou alebo sexuálnou orientáciou“²¹⁸. Pozri aj **intersexuálny**.

Gej je „človek, ktorého sexuálne a/alebo emocionálne priťahujú ľudia rovnakého pohlavia. Tradične sa ním označujú muži, ale týmto pojmom sa môžu definovať aj iní ľudia, ktorých priťahuje rovnaké pohlavie alebo viaceré pohlavia“²¹⁹.

Rod je „viacozmerný pojem, ktorý prepája rodovú identitu (základný prvok vnímania seba samého), rodový prejav a sociálne a kultúrne očakávania týkajúce sa statusu, vlastností a správania spojeného s pohlavnými znakmi“²²⁰. „Rod tradične odkazuje na sociálny a kultúrny pojem toho, čo znamená byť mužom alebo ženou. Niektorí ľudia sa však neidentifikujú v rámci rodovej binárnosti muž/žena. Rod existuje nezávisle od pohlavia a nemusí vždy zodpovedať pohlaviu pripísanému pri narodení“²²¹.

Rodová rôznorodosť znamená prirodzenú rôznorodosť možných rodových skúseností, ktoré sú teda širšie ako v prípade cisrodovosti alebo transrodovosti. Rodová rôznorodosť je zastrešujúci pojem zahŕňajúci množstvo možných rodových identifikácií, napríklad rodovú fluidnosť, bezrodovosť, arodovosť, birodovosť atď.²²²

Rodové vyjadrenie alebo prejav je „vyjadrenie rodu konkrétneho človeka prostredníctvom jeho fyzického vzhľadu vrátane oblečenia, účesu, doplnkov, kozmetiky, ako aj gest, rečového prejavu, vzorcov správania, mien a spôsobu oslovenia, pričom rodový prejav môže, ale nemusí byť v zhode s rodovou identitou človeka“²²³. „Rodový

²¹⁷ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 4.

²¹⁸ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 7.

²¹⁹ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#) (Náš slovník pojmov).

²²⁰ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 4.

²²¹ TGEU (2016), [Glossary](#) (Slovník pojmov).

²²² Pozri napríklad rozdelenie rodových identít v [druhom prieskume Agentúry EÚ pre základné práva o LGBTI ľuďoch](#), FRA (2020), [A long way to go for LGBTI equality](#) (Dlhá cesta k rovnosti LGBTI ľudí), Úrad pre vydávanie publikácií, Luxemburg.

²²³ Medzinárodná komisia právnikov (2017), [Jogjakartské princípy plus 10 – Ďalšie princípy a povinnosti štátu v oblasti uplatňovania medzinárodných právnych predpisov o ľudských právach týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a charakteristík pohlavia s cieľom doplniť jogjakartské princípy](#), s. 6.

prejav nie je to isté ako rodová identita, keďže napríklad cisrodoví alebo transrodoví muži si môžu alebo nemusia osvojiť rovnaké rodovo stereotypné mužské správanie a prejav. Hoci vo vymedzení a vyjadrení rodového prejavu v rámci rôznych kultúrnych skupín a v čase existujú odchýlky (často vymedzené ako rozsah ženskosti a mužskosti), v jadre dominantného systému vnímania rodového prejavu stojí očakávanie, že ľudia, ktorým bolo pri narodení pripísané ženské pohlavie, by mali mať „ženský“ rodový prejav, a tí, ktorým bolo pri narodení pripísané mužské pohlavie, by mali mať „mužský“ rodový prejav“²²⁴.

Rodovo fluidný: „človek, ktorý sa neidentifikuje s jedným pevne stanoveným rodom alebo má fluidnú či nepevne stanovenú rodovú identitu“²²⁵.

Rodová identita znamená „schopnosť človeka hlboko vnútorne a individuálne pociťovať rod, ktorý môže, ale nemusí, zodpovedať pohlaviu, s ktorým sa človek narodil, pričom sem patrí aj vnímanie vlastného tela (vrátane lekárskeho, chirurgického alebo iných úprav telesného vzhľadu alebo telesných funkcií uskutočnených na základe slobodného rozhodnutia) a iné rodové prejavy, napríklad obliekanie, rečový prejav a vystupovanie“²²⁶.

Kvír: „človek, ktorý sa neidentifikuje ani ako muž, ani ako žena, alebo sa identifikuje ako kombinácia oboch rodov“²²⁷.

Rodovo nekonformný: „všeobecný pojem označujúci ľudí, ktorí sa nesprávajú podľa tradičných očakávaní svojho rodu, prípadne ľudia, ktorých rodový prejav úplne nezapadá do danej kategórie. Mnohí z nich sa identifikujú aj ako transrodoví ľudia, nie však všetci“²²⁸.

Heterosexuál: „človek, ktorého romanticky, emocionálne a/alebo fyzicky priťahujú ľudia iného rodu“²²⁹.

Homosexuál: „človek, ktorého sexuálne a/alebo emocionálne priťahujú ľudia rovnakého, zvyčajne binárneho rodu. Namiesto pojmu „homosexuáli“ sa odporúča

²²⁴ West C., Zimmerman D. H. (1987), *Doing Gender* (Rodovosť). *Gender and Society* 1(2), s. 125 – 151.

²²⁵ Human Rights Campaign (2022), *Glossary of Terms* (Slovník pojmov).

²²⁶ Medzinárodná komisia právnikov (2007), *Jogjakartské princípy: princípy o uplatňovaní medzinárodných ľudskoprávných predpisov na sexuálnu orientáciu a rodovú identitu*, s. 8.

²²⁷ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), *SOGIESC Glossary of Terms* (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 5.

²²⁸ Human Rights Campaign (2022), *Glossary of Terms* (Slovník pojmov).

²²⁹ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), *SOGIESC Glossary of Terms* (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 2.

používať pojmy „lesba“ a „gej“. Pojmy „lesba“ a „gej“ sa považujú za neutrálne a pozitívne, sú zamerané na identitu a nepodliehajú sexualizácii ani patologizácii²³⁰.

Intersexuál: „intersexuálni ľudia sa narodia s pohlavnými znakmi (so sexuálnou anatómiou, s reprodukčnými orgánmi, hormonálnou štruktúrou a/alebo úrovňou či vzorcom chromozómov), ktoré nezodpovedajú typickému vymedzeniu muža alebo ženy. Pojem „intersexualita“ je zastrešujúcim pre spektrum odchýlok v pohlavných znakoch, ktoré sa u človeka prirodzene vyskytujú. V pojme „intersexualita“ sa uznáva skutočnosť, že fyzicky je pohlavie spektrum a že existujú ľudia s odchýlkami v mužských alebo ženských pohlavných znakoch“²³¹.

Právne uznanie rodu: „proces, pri ktorom sa zákonne uzná rod transrodového a/alebo intersexuálneho človeka, alebo výsledok tohto procesu“²³².

Lesba: „žena, ktorú romanticky a/alebo sexuálne priťahujú ženy. Týmto pojmom sa môžu identifikovať aj niektorí nebinárni ľudia“²³³.

LGBTIQ: skratka pre lesby/gejov/bisexuálov/transľudí/intersexuálnych ľudí a kvír/nejednoznačných ľudí. V ďalších často používaných variantoch sa pridáva písmeno A pre asexuálnych, aromantických alebo arodových ľudí a znamienko +. Pridanie znamienka + sa vo všeobecnosti považuje za inkluzívnejšie, lebo obsahuje ďalšie identity, ako napríklad (ale nielen) asexualitu, pansexualitu, rodovú nekonformnosť²³⁴.

Nebinárny: „prídavné meno označujúce ľudí s rodovou identitou, ktorá nepatrí do rámca binárnosti muž-žena. „Nebinárny“ je zastrešujúci pojem, ktorý zahŕňa najrôznejšie rodové prejavy vrátane ľudí s osobitnou rodovou identitou inou ako muž alebo žena, ľudí, ktorí sa identifikujú dvomi alebo viacerými rodmi (birodových alebo pan/polyrodových), a ľudí, ktorí sa neidentifikujú žiadnym rodom (arodových)“²³⁵. Niektorí nebinárni ľudia uprednostňujú rodovo neutrálne meno alebo zámená, ako napríklad „oni“, pred zámenami „on“ alebo „ona“ (pozri časť o osobných zámenách).

²³⁰ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#) (Náš slovník pojmov).

²³¹ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#) (Náš slovník pojmov). Toto je skrátaná verzia vymedzenia, ktoré vypracovala intersexuálna komunita a organizácia OII Europe; pozri Dan Christian Ghattas (2015), [Standing up for the Human Rights of Intersex People – How Can You Help?](#) (Obhajoba ľudských práv intersexuálnych ľudí – ako môžete pomôcť?), *OII Europe a ILGA Europe*, Brusel, s. 9.

²³² ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#) (Náš slovník pojmov).

²³³ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#) (Zoznam pojmov z oblasti LGBTQ+).

²³⁴ Prevzaté z dokumentu Európskeho parlamentu (2020), [Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications](#) (Slovník citlivého jazyka pre vnútornú aj vonkajšiu komunikáciu), s. 11. V tomto usmernení sa používa skratka LGBTIQ v záujme zosúladenia s terminológiou použitou v [Stratégii Komisie pre rovnosť LGBTIQ osôb na roky 2020 – 2025](#).

²³⁵ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 5.

Pansexuál: „človek, ktorého emocionálne a/alebo sexuálne priťahujú iní ľudia bez ohľadu na ich rod“²³⁶.

Osobné zámená: „zámená sú slová, ktoré používame, keď hovoríme sami o sebe („ja“), oslovujeme iných ľudí („ty“, „vy“) alebo hovoríme o iných ľuďoch („ona“, „on“, „oni“ atď.). V angličtine sú zámená „on“ a „ona“ zámenami v tretej osobe a vyjadrujú rod človeka, zatiaľ čo zámeno „oni“ sa môže používať aj v jednotnom čísle ako rodovo neutrálne. V iných jazykoch, napríklad arabčine a kórejščine, môžu vyjadrovať rod človeka aj zámená v druhej osobe („ty“, „vy“) a zámená v prvej osobe („ja“). V niektorých jazykoch sa na vyjadrenie rodu zámeno nevyžaduje, prípadne existuje rodovo neutrálna možnosť, napríklad v japončine, svahilčine, vo švédčine a v turečtine. Vo Švédsku pridali do jazyka rodovo neutrálne zámeno „hen“, ktoré dopĺňa zámená „han“ (on) a „hon“ (ona). V niektorých ďalších jazykoch sa rod nevyjadruje vôbec, napríklad v arménčine, vo fínčine, v maďarčine, perzštine a jorubčine.“²³⁷

Kvír: „pôvodne negatívny pojem „queer (kvír)“ si niektorí ľudia osvojili a dali mu nový význam, takže sa považuje za inkluzívny pre široký rozsah najrôznejších sexuálnych orientácií, rodových identít a prejavov. Môže sa používať ako zastrešujúci pojem pre ľudí s najrôznejšími sexuálnymi orientáciami, rodovými identitami, rodovými prejavmi a pohlavnými znakmi alebo ako alternatívny pojem pre slovné spojenie „ľudia s rôznymi sexuálnymi orientáciami, rodovými identitami, rodovými prejavmi a pohlavnými znakmi“, prípadne skratku LGBT. Pojem „kvír“ používajú mnohí ľudia, ktorí cítia, že z dôvodu svojej sexuálnej orientácie, rodovej identity a rodového prejavu nezodpovedajú daným spoločenským ekonomickým, sociálnym a politickým normám“²³⁸. V závislosti od súvislostí ho však môžu niektorí ľudia stále považovať za urážlivý²³⁹.

Pohlavie je „viacrozmerný pojem založený na kombinácii anatomických a fyziologických vlastností (**pohlavných znakov**), ktoré zahŕňajú vonkajšie pohlavné orgány, druhotné pohlavné znaky, pohlavné žľazy, chromozómy a hormóny. Zvyčajne sa určuje ako ženské

²³⁶ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#) (Náš slovník pojmov).

²³⁷ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 5.

²³⁸ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 2.

²³⁹ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#) (Náš slovník pojmov).

alebo mužské a najčastejšie sa vymedzuje pri narodení na základe vizuálnej prehliadky vonkajších pohlavných orgánov²⁴⁰.

Pohlavie pripísané pri narodení: „pohlavie pripísané pri narodení, zvyčajne na základe vonkajších anatomických znakov dieťaťa [...]. Slovné spojenia „ženské pohlavie pripísané pri narodení“ a „mužské pohlavie pripísané pri narodení“ označujú ľudí s typickými mužskými alebo ženskými pohlavnými znakmi bez ohľadu na ich rodovú identitu alebo rodový prejav. Slovné spojenie „nanútené ženské [mužské] pohlavie pripísané pri narodení“ označuje intersexuálnych ľudí s pripísaným binárnym pohlavím, často na základe vykonania chirurgických zákrokov bez ich súhlasu“²⁴¹.

Pohlavné znaky sú „fyzické vlastnosti človeka v súvislosti s pohlavím vrátane genitálií a ostatných pohlavných a reprodukčných znakov, chromozómov, hormónov a druhotných pohlavných znakov charakteristických pre dospievanie“²⁴². Ľudia, ktorí majú odchýlku v pohlavných znakoch, nachádzajúcu sa mimo normatívneho chápania rodovosti tiel, sa často označujú ako intersexuálni.

Sexuálna orientácia: „ako človeka priťahuje (alebo nepriťahuje) iný človek sexuálnym a/alebo romantickým spôsobom“²⁴³. „Rozumie sa tým schopnosť hlbokej citovej náklonnosti, sexuálnej príťažlivosti a intímnych sexuálnych vzťahov človeka s jednotlivcami iného alebo rovnakého rodu alebo viac ako jedného rodu“²⁴⁴. Tromi najčastejšími skúmanými aspektmi pri identifikovaní sexuálnej orientácie sú sexuálna príťažlivosť, sexuálne správanie a sexuálna identita²⁴⁵.

²⁴⁰ Národné akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 3.

²⁴¹ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 7.

²⁴² Medzinárodná komisia právnikov (2017), [Jogjakartské princípy plus 10 – Ďalšie princípy a povinnosti štátu v oblasti uplatňovania medzinárodných právnych predpisov o ľudských právach týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a charakteristík pohlavia s cieľom doplniť jogjakartské princípy](#), s. 6.

²⁴³ Európsky parlament (2020), [Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications](#) (Slovník citlivého jazyka pre vnútornú aj vonkajšiu komunikáciu), s. 12.

²⁴⁴ Medzinárodná komisia právnikov (2007), [Jogjakartské princípy: princípy o uplatňovaní medzinárodných ľudskoprávnych predpisov na sexuálnu orientáciu a rodovú identitu](#), s. 8.

²⁴⁵ Prevzaté z publikácie Národnej akadémie vied, inžinierstva a medicíny (2022), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) (Skúmanie údajov o pohlaviach, rodovej identite a sexuálnej orientácii), The National Academies Press, Washington, DC, s. 5.

SOGIESC: Skratka pre výraz „sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics“ (sexuálna orientácia, rodová identita, rodový prejav a pohlavné znaky)²⁴⁶.

Trans/transrodový: „zastrešujúci pojem označujúci ľudí, ktorých rod nezodpovedá pohlaviu pripísanému pri narodení alebo s ním nie je v úplnom súlade. Transrodoví ľudia môžu samých seba opisovať pomocou jedného alebo viacerých rôznych pojmov, ako napríklad „transrodový“, „transsexuálny“, „kvír“, „rodovo fluidný“, „nebinárny“, „rodovo variantný“, „cross-dresser“, „bezrodový“, „arodový“, „nerodový“, „tretí rod“, „birodový“, „transmuž“, „transžena“, „transmužský“, „transženský“ a „neutrois““²⁴⁷.

Odchýlky v pohlavných znakoch sú „pohlavné znaky (sexuálna anatómia, reprodukčné orgány, hormonálna štruktúra a/alebo úroveň či vzorce chromozómov), ktoré nezodpovedajú typickému vymedzeniu muža alebo ženy. Pojem „intersexualita“ je zastrešujúcim pre spektrum odchýlok v pohlavných znakoch, ktoré sa u človeka prirodzene vyskytujú“²⁴⁸. „Niektoré z týchto odchýlok môžu byť zjavné už pred narodením alebo pri narodení, zatiaľ čo iné sa môžu prejaviť až v dospievaní alebo v ďalšom živote, prípadne nemusia byť fyzicky zjavné vôbec. Existuje viac ako 40 odchýlok v pohlavných znakoch; podľa odhadov odborníkov sa s odchýlkami v pohlavných znakoch rodí od 0,5 % do 1,7 % populácie“²⁴⁹.

²⁴⁶ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 1.

²⁴⁷ Stonewall (2022), [List of LGBTQ+ terms](#) (Zoznam pojmov z oblasti LGBTQ+).

²⁴⁸ ILGA Europe (2022), [Our Glossary](#) (Náš slovník pojmov).

²⁴⁹ Medzinárodná organizácia pre migráciu (2021), [SOGIESC Glossary of Terms](#) (Slovník pojmov týkajúcich sa sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov), UNHCR, s. 7.